

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ash IŞIK

**TÜRKİYE’DE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ KURUMSAL YAPININ
GÜÇLENDİRİLMESİ GİRİŞİMLERİ:
ANTALYA İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULLARI ÖRNEĞİ**

Danışman

Yard. Doç. Dr. Bilgi KÜÇÜKCAN

Kamu Yönetimi Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2005

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
TABLolar LİSTESİ	iv
KISALTMALAR LİSTESİ	viii
ÖZET	ix
SUMMARY	x
GİRİŞ	1
Araştırmanın Amacı	2
Araştırmanın Kapsamı	2
Kuramsal Çerçeve	3
Araştırma Yöntemi ve Tekniği	4
Araştırmanın Sağlayacağı Katkıları	4
1 İNSAN HAKLARI	6
1.1 İnsan Haklarının Felsefi Temelleri	6
1.1.1 İnsanın Değeri	7
1.1.2 Hak Kavramı	9
1.2 İnsan Haklarına İlişkin Eksen Kavramları	11
1.2.1 Demokrasi	12
1.2.2 Hukukun Üstünlüğü	15
1.2.3 Sivil Toplum	16
1.3 İnsan Haklarını Kurumsallaştırma Çabası	19
1.3.1 Etik Bir Sorun Olarak İnsan Hakları	23
1.3.2 Hukuksal Bir Sorun Olarak İnsan Hakları	24
1.3.3 Siyasal Bir Sorun Olarak İnsan Hakları	26
2 TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ KURUMSAL YAPININ OLUŞTURULMASI GİRİŞİMLERİ	28
2.1 Türkiye'de İnsan Hakları Anlayışının Gelişim Süreci	28
2.2 Türkiye'de İnsan Haklarının Anayasalarda Yer Alması	31
2.2.1 1876 Anayasası'nda İnsan Hakları	32
2.2.2 1921 Anayasası'nda İnsan Hakları	33
2.2.3 1924 Anayasası'nda İnsan Hakları	34
2.2.4 1961 Anayasası'nda İnsan Hakları	34

2.2.5	1982 Anayasası'nda İnsan Hakları.....	36
2.2.6	Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne Giriş Sürecinde Anayasa Değişiklikleri ve Uyum Yasaları	37
2.3	Türkiye'de İnsan Haklarının Siyasal Alanda Gelişim Süreci.....	38
2.3.1	Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı.....	41
2.3.1.1	İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları	47
2.3.2	İnsan Hakları Üst Kurulu.....	50
2.3.2.1	İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi.....	51
2.3.3	İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyetleri	53
2.3.4	İnsan Hakları Danışma Kurulu.....	55
2.3.5	Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	57
2.4	Parlamento, Hükümet ve Sivil Toplum Kuruluşlarının İnsan Hakları İle İlgili Kurumsal Yapının Oluşturulmasındaki Etkililiği.....	59
3	Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Örneği	62
3.1	Kurulların Amacı	64
3.2	Hukuki Dayanağı.....	65
3.3	Teşkilat Yapısı	65
3.4	Kurulların Görevleri	67
3.4.1	Genel Görevler	67
3.4.2	Halkla İlişkiler ve İletişim.....	71
3.4.3	Bilgilendirme, Bilinçlendirme ve Eğitim	74
3.4.4	Araştırma ve İzleme	83
3.4.5	İhlal İddialarını İnceleme ve Karara Bağlama	89
3.5	Değerlendirme	89
4	ANTALYA İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULU ÜYELERİNE UYGULANAN ANKET ÇALIŞMASI.....	92
4.1	Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine Yapılan Anket Uygulaması, Verileri, Bulguları, Değerlendirmesi	92
4.1.1	Kurul Üyelerinin Demografik Özellikleri	94
4.1.2	Kurul Üyelerinin Türkiye'de İnsan Hakları Sorununa Bakışı	96
4.1.3	Kurul Üyelerinin İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulun Yapısını ve İşlevselliğini Değerlendirmeleri.....	105
4.1.4	Kurul Üyelerinin Antalya'da İnsan Hakları Sorununa Bakışı	117
	SONUÇ.....	122
	KAYNAKÇA.....	125

EKLER.....130

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo – 1.1. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1966 Sözleşmeleri’ni Karşılaştırma: Amaç Değişikliği.....	9
Tablo – 2.1. 2004 Yılı İnsan Hakları İhlal İddiası Aylık Dağılım Tablosu	46
Tablo – 4.1. Ankete Katılan Antalya İl Ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyelerinin Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı	91
Tablo – 4.2. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, demografik özelliklerine göre dağılımı	93
Tablo – 4.3. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, kurula girmeden önce insan hakları alanında çalışma durumları.....	94
Tablo – 4.4. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerinin, kurul üyeliğine başladıktan sonra insan hakları alanında eğitim alma durumları	94
Tablo – 4.5. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyelerinin, “Türkiye’de son yıllarda insan hakları alanında yapılan reformların uygulanabildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar	95
Tablo – 4.6. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyelerinin, “En çok insan hakları alanında sorun yaşandığını düşündüğünüz kurumlar hangisidir?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	96
Tablo – 4.7. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İnsan haklarını konu alan kurumların oluşumunda AB’ye giriş sürecinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	96
Tablo – 4.8. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de devlet, özgürlükleri kısıtlamak için güvenlik endişesini bahane olarak kullanmaktadır.” görüşünü değerlendirmeleri.....	97
Tablo – 4.9. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de Düşünce ve ifade özgürlüğünün önündeki engeller ve ihlaller daha çok neden kaynaklanıyor?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	97
Tablo – 4.10. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de Hukuk Devleti’nin güvenceleri var mı?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	98

Tablo – 4.11. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de insan hakları ihlalleri sistematik midir?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	98
Tablo – 4.12. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye ile ilgili kararlarını adil ve tarafsız buluyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	99
Tablo – 4.13. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de demokrasi, kurum ve kurallarıyla tam olarak işletilememektedir.” görüşünü değerlendirmeleri.....	100
Tablo – 4.14 Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “Devlet, insan haklarını kamu yararını göz önüne alarak kısıtlayabilir.” görüşünü değerlendirmeleri.....	100
Tablo – 4.15. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de STK’ların sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	101
Tablo – 4.16. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar hakkında kamuoyunun yeterli bilgisi var mı?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	101
Tablo – 4.17. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de kamuoyu’nun insan hakları ihlallerine karşı yeterince duyarlı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	102
Tablo – 4.18. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de insan hakları ihlallerinin engellenememe nedeni nedir?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	102
Tablo – 4.19. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan haklarının korunmasında Devlet – Sivil Toplum ilişkisinin kurulması gerektiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	103
Tablo – 4.20. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun kuruluş amaçlarını önem sırasına göre belirtmeleri.....	104
Tablo – 4.21. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun işlevsel olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	105

- Tablo – 4.22. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunda, STK’ların gerektiği gibi temsil edildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar..... 106
- Tablo – 4.23. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan haklarını konu alan kurumlardan hangilerini biliyorsunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar 106
- Tablo – 4.24. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan Hakları İhlal İddiası Bireysel Başvuru Formu”nun veri elde etmede yeterliliğini değerlendirmeleri..... 107
- Tablo – 4.25. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan Hakları İhlal İddiası Bireysel Başvuru Formlarının sağlıklı bir şekilde değerlendirildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar..... 107
- Tablo – 4.26. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Danışma ve Başvuru Masalarında görevli personelin, yönetmelikte yer alan (Hukuki Formasyona Sahip ve Halkla İlişkiler Konusunda Uzman) niteliklere sahip olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar 108
- Tablo – 4.27. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İl ve İlçe İnsan Hakları Kuruluna yapılan başvuruların sonuçları etkin bir şekilde takip ediliyor mu?” sorusuna verdiği yanıtlar..... 108
- Tablo – 4.28. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına sunduğu aylık raporlarının gerekli titizlikle düzenlendiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar 109
- Tablo – 4.29. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin, “Kurulda insan hakları kriterleriyle somut olaylar arasında ilginin kurulabildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar..... 110
- Tablo – 4.30. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin, “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Yönetmeliğinde yer alan, ‘Masaya gelen tüm başvurular en kısa sürede ilgili kurul başkanına iletilir’ maddesi kurulun işlevini azaltmaktadır.” görüşüne katılıyor musunuz? sorusunu değerlendirmeleri..... 111
- Tablo – 4.31. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvurulara doğrudan müdahale edemeyen

kurul üyelerinin izleyici / dinleyici statüsünde kalarak ‘İnsan Haklarının Korunması ve İhlallerin Önlenmesi’ sürecinde aktif rol alamadıkları” görüşünü değerlendirmeleri	112
Tablo – 4.32. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “Amacı insan haklarıyla ilgili olmayan sivil toplum kuruluşlarının kurula üye olmamaları gerekir.” görüşünü değerlendirmeleri	113
Tablo – 4.33. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “Kurul kararlarının yaptırım gücü olmalıdır.” görüşünü değerlendirmeleri	113
Tablo – 4.34. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul yönetmeliğinde yer alan maddelerin insan haklarının korunmasında yetersiz kalmaktadır.” görüşünü değerlendirmeleri.....	114
Tablo – 4.35. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarında 23 Kasım 2003 tarihli yönetmelik değişikliğiyle kamu görevlilerinin katılımıyla oluşmuş bulunan yapıya son verilerek sivil toplum temsilcilerinin ağırlıkta olduğu yeni bir yapının oluşmuş olması uygulamasını destekliyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar.....	114
Tablo – 4.36. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, buldukları bölgede en çok karşılaşılan insan hakları ihlallerinin değerlendirilmesi ve derecelendirilmesi.....	116
Tablo – 4.37. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu’nun Antalya ilinde ve ilçelerinde yeterince tanındığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar	117
Tablo – 4.38. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, görevleri arasında yer alan bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları çerçevesinde katılımının tespiti	117
Tablo – 4.39. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, görevleri arasında yer alan araştırma ve izleme faaliyetlerinden hangilerine katıldığının tespiti.....	118
Tablo – 4.40. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Antalya ve ilçelerinde kurulun, insan hakları ihlallerini engellemedeki etkinliği” hakkındaki görüşleri	119

KISALTMALAR LİSTESİ

AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AB	: Avrupa Birliği
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	: Birleşmiş Milletler
DIHEP	: Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDV	: Türk Demokrasi Vakfı
TİHAK	: Türkiye İnsan Hakları Kurumu
TODAİE	: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

ÖZET

Toplumsal ilişkilerin düzenlenmesine ilişkin, bugün insanlık olarak sahip olduğumuz, değer korumaya yönelik en temel ilkeler, temel insan hakları dediğimiz ilkelere aittir. Tarihsel süreç içerisinde, insan hakları alanında gerçekleştirilen mücadelelerin en büyük başarısı, insan haklarını koruma gerekliliğinin farkına varılması ve kabul edilmesi olmuştur. Ancak, insan haklarını hukuk devleti anlayışı içerisinde güvence altına alma; demokratik sistemler içerisinde kurma, kurumları işlevsel hale getirme ve hakları koruyacak olanların yine kişiler olduğunu unutmadan etik sorumluluğa sahip kişileri yetiştirme çabası çağımızın belli başlı sorunları olmaya devam etmektedir.

Araştırmanın amacı, Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal bir yapının oluşturulması sürecinde alınan hukuksal ve siyasal kararların insanın değerini ne ölçüde koruyabildiğini görmek, kişilerde insanın değerini korumayı ve insanın olanaklarını gerçekleştirmeyi amaç edinerek oluşturulan kurumların, kuruluş amaçlarını uygulama düzeyine ne kadar yansıtılabildiklerini saptamaya çalışmak ve insan haklarını korumakla yükümlü kişilerin insan haklarının kurumsallaşma sürecine ne ölçüde katılabildiklerini saptamaya çalışmaktır.

Araştırmada Türkiye’de insan haklarını koruma ve ihlallerin önlenmesini sağlama iddiası ile kurulan kurumların yapısı, görevleri yönetsel nitelikli ilkeleri irdelenmekte, teoride kendilerine atfedilen ideal özelliklerinin uygulamada yerine getirilip getirilemeyeceği tartışılmaktadır. Araştırma alanı olarak Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı bünyesinde 81 il ve 850 ilçede kurulan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarından “Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları” örnek seçilmiş, kurulun amacı, yapısı ve işleyişi inceleme konusu yapılırken, Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine uygulanan anket tekniği ile kurulun işlevselliği sorgulanmış bulgular ve çözüm yolları tartışılmış ve önerilere yer verilmiştir. Bu anlamda çalışmanın amacına ulaştığı söylenebilir.

Anahtar Sözcükler:

İnsan Hakları, Türkiye’de İnsan Hakları, Kurumsallaşma, Çağdaşlaşma, Sivil Toplum, Demokrasi, Hukukun Üstünlüğü

SUMMARY

Concerning with the order of social relations, the most basic principles about defending value that we own today are the principles which we called the basic human rights. In historical process, the great success which is certified about human rights struggles are the awareness of necessity about human rights and its acceptance. But, guarantee the human rights in the constitutional state understanding, establish in democratic systems, make institutions functional and without forgetting that the people who protect the rights are the ones. The struggle about bring up the people who have ethic responsibility is still the main problem of our age. The aim of this research is, to see how law and political decisions which were taken in the process of forming institutional edifice in Turkey about human rights can protect the value of people, the institutions which are formed to aim to protect the value of human and to certify the human's possibilities, trying to find how they reflect their aim of establish to their practice level, and trying to find out how civilian community foundations can join human rights association process. In this research, the edifice of the institutions that are established to protect the human rights in Turkey and the claim about to support the resist of infractions, their responsibility of examine the administrative quality principles, it is argued that the ideal qualities which are associated with them in theory can be carry out or not pratic. In the constitution of Prime Ministry Human Rights Presidency as the research space; Antalya province and district human rights institutions were chosen as an example among the province and district human rights institutions which were established in 81 provinces and 850 districts, the aim of the commission, it's edifice and it's working are made an examine subject. With the survey technique which is applied to the members of Antalya province and district human rights institution, the function of the institution is questioned, the findings and solution techniques are discussed and talked about the offers it can be said that this research reached it's aim.

Key Words:

Human Rights, Human Rights in Turkey, To become Association, being contemporary, Civilian Community, Democracy, Superiority of Law

GİRİŞ

İnsan hakları, insanlığın gelişim süreci içinde önce düşünsel alanda, daha sonra, ardıl olarak bildiri ve anayasal belgelerde en sonunda da anayasa ve uluslararası sözleşmelerde yerini alan, kişilerde insanın değerini koruma istemini dile getiren haklar olmuştur.

Tarihsel süreç içerisinde, insan hakları alanında gerçekleştirilen mücadelelerin belki de en büyük başarısı, insan haklarını koruma gerekliliğinin farkına varılması ve kabul edilmesidir. Yirminci yüzyılda insan hakları, gerek düşünsel dayanakları gerekse ulusal ve uluslararası birçok belgede düzenlenmiş hak listeleriyle önemli bir noktaya gelmiştir. Bu belgelere göre yapılandırılmaya çalışılan organları ve yöntemleri ile insan hakları, etkinleşen bir oluşuma dönüşmüştür.

Yirminci yüzyılın panoramasına bakıldığında, insan haklarının yaygınlaşması, insan haklarına dayalı kurumsal yapının oluşturulması bütün uluslar için varılması arzulanan bir ideali oluşturmaktadır. Ancak insan haklarını demokratik sistemler içerisinde kurma, kurumları işlevsel hale getirme, insanın değerinin bilgisine sahip olan kişileri yetiştirme yani insan haklarını kurumsallaştırma çabası yine de bu yüzyılın belli başlı sorunları olmaya devam etmektedir.

Türkiye’de de insan hakları ile ilgili kurumsal bir yapının oluşturulması için diğer birçok ulus’ta olduğu gibi mücadelelerin sürdürüldüğü görülmektedir.

Türkiye’de insan haklarını kurumsal bir yapıya oturtma girişimi; 19. yüzyılın ortalarında insan hakları anlayışının gelişimiyle başlayan; anayasalarla güvence altına alınması, insan haklarını korumakla yükümlü kurum ve kuruluşların kurulması ve insan haklarını konu alan sivil toplum kuruluşlarının etkinliğiyle devam eden bir süreç olarak ele alınabilir. Türkiye’nin insan hakları ile ilgili kurumsallaşma sürecine bakıldığında, geçmişinde kökleşmiş bir insan anlayışı ve bunun doğal sonucu olan insan haklarını koruma mekanizması olmamasından dolayı insan haklarını koruma sistemlerine uzun süre daha ihtiyatlı yaklaşıldığı görülmektedir. Bu durum, Türkiye’nin, eksik ve hatalı insan hakları karnesine sahip bir ülke konumunda uluslararası arenada 1990’lara kadar yoğun bir şekilde gündemde kalmasına neden olmuştur.

İnsan haklarını koruma ve ihlallerin önlenmesini sağlamaya yönelik çabaların ulusal ve uluslararası düzeyde baskısı ve özellikle Avrupa Birliği’ne 1987’de yapılan başvuruya takiben 1990 yılından sonra Türkiye’de insan haklarını korumaya ve geliştirmeye yönelik kurumsal yapının oluşturulması yönündeki çalışmalar önemli bir ivme kazanmıştır.

İnsan haklarını koruma ve ihlallerin önlenmesini sağlama iddiası ile yasal düzenlemeler yapılırken, insan haklarını korumak ve ihlalleri önlemek amacını taşıyan birçok kurum ve kuruluş da bu tarihten sonra ortaya çıkmıştır.

Ancak insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerinde ortaya konanların; amaç edindikleri bu iddiayı temsil edip etmediğinin belirlenmesi, işlevselliğinin takip edilmesi gerekmektedir. İnsan haklarını korumak ve ihlalleri önlemek amacıyla oluşturulan düzenlemeler, Türkiye’de insan haklarını kişilerde koruma gerekliliğinin anlaşıldığını görme açısından önemli gelişmelerdir. Ancak daha da önemlisi, insanı koruma amacıyla oluşturulan bu kurumsallaşma sürecinin uygulamaya ne oranda yansıdığıdır.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın amacı, insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirmesi girişimlerinde, istem olarak insan haklarını korumak ve insan hakları ihlallerini önlemek amacına yönelik olarak alınan kararların uygulamaya geçirilmediği takdirde, insanın değerini yok eden tutumların engellenemeyeceğini ortaya koymaktır.

Bu bağlamda aşağıdaki sorulara cevap aranacaktır.

- Türkiye de insan hakları ile ilgili kurumsal altyapı yeterli midir?
- Türkiye de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesi girişimlerine yeterli önem verilmekte midir?
- İnsan haklarını korumak amacıyla kurulan kurumların örgütsel yapısı amacın gerçekleştirilmesinde işlevsel midir?
- Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu işlevsel midir?
- Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin insan hakların kurumsallaşma sürecine katkıları yeterli midir?
- İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması ve işleyişin sağlıklı hale getirilebilmesi için neler gereklidir?

Araştırmanın Kapsamı

Çalışmada genel hatlarıyla Türkiye’de insan haklarının kurumsal alt yapı süreçleri incelenirken, Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerine örnek teşkil etmesi açısından 81 il ve 850 ilçe’de kurulan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu’ndan sadece Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu dikkate alınmıştır. Bunun nedeni, bu kurulların model, işleyiş, örgütsel yapı boyutunda benzer oluşlarıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde, konunun daha sağlıklı irdelenebilmesi açısından; insan hakları kavramı ve temel unsurları, insan haklarının felsefi temellendirmesi, tarihsel süreç içinde insan hakları ve kurumsal yapısı, hukuksal, siyasal, etik sorun olarak insan hakları konuları incelenmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye’de insan haklarının düşünsel düzeyde gelişimi, Türk anayasalarında insan haklarının ne ölçüde temel alındığı ve hükümet programlarında insan haklarını konu alan çalışmalar ve uygulamalarının başarı boyutları ortaya konmaya çalışılmıştır. İnsan haklarının gelişimini amaç edinmiş kurumların çalışmaları ve işlevsellikleri, sivil toplum kuruluşlarının insan haklarının kurumsallaştırılması ve yaygınlaştırılması konusundaki çalışma ve katkıları da bu bölümde ele alınmıştır.

İnsan Haklarının kurumsallaşmasına yönelik çabaların uygulamaya geçirilmesi; insan haklarının korunmasını ve kişilerde insanın olanaklarını geliştirmeyi hedefleyen pek çok kurum ve kuruluşu ortaya çıkarmıştır. Parlamento, hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının kurumsal yapının oluşturulmasına yönelik birlikteliği hangi oranda başarabildiklerinin değerlendirilmesine de bu bölümde yer verilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünün konusu, Türkiye’de kurumsal yapının güçlendirilmesi girişimine örnek teşkil etmesi açısından Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı bünyesinde kurulan “Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları” olmuştur. Kurulun amaçları, teşkilat yapısı görev ve işleyişi ve kurulların işlevselliğinde görülen sorunlar bu bölümde konu edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerine yönelik anket tekniğine yer verilerek, kurul üyelerinin, Türkiye’de insan hakları sorununa ve insan haklarının kurumsallaşması sürecine bakışları sorgulanmış ve bulgular yorumlanmıştır. Elde edilen bulgular çerçevesinde araştırmanın ana hipotezine (istem olarak insan haklarının kurumsallaştırılmasına yönelik çalışmalar ve uygulamada görülen tablo) yönelik değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışma sonucunda Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulma sürecinde nelerin yapılması gerektiği vurgulanarak, çözüm yolları ve öneriler geliştirilmeye çalışılmıştır.

Kuramsal Çerçeve

İnsan hakları, insanın değerinin merkeze alınarak temellendirmesinden yola çıkılarak, siyasal, hukuksal ve etik bir sorun olarak ele alınmış ve Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal bir yapının oluşturulması girişimleri değerlendirilmiştir.

Araştırma Evreni

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun 2001-2005 yıllarını kapsayan toplantı tutanaklarının incelemesi; Antalya ili ve Elmalı, İbradı, Akseki, Alanya ve Finike ilçe kurullarının toplantı tutanakları incelenerek gerçekleştirilmiştir. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları kurul üyelerine uygulanan anket analizi ise; 1 il ve 14 ilçeyi içermektedir. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyeleri 184 kişiden oluşmaktadır. Araştırma dahilinde 146 il ve ilçe insan hakları kurul üyesine ulaşılmıştır.

Anket Uygulanan İl:

Antalya

Anket Uygulanan İlçeler:

Serik, Manavgat, Alanya, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Akseki, Elmalı, Korkuteli, Kumluca, Finike, Kale, Kaş, Kemer'dir.

Araştırmanın Varsayımları

Ana Varsayım:

Türkiye'de insan hakları, insan değerinin hukuksal, siyasal ve etik bir bağ içerisinde güvence altına alınmasıyla sağlanır.

Alt Varsayımlar:

- Kişiler, etik değerlerin bilgisine sahip olmalıdır.
- Kurumsal yapılanma, insan haklarının en üst düzeyde korunması yönünde oluşturulmalıdır.

Araştırma Yöntemi ve Tekniği

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, anket uygulanarak betimleyici istatistiksel yöntemle durum saptaması yapılmıştır.

Araştırmanın Sağlayacağı Katkılar

- Türkiye'de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerine, bilimsel katkı sağlayabileceği,

- 81 İl ve 850 İlçede kurulan İl ve İlçe İnsan Hakları kurullarından birisi olan Antalya İl ve İlçe Kurulu'nun model olarak, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın çalışmalarına veri kaynağı oluşturabileceği,
- Yöredeki insan hakları sorunlarının saptanması ve çözüm önerilerinde bulunulmasına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.
- Bu çalışma aynı zamanda bundan sonraki çalışmalara da ışık tutacaktır.

Kullanılan yöntem ve teknikler çerçevesinde bu çalışmanın nihai hedefini; ülkemizde insan haklarını kurumsallaştırma girişimlerinin uygulama ve araştırmalarına sorgulayıcı, açıklayıcı, yol gösterici olması ve yeni araştırmalara kaynaklık etmesi oluşturmaktadır.

1 İNSAN HAKLARI

İnsan hakları sorununun daha sağlıklı irdelenebilmesi açısından; insan hakları kavramı ve temel unsurları, insan haklarının felsefi temellendirmesi, tarihsel süreç içinde insan hakları ve kurumsal yapısı, hukuksal, siyasal, etik sorun olarak insan hakları konuları incelenmiştir. Bu konu ile ilgili felsefi temellendirme alt bölüm başlıklarında incelenmiştir.

1.1 İnsan Haklarının Felsefi Temelleri

XX. yüzyıl, insan haklarının ulusal sınırlar dışına taşarak evrenselleştiği bir dönemdir.¹ Bu dönemle birlikte insan haklarının düşünsel dayanakları, belgelerle düzenlenen “hak katalogları”, yine belgelere dayanarak kurulan kimi organları ve usulleri ile kurumsallaştırılmaya ve denetim sistemlerinin işletilmesi ile etkinleştirilmeye çalışılan bir oluşuma dönüşmüştür.²

Yüzyılın başından bugüne kadar insan haklarının yaygınlaşması, insan haklarına dayalı kurumsal yapının oluşturulması, bütün uluslar için varılması arzulanan bir ideali oluşturmaktadır. Bu yüzyılı karakterize eden en önemli gelişme, insan haklarının belirlenip korunması yolundaki uluslararası çabalar olmuştur.³

Ancak, yaşanan çağa damgasını vuran, birçok belgeye temel olan ve kurumsal bir yapıya oturtulması için mücadele verilen insan hakları, karmaşık bir kavram olup üzerinde tam olarak fikir birliğine varılmış değildir. Halen birçok tartışmanın da kaynağını oluşturmaya devam etmektedir. Tartışmalar genellikle insan haklarının temeli üzerine olmaktan ziyade kullanış yeri, şekli, kapsamı ve sınırları üzerinde yoğunlaşmaktadır.⁴

Bir kavramın ne zaman tehlikeli olduğunu soran ve “içeriği bulanık olduğu halde, herkes onu bildiğini sanınca. Korkarım, insan hakları tehlikeli bir kavram olmuştur bile.”⁵

¹ Şeref ÜNAL, “İnsan Hakları Alanındaki Uluslararası Belgeler ve Türkiye’nin Yükümlülükleri”, **İnsan Hakları Semineri (20-21 Mayıs 2002)**, T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara, 2002, s.3-24.

² Mehmet Semih GEMALMAZ, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1997, s.404.

³ Safa REİSOĞLU, “Avrupa Birliğine Giriş Aşamasında Kopenhag Kriterleri ve Türkiye”, **İnsan Hakları Semineri (20-21 Mayıs 2002)**, T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara, 2002, s.3-1.

⁴ Emel DOĞRAMACI, “Açılış Konuşması”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.1.

⁵ İoanna KUÇURADİ(a), “Felsefe ve İnsan Hakları”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.49.

diye yanıtlayan İoanna Kuçuradi, bu kavramın karmaşıklığı hususuna dikkatleri çekmeye çalışmıştır.

Adından sıklıkla söz edilmesine rağmen, bugün halen karşılaşılan insan hakları ihlalleri, insan haklarını koruma adına insana ilişkin değerlerin yok edilmesi girişimleri ve insan haklarını kurumsallaştırma çabaları esnasında görülen aksaklıklar, insan hakları kavramının felsefi bir temele oturtulmasını gerekli kılmaktadır. Böylece, devredilmez nitelikte olan ve her insanın doğuştan sahip olduğu insan haklarının, her toplumsal ve siyasal kararın temelinde yer alması ve herkes için korunması gereği daha iyi anlaşılabilir.

1.1.1 İnsanın Değeri

İnsan haklarıyla ilgili kurumsal yapının oluşturulması çabasında ilk olarak sorgulanması gereken, insan haklarından ne anlaşıldığı ve insan hakları söz konusu olduğunda temel olarak neyin dikkate alınması gerektiğidir.

İnsan haklarını konu alan birçok belgede insan hakları, kişinin sadece insan olması nedeniyle sahip olduğu haklar⁶ olarak tarif edilmekte, ancak bu belgelerde temel alınan “insan”ın ne olduğunu anlamak pek mümkün olamamaktadır.

Yukarıda karşılaşılan durum, karmaşık birçok sorunu da beraberinde getirmekte, “insanın değerinin bilgisi”ne sahip olmadan oluşturulan ulusal ya da uluslararası her belge, her hukuk normu, insan haklarını korumayı amaçlayan her kurum ve konu üzerindeki çabalar, insan haklarını korumak adına insanın değerine zarar veren olumsuz sonuçlara varılmasına neden olmaktadır.

“Bir şeyi değerlendirmek, değerlendirilenin kendi alanı içinde özel durumunu görmek ve göstermektir.”⁷ Değerlendirilen şeyin, onu diğer varlıklardan ayıran özellikleri de onun değeridir. “İnsanın değeri nedir?” sorusuna verilecek cevap gerçekte insan haklarının değerlendirmesinin de temel çıkış noktasını oluşturmaktadır.

İnsanın değerinden anlaşılması gereken, insanın, cins olarak, diğer varlıklarla (insan olmayan her şeyle) ilgisi bakımından özel durumu, başka bir deyişle insanın varlıktaki özel yeridir.⁸ *“İnsan haklarının insan varlığıyla, insanın diğer varlıklar arasında bir varlık olarak*

⁶ Ömer ANAYURT, “*Hakların Bütünlüğü İlkesi Açısından İnsan Haklarına İlişkin Sınıflandırmaların Değerlendirmesi*”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 2000, s.47., Oktay UYGUN (a), “*İnsan Hakları Kuramı*”, **İnsan Hakları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000, s.13., Münci KAPANİ, **İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları**, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1987, s.17.

⁷ İoanna KUÇURADİ (b), **İnsan ve Değerleri**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1998, s.15.

⁸ A.g.e., s.40.

*temel nitelikleriyle, değişmez ve kendine özgü özellikleriyle*⁹ ele alınması gerektiğini belirten Damjanovic, insanın diğer canlılar arasındaki özel yerinin tespitinde felsefi antropolojiye olan gereksinime dikkat çekmektedir.¹⁰

Kuçuradi ise; insan varlığının temel özelliklerini; “*bilen, düşünen, karar veren, eylemde bulunan (amaçlı hareket eden), zaman bilinci olan, çalışan ve bu gibi, sırf ona özgü özellikleri olan bir varlık*”¹¹ olarak sıralamaktadır.

İnsan hakları söz konusu olduğunda, “kimin için?” sorusunun cevabı insan ise, “hangi insan” sorusunun daima gündemde tutulması gerektiğini belirten Gemalmaz; “*Bu sorular ya da sorgulama, sadece hak listesini biçimlendiren erkin saptanması meselesini gündeme getirmekle kalmaz ve fakat aynı zamanda, pratikte önem taşıyan hakkın öznesinin belirlenmesi meselesine el atılmasını sağlar.*”¹² demektedir.

İnsanın değerinin bilgisiyyle yapılmayan değerlendirmeler; ezbere değerlendirmelere, doğru olmayan değer biçmelere neden olmakta, insan haklarının ulusal ya da uluslararası birçok belgede listeler şeklinde sıralanmasına, kurumların amaçlarında yer almasına karşılık, somut olaylarda yaşama geçirilememektedir. Hatta birçok **insan hakları ihlalinin** halen ihlal olup olmadığı tartışma konusu yapılabilmektedir.

İnsan haklarını konu alan birçok belgenin de, insanın değerinin bilgisinden çok, yani insanı, kendi değerini göstermekten çok, geçerli ilkeler, normlar ya da modalar bakımından nitelemekten öteye gidememesi de, insan hakları kavramının belirsizleşmesinin bir başka nedeni olarak gösterilebilir.

Bu soruna dikkat çeken yazarlardan Diemer, insan haklarına ilişkin bildirimlerin tarihsel başlangıç ve gelişmelerindeki amaç ile bugünkü gelişmelerindeki ve ilan edilmelerindeki amaç arasında farkın gözden kaçırıldığına dikkat çekerek¹³; amaçlardaki farklılığın aslında insan anlayışlarındaki farklılıklardan ileri geldiğini belirtmektedir.

Diemer; UNESCO’nun 1966 da ilan ettiği Uluslararası Kültürel İşbirliği İlkeleri Bildirisi¹⁴’ne gönderme yaparak bu belgelerin aslında “*insan hakları belgeleri olmadığını daha çok o dönemde geçerli olan ideolojilerin, dogmaların*”¹⁵ ifadesi olduğunu belirtir. Bu bildirimlerin taşıyıcıları **insan değil devlettir**.

⁹ Milan DAMNJANOVIC, “*Yaratma Hakkı*”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.77.

¹⁰ A.g.e., s.77.

¹¹ İoanna KUÇURADİ(c), **Çağın Olayları Arasında**, Şiir Tiyatro Yayınları, Ankara, 1981, s.60.

¹² GEMALMAZ, a.g.e., s.388.

¹³ Alwin DIEMER, “*İnsan Haklarını Araştırmanın Amacı*”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.43.

¹⁴ A.g.e., s.44.

¹⁵ A.g.e., s.46.

Tablo- 1.1. 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve 1966 Sözleşmeleri’ni karşılaştırma: İnsan Anlayışındaki Farklılaşma

	1948	1966
	Animal Rationale	Animal Vitale
Taşıyıcı	Bütün insanlar (1.madde)	Bütün halklar (1.madde)
İnsanın doğal yapısı	Akıl – Vicdan	- (Sözler eksiktir)
Temellendirme	Evrensellik ("...ile donatılmış")	Kültürler "Miras" (Unesco,1,3. Madde) Birlikte getirilen yaşama hakkı,(III,6)
Haklar	Özgürlük Özgürlük Türleri	Yaşama Hakkı "Yaşam Tarzı" (Unesco IV,2) Yaşama Düzeyleri
Eşitliğin Temeli	Akıl	Yaşama Durumu

Kaynak: Alwin DIEMER, "*İnsan Haklarını Araştırmanın Amacı*", **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9–13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996, s.45.

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi "1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirisi"nden bu günkü bildirilere gelinceye dek, bildirilerin oluşum amaçlarında çok önemli değişiklikler olmuştur. Bu değişikliklerde, insanı insanlık dışı muameleden kurtarma istemini dile getiren, insanın yapısına ve sosyal eğilimlerine ilişkin evrensellik fikrinden, kültürlerin özerkliğine geçiş söz konusudur.¹⁶ Oysa insan haklarını korumak ve herkesin eşit bir şekilde bu haklardan yararlanmasını sağlamak, insan haklarını "kültür" ya da "hukuk" temelli değil "insan" ı temel olarak değerlendirmekle mümkündür.

1.1.2 Hak Kavramı

İnsan haklarının belirlenmesinde hakların ne olduğunu ortaya koymak, insan haklarını kurumsallaştırma çabası içerisinde insan haklarının herkes için korunmasının gerekliliğini ortaya koymak açısından önemli bir tespit olacaktır.

Günlük yaşamda çok sık haksızlığa uğradığını söyleyen, kendi ifadeleriyle haklarını isteyen, bir anlamda adalet talep eden kişilere rastlamak mümkündür. Kişiler adalet talep ederken veya haksızlıklara uğradıklarını söylerken, neyi talep ediyorlar? sorusu hakların temellendirilmesinde çıkış noktası olabilir.

¹⁶ DIEMER, a.g.e., s.45.

Platon adalet'i ; *"her birine gerekeni, borçlu olanı vermektir"*¹⁷ şeklinde tanımlar. M.S. 533 yılında Justinianus tarafından "Institutiones" adı ile çıkarılan hukuk kuralları derlemesinde de, *"adalet, herkese kendi hakkını vermek hususunda kat'i ve devamlı bir iradedir."*¹⁸ şeklinde tanımlamıştır.

Mustafa Erdoğan, hakların başlıca işlevini, *"ihlallere meşru olarak karşı konabilmesine dayanak olmaları ve başkalarının bunlara saygı göstermelerinin ahlaki veya hukuki olarak sağlanabilmesidir. Bundan dolayı hakka sahip olmak iddia edebilmek demektir."*¹⁹ olarak belirlemektedir.

Uygun'a göre ise hak sahibi olmak, bir şeyi yapmaya yetkili olmak ya da bir şey talep edebilmektir; *"Hak, sahibine bir şeyi yapabilme yetkisi verirken, başkalarına da bu yetkinin kullanılmasına engel olmama, saygı gösterme yükümlülüğü getirir."*²⁰

Bununla bağlantılı olarak şöyle bir soru akla gelebilir; "birisinin sahip olmadığını düşündüğü, ama sahip olması gerekliliğine inandığı, talep ettiği veya iddia ettiği hak kavramının dayanağı nedir?"

Kaboğlu'na göre bu sorunun cevabı "gereksinimler" dir; *"Hak ve özgürlükler, dayanağını çeşitli gereksinimlerden alır ve belli bir oluşum sürecine geçer. Hukuk kuralları başlangıçta, bir özlem, dilek ve istek olarak ortaya çıkar; sonra "hak istemi" biçiminde somutlaşmaya başlar."*²¹

Kuçuradi ise; hakların insanla ilgili bazı "gereklilikleri" dile getirdiğini, *"Bu gerekliliklerin de insan değerini koruma istemleri"*²² olarak karşımıza çıktığını belirtir. Sahip olunan insanın değerinin bilgisiyle temellendirilmiş hak kavramı, eylemlerde çıkarılara ve tutkulara karşı konabilen tek şeydir. Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı gibi yaygın bir yaklaşım olarak hakların istem/talep olarak²³ ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak bu tanımlar bir başka sorunu da ortaya çıkarmaktadır; "Bir talebin insan hakları olup olmadığının belirleyicisi nedir?"

Bir talebin, bir isteğin, insan hakkı olup olmadığının anlaşılmasında, reddetme yoluyla belirleme yöntemi kullanılabilir. Güriz'e göre; *"Reddetme yoluyla belirleme yöntemi, çapraşık*

¹⁷ İoanna KUÇURADİ(d), *"Adalet Kavramı"*, **Adalet Kavramı**, (Der: Adnan Güriz), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.41.

¹⁸ Tekin AKILLIOĞLU, *"Adalet Kavramı ve İnsan Hakları"*, **Adalet Kavramı**, (Der: Adnan Güriz), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.49.

¹⁹ Mustafa ERDOĞAN, **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003, s.143.

²⁰ UYGUN (a), **a.g.e.**, s.13.

²¹ İbrahim Ö. KABOĞLU(a), **Dayanışma Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996, s.5.

²² KUÇURADİ (c), **a.g.e.**, s.56.

²³ GEMALMAZ, **a.g.e.**, s.319.

ve karmaşık sorunlara çözüm bulma amacıyla hem bilim adamları, hem de felsefe ile uğraşanlar tarafından”²⁴ kullanılan bir yöntemdir.

Bu yöntemde göre insan haklarının temel belirleyicisi insanın değerinin bilgisi olacaktır. Diğer bir ifadeyle belirleyici, belirli bir tarihsel süreçte tür olarak insanın sahip olduğu olanaklardır. Bu olanaklar o anda yaşayan bazı kişilerce gerçekleştirilebilirken, bazı kişiler bu olanaklardan yararlanamamaktadır. Bu iki durum arasında kurulan bağlantıda da sorun olarak ortaya çıkan koşulların iyileştirilmesi talebi ve “İnsan türüne ait her tekin, değerini bildiğimiz insansal olanaklarını gerçekleştirilmesini engelleyen bir muameleyi görmemesi talebi”²⁵ insan haklarını oluşturacaktır.

Hangi hakların, insan hakkı olduğunu ortaya koymak, açıklığa kavuşturmak, bu haklara ilişkin oluşan teorik ve pratik sonuçların da ana belirleyicisi olacaktır. İnsan, bilen, düşünen, karar veren vb. bir varlık olarak kendini gerçekleştirebilmek, insanca yaşama olanakları yaratabilmek ve geliştirebilmek için sürekli mücadele edecektir. İnsanın insanca yaşama koşullarının geliştirilmesi ve insanın özelliklerinin kişilerde korunması ancak bu hakların bilgisiyle mümkündür.

1.2 İnsan Haklarına İlişkin Eksen Kavramlar

Son yıllarda insan haklarının sıklıkla; demokrasi, hukukun üstünlüğü ve sivil toplum kavramlarıyla birlikte anıldığı görülmekte, “gelişmişliğin ve modernleşmenin ölçüsü”²⁶ olarak gösterilen bu kriterlerin her toplumsal ve siyasal kararın temelinde yer alması gerekliliği sıklıkla tekrarlanmaktadır. Bir örnek olarak, Avrupa Birliği’ne (AB) girmek isteyen bir ülke, siyasi kriter olarak insan haklarına saygıyı, demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü bünyesinde barındırmak zorundadır.

Ancak bugün görülen insan hakları ihlalleri ve “insanın olanakları”nı gerçekleştirilmeye elverişli ortamların bir türlü istenen düzeye getirilememesi; ülkelerin yazılı kurallarında ve söylemlerinde belirtilen ve baştan kabul edilen demokratik olma ve hukuka uyma ilkeleriyle çelişme göstermektedir. Bu durum ülkelerin ne kadar demokratik oldukları ve hukuka ne kadar bağlı kaldıkları yönündeki şüpheleri arttırmaktadır.²⁷

²⁴ Adnan GÜRİZ, “Adalet Kavramının Belirsizliği”, **Adalet Kavramı**, (Der: Adnan Güriz), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2001, s.21.

²⁵ KUÇURADİ(c), **a.g.e.**, s.58.

²⁶ Ahmet KAYA, “İnsan Hakları ve Demokrasi”, **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s.309.

²⁷ Hasan Hüseyin ÇEVİK, “Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Arasındaki Bağlantı Üzerine Bir Bakış”, **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, (Der: Davut Dursun), Şehir Yayınları, İstanbul, 2001, s.57.

Bunun yanında, sivil toplum kuruluşları teriminin belirsizliği, insan hakları kavramını olması gereken zeminden farklı yerlere taşımakta ve insan hakları kavramını karmaşık bir kavram haline getirmektedir. Burada oluşan sorun da, bu kuruluşların kimi temsil ettiğinin bilinmemesinde ortaya çıkmaktadır. Sıklıkla tekrarlanan “sivil toplumun güçlendirilmesi gerekliliği” terimi de bir başka sorun yaratmakta, kimin kime karşı hangi konumda güçlenmesi gerektiği gibi sorgulamalar insan hakları alanında yaşanan sorunları daha da karmaşıktır.

İnsan Hakları ekseninde biçimlenen/biçimlenmesi gereken bu kavramların baş aktörü olan, “yurttaş”ların da, Benjamin Barber’ın ifadesiyle, “*yapmaktan çok izlemek durumunda olan ve kötü bir filmi izlerken uykuya dalan seyircilerden farklı olmamaları*”²⁸, yurttaş kavramının da insan hakları ile ilgisinde yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

İnsan haklarının kurumsal bir yapıya oturtulması ve insanın değerini yok edebilecek her tür girişimin engellenmesi isteniyorsa; demokrasi, hukukun üstünlüğü ve sivil toplum kavramlarının belirsizliğinin ortadan kaldırılması ve insan hakları ile bağlantısı içerisinde yeniden tanımlanması zorunluluktur. Bu kavramlara aşağıdaki alt başlıklarda değinilmektedir.

1.2.1 Demokrasi

Bugün özellikle gelişmekte olan ülkelerde görülen insan hakları ihlalleri ve insanın insanca yaşama olanaklarını oluşturan koşulların yaratılmaması, ülkelerin yazılı kurallarında veya söylemlerinde belirttikleri ve baştan kabul ettikleri birçok kavramla çelişmektedir. Demokrasi de bu çelişkilerin yoğun olarak görüldüğü kavramlardandır.

Demokrasinin insan hakları ile bağlantısı ele alınırken, demokrasi üzerine son dönemde görülen farklı algılamalar ve anlamlandırmalar üzerinde de durulmalıdır. Bugün demokrasilerinin pratiği, demokrasinin teorik genişliğini sağlayamamaktadır. Halihazırdaki demokratik tecrübelerin eksikliğini 21. yüzyıl için öngörülen yeni demokrasi tanımlarıyla aşılma istendiği²⁹ görülmektedir.

Demokrasi kendi başına bir değer, bir zihniyet meselesi midir? İnsan haklarını güvence altına alan bir rejim midir? Bir siyasal yönetim biçimi midir? Bir toplum projesi midir? Demokrasi kendi başına bir amaç mıdır? Yoksa amaçların gerçekleşmesine aracılık

²⁸ M. Akif ÇUKURÇAYIR, “*Demokrasi ve İnsan Hakları*“, **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s.261.

²⁹ Mehmet METİNER, **İdeolojik Devletten Demokratik Devlete**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1999, s.24.

eden kurum ve kurallar bütünü müdür? Bu sorular, demokrasi kavramının çok farklı şekillerde algılandığını örnek göstermesi açısından irdelenmelidir.

Kimi yazarlara göre, evrensel bir değer olarak gösterilen demokrasi, “*artık küresel bir normdur. Demokratik değerler, bütün toplumlar için ekmek gibi, su gibi temel ve vazgeçilmez bir gereksinmedir.*”³⁰ Kimi yazarlara göre ise, demokrasinin kendine özgü değerler evreni, modernlikte ifadesini bulan bir yaşam tarzı³¹ olarak evrenselleştirilmektedir.

Kimi yazarlara göre de demokrasi, “*Bir metot bir kavrayış bir zihniyet meselesidir. Zamanla siyasal bir kavram olmaktan çıkan demokrasi, toplumun tüm katmanlarında yerini almıştır.*”³² Belirli bir toplumsal kültür ve kurumlar bütünü ifade eden demokrasinin üst yapısını oluşturan kültürdür.³³

Öne sürülen bu demokrasi tanımları yeni arayışların göstergesidir. Son yıllarda modernleşmenin ve/veya çağdaşlaşmanın ölçütü olarak gösterilen evrensel değerlerde; insan haklarının demokrasi ile birlikte anılması ve demokratik kültür, demokratik değer terimlerinin, insan haklarının bir diğer ismi gibi kullanılması, “demokrasi bir değer midir?” sorununu ortaya çıkarmaktadır.

Demokrasi kavramının çıkış noktasına bakılması, bu kavram problemini ortadan kaldıracaktır. Demokrasi kavramının kullanımının yaklaşık olarak 2500 yıllık³⁴ bir tarihsel süreci kapsadığı söylenebilir. Demokrasi kavramı ilk çağda Eski Yunan döneminde ortaya çıkmıştır. Yunanca “*demokratia*” sözcüğünden gelmektedir. “*M.Ö. V. yüzyılın ortalarında Yunanlılar, oluşturdukları kent – devletlerin siyasal sistemini tanımlamak üzere bu sözcüğü kullanmışlardır.*”³⁵

Yunanca *demos*; halk ve *kratein*; yönetmek, hükmetmek kelimelerinden oluşan demokrasi³⁶, iktidarın halk tarafından halk için kullanılacağını ifade eden bir siyasal rejimin adı,³⁷ bir yönetim biçimi,³⁸ bir siyasal yöntem, bir yönetim tekniğidir.³⁹

Demokrasinin bir değerler sistemi olmadığını dolayısıyla “totalitarizm”e özgü mutlak doğruyu temsil veya evrensel geçerlilik gibi bir iddiasının da bulunamayacağını⁴⁰, vurgulayan

³⁰ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s.252.

³¹ METİNER, a.g.e., s.8.

³² Arif ÖZSAĞIR, “*İnsan Hakları ve Demokrasi*“, **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s.234.

³³ Özcan KARAHAN, “*Demokrasi, İnsan Hakları ve Hukuk Devleti*“, **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000, s.269.

³⁴ Veysel EREN, “*Demokrasi ve Özgürlükler*“, **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, (Der: Davut Dursun), Şehir Yayınları, Ankara, 2001, s.102.

³⁵ Oktay UYGUN(b), **Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996, s.1.

³⁶ EREN, a.g.e., s.103.

³⁷ KARAHAN, a.g.e., s.268.

³⁸ KUÇURADİ (1), “*Açılış Konuşması*“, **Düşünen Sivil Toplum Felsefi Yaklaşımlar-Açılımlar**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul, 2003, s.8.

³⁹ METİNER, a.g.e., s.19

bazı düşünürler; demokrasinin bir değer, bir yaşama biçimi değil, bir siyasal yöntem, yönetim tekniği olduğu görüşünde birleşmektedir.

Demokrasinin kendi değerleri olduğunu varsaymanın, kültürel değer yargılarına dayanan ve insan haklarına zarar veren kararların hukuksallaşması⁴¹ endişesini taşıyan kimi yazarlar da **demokrasinin ancak insan hakları ve özgürlükler temelinde yükselen bir rejim** olarak ele alınabileceğini belirtmektedirler.⁴²

Modern devletin amacı, varlık nedeni insan haklarını korumaksa, hizmet etmekse, demokrasi; belirli gerçeklik koşullarında (örneğin bir ülkenin koşullarında) insan haklarının korunması için, kamu işlerinin insan haklarına uygun yönetilmesi için neleri yapma gerektiği konusunda en uygun yolu bulmayı amaçlayan bir yönetim biçimidir.⁴³

Ancak insan hakları üzerine inşa edilmiş bir siyasal yönetim biçimi olan demokrasinin, tek biçimli, tek tip bir siyasal yönetim biçimi olarak da algılanmaması gerekmektedir. Jürgen Habermas'ın deyiimiyle, demokrasi tamamlanmış değil, *“değişen koşullar altında yeniden kurulması, korunması, yenilenmesi gereken”*⁴⁴ bir yönetim biçimidir.

Demokrasilerde yönetimin meşruiyetinin halkın elinde olması dolayısıyla kamusal sorunlar üzerinde bilgi ve ilgi sahibi olan aktif bireyin rolü de çok önemlidir. Sonuçta, halk egemenliğinin bir işleyiş mekanizması olan demokrasinin başarısı bireylerin siyasal katılıma ilişkin bilgi ve ilgilerine bağlıdır.⁴⁵ Bu da aydınlanmış yurttaşların varlığını şart koşar. Demokrasilerde çeşitli yöntemler, kurum ve kuruluşlar kullanılarak, kişilerin kendilerini belirlemeleri⁴⁶ ve insan haklarını korumayı amaç edinmeleri sağlanırken, yönetimin insan haklarına uygun işlediğini denetleyecek olan aynı kişiler yani aydınlanmış yurttaşlar olacaktır.

İnsan hakları ile ilgili kurumsal bir yapının oluşmasında demokrasi, içi boş bir kavram olarak değil; insan haklarının kişiyi temel alarak uygulanabilmesine ve kişilerin insanca yaşama imkânlarının geliştirilebilmesine olanak tanıyan gerekli düzenlemelerin yapılabildiği bir yönetim biçimi şeklinde ortaya çıkmalıdır.

⁴⁰ METİNER, a.g.e., s.19

⁴¹ KUÇURADİ(l), a.g.e., s.8.

⁴² METİNER, a.g.e., s.21.

⁴³ KUÇURADİ(l), a.g.e., s.8.

⁴⁴ A.g.e., s.20.

⁴⁵ KARAHAN, a.g.e., s.273.

⁴⁶ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s.255.

1.2.2 Hukukun Üstünlüğü

İnsan hakları ekseninde kullanılan terimlerden biri de “hukukun üstünlüğü”dür. “hukukun egemenliği” ya da “hukuk devleti” gibi adlandırmalarıyla da karşımıza çıkan bu terimler; ülkeler arasındaki söylem farkından dolayı Anglo – Amerikan ülkelerinde “hukukun üstünlüğü”, Kara Avrupası ülkelerinde ise Hukuk Devleti olarak adlandırılmaktadır.⁴⁷

Hukuk devleti deyimi; “yönetilenlere hukuk güvenliği sağlayan devlet düzeni”⁴⁸ şeklinde tanımlandığı gibi, “her şey hukuka uygun yapılı”⁴⁹ ilkesiyle de ifade edilebilmektedir. Hukukun üstün olduğu hallerde en temel amaç; yasaların ve hukukun, devleti de kapsayan tüm toplumsal birimlere egemen olacağı bir siyasal rejimi ve ona uygun sistemleri kurmaktır.⁵⁰

Acaba hukukun üstünlüğü sadece bütün eylem ve işlemlerde yasal bir dayanak bulunmasının gereklerini dile getiren bir ifade midir, yoksa Karahan’ın işaret ettiği gibi, hukuk devleti, yönetimin hukuk kurallarına bağlılığı anlamına geldiği kadar, hukuk kurallarının birey, dolayısıyla insan hakları ekseninde oluşturulduğu bir devlet anlayışı⁵¹ mıdır?

Bu sorun şu şekilde açılabilir: devletin, insan hak ve özgürlüklerini temele alacak ve onları koruyacak biçimde hukuk ile bağlanması öngörülmelidir. Böylece insan haklarının korunması ve gelişmesindeki güvence “hukuk devleti” ile sağlanacaktır.⁵²

Erdoğan devletin, insan haklarını başta anayasa olmak üzere bütün bir hukuk düzeni ile tanıması gerektiğini belirterek; “İnsan haklarını tanıyıp güvence altına almayan bir hukuki belge, adı anayasa bile olsa gerçekte anayasa değildir. Ona olsa olsa ilgili devletin teşkilat yasası denebilir.”⁵³ demektedir. Bir ülkede devletin hukuksal düzenlemelerinde, temel haklar, kamu hürriyetleri başlıkları altında insan haklarına yer verilmiş olması o ülkede insan haklarının hukuksal olarak korunduğu anlamına da gelmemektedir. Anayasalar, “temel haklar ve hürriyetler” veya “kamu hürriyetleri” başlıklı bölümler içerseler bile, bu temel haklara devletin keyfi müdahalesi için açık kapılar bırakılmışsa ve bu haklar, tanımlandığı ve uygun görüldüğü esneklikte düzenlenmişse, devlet gerçekte insan haklarını tanımıyor demektir.⁵⁴

⁴⁷ A. Şeref GÖZÜBÜYÜK, *Yönetim Hukuku*, Sevinç Matbaası, Ankara, 1983, s.19.

⁴⁸ A.g.e., s.19.

⁴⁹ ÇEVİK, a.g.e., s.58.

⁵⁰ A.g.e., s.58.

⁵¹ KARAHAN, a.g.e., s.283.

⁵² A.g.e., s.268.

⁵³ ERDOĞAN, a.g.e., s.151.

⁵⁴ ERDOĞAN, a.g.e., s.151.

Hukuk devleti; insan haklarını, adalet ilkesi ile güvenceye alan, yani herkesin bu haklardan yararlanmasını teminat altına alan bir devlet düzeni olarak anlaşılmalıdır. Hukukta bir hakkın gerçekten insan haklarını korumayı amaçlaması; insan değerini koruması, herkes için uygulanması, bunu koruyan mekanizmaların bulunması, korunmadığı zaman da yaptırım uygulanmasıyla mümkündür. Bu çağda devletler, “uluslararası standartlara bağlı, onlara uymadığı zaman yaptırımlara katlanan, bu bakımdan kendi iç işlerine burnunu sokmasına itiraz edemeyecek durumda”⁵⁵ olmalıdır. Bir devlet içinde önemli olan insan haklarının korunması konusunda, insan haklarının hukuksal bir altyapıyla nasıl daha iyi korunabileceği ve iç hukukun insan haklarına uygun ve daha iyi bir şekilde nasıl düzenlenebileceğidir.

İnsanca yaşamının zeminini ve gereklerini sağlayacak olan demokratik bir rejimin mümkün olabilmesi için devletin gerçek bir hukuk devleti olması gereği açıktır. İnsanın doğal olarak sahiplendiği hem bireysel hem de toplumsal hakların teminatı hukuki bir alt yapının var olması ve insan haklarını korumasıyla mümkün olabilir.⁵⁶ Hukuk, demokrasi ve insan hakları bütününde şekillenmemiş bir yönetim ile gerçek hukuk devletinin oluşamayacağı açıktır.

1.2.3 Sivil Toplum

Son yıllarda insan haklarının kurumsallaştırılması girişimlerinde, sivil toplumun rolü sıklıkla vurgulanmakta ve sivil toplumun güçlendirilmesi yönünde telkinlerin arttığı görülmektedir. Sivil toplumun kavramsal/düşünsel temellerine bakıldığında; devlet/sivil toplum ayrımı, sınırları ve/veya bütünlüğü etrafında şekillenen bir yapıdan söz edildiği görülecektir.

Örneğin, sivil toplum ile devleti bir terazinin iki kefi gibi gören kimi yazarlar⁵⁷, bir ülkede insan haklarının korunması ve demokrasinin işlerlik kazanması için devletin yetkilerinin daraltılması, sivil toplumun güçlendirilmesi ile terazinin dengeleneceğini düşünmektedir. Bu düşüncenin temelinde, insan haklarının devlete karşı ileri sürülen haklar olduğu, sınırsız olan devlet gücünü sınırlandırmayı amaçladığı⁵⁸ anlayışı yer almaktadır. Ancak bu düşünce çok tehlikeli çıkarımlar yapılmasına neden olabilir. Örneğin, özellikle temel haklar’ın (klasik haklar), kişiyi devlete karşı koruyan⁵⁹ devletten ise karışmama, pasif

⁵⁵ Mümtaz SOYSAL, “Bugünkü Dünyada Bağımsızlık Sorunu” **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.110.

⁵⁶ ÇEVİK, a.g.e., s.66.

⁵⁷ Ömer ÇAHA (a), **Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999, s.72

⁵⁸ KAPANİ, a.g.e., s.17.

⁵⁹ UYGUN(a), a.g.e., s.22.

bir tutum takınması beklenen haklar olarak anlaşılması, bu hakların korunması için sivil toplumun etkinliğinin artırılması gereğini tartışma konusu olmaktan çıkarmaktadır. Hatta gerek devletin gerekse sivil toplumun aynı toplumsal alanda faaliyet göstermeleri nedeniyle; devletin asli görevleri olan adalet, savunma ve güvenlik gibi alanlarla sınırlı kalmasıyla, geriye kalan hizmet alanlarını sivil toplum unsurlarına terk etmesi gerekliliği⁶⁰ ve böyle bir ortamda sivil toplumun canlanmasının ve güçlenmesinin sağlanacağı sıklıkla tekrarlanmaktadır.

Oysa bugün giderek daha çok kullanılan sivil toplum teriminin kökeni, modern siyasal teorinin birçok kavramının da olduğu gibi, eski Yunan dönemine kadar uzanmaktadır. Antikçağ'da sivil toplum teriminin doğrudan doğruya devlet anlamında kullanıldığı görülmektedir.⁶¹

İlk defa Aristoteles'de karşımıza çıkan sivil toplum terimi, "*politike koinonia*"⁶² olarak dile getirmiştir. Aristoteles tarafından siyasal toplumu belirtmek için kullanılan *politike koinonia*; yasalarla belirlenmiş kurallar sistemi içindeki özgür ve eşit yurttaşların siyasal toplumu olarak⁶³ tanımlanmıştır.

Antikçağda sivil toplum kavramını kullanmada gözlenen "*polis*" ile bireylerin özel yaşam alanlarına dahil olan "*oikos*" arasındaki ikilik, bir zıtlığı göstermemektedir. Çünkü *oikos*'un temsil ettiği haneler aslında polis'in doğal arka planından başka bir şey değildir. Bu anlamda tüm siteyi saran siyasal toplum olarak kabul edilen sivil toplum, devletten ayrı ve/veya ona karşıt olan bir alanı tanımlanmaktan uzaktır.⁶⁴

Bu anlayışın temelinde yurttaşlık anlayışı yer almaktadır. Üstel'e göre; Polis'in gelişmesiyle eş zamanlı olarak ortaya çıkan Yunan yurttaşlık ideali, özünde bir yaşam biçimi⁶⁵ ve katılımcı aktif yurttaşlık anlayışı temelinde yükselen bir anlayıştır.

Dolayısıyla *Politike koinonia*, yurttaşların (polis'tekilerin) kararlara katılmasıyla oluşturulan ve yönetilen bir düzeni, yani oluşumunda ve yönetilmesinde yurttaşların payı olan bir düzeni dile getirmektedir.⁶⁶

Tarihsel süreç içerisinde, Antikçağda başlayan, ortaçağda tavsamaya yüz tutan bu yurttaş anlayışı, Fransız Devrimiyle yeniden ön plana çıkar.⁶⁷ Ancak, 18. yüzyılın sonunda

⁶⁰ ÇAHA (a), a.g.e., s.72.

⁶¹ John KEANE, **Sivil Toplum ve Devlet**, Yedi Kıta Yayınları, Ankara, 2004, s.48.

⁶² Ioanna KUÇURADİ(j), "Sivil Toplum Kuruluşları: Kavramlar", **Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları**, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.28.

⁶³ Gülgün ERDOĞAN TOSUN, **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet – Sivil Toplum İlişkisi**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2001, s.30.

⁶⁴ TOSUN, a.g.e., s.30–31.

⁶⁵ Füsün ÜSTEL, **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999,s.54.

⁶⁶ KUÇURADİ(j), a.g.e., s.28.

⁶⁷ ÜSTEL, a.g.e., s.54.

sivil toplum kavramında yeniden bir anlam değişikliğine gidildiği gözlenir. Bu parçalanmanın ilk sinyalleri Hegel’de görülür. Terimin Antik Yunan’da kullanılan karşılığını radikal biçimde değiştiren ilk kişi olarak kabul edilen Hegel; sivil toplumu, modern devletin bir boyutu olarak⁶⁸ tanımlarken, Gramsci’nin sıkça kullandığı “Devlet =siyasal toplum+sivil toplum”⁶⁹ formülünde bu vurgu daha da belirginleşir.

Totaliter rejime sahip olan devletlerin ortaya çıkmasıyla ilk anlamından tamamen farklı bir anlama bürünen sivil toplum, bugün de yaygın olarak kullanılan bir anlayışa – yani sivil toplum – devlet karşıtlığı anlayışına dönüşür.⁷⁰

Bu durumda sivil toplum, siyasal iktidardan özgürleşmek için savaşıyan grupların bulunduğu, kendini egemenlik ilişkilerindeki tüm değişimlerde açıkça gösteren, iktidara karşı ortak yararı şiddetle talep edenlerin var olduğu bir atmosferi göstermek için kullanılır.⁷¹

20. yüzyılın sonu, sivil toplum kavramının yeni bir yapılanmaya girdiği dönem olarak kabul edilebilir. Bu dönemde artık sivil toplum; devlete karşı sivil toplum yaklaşımından çok, devletle etkileşim içindeki bir sivil toplum yaklaşımına dayanmaktadır.⁷²

Bu anlayışın temelinde; “*kutsallıklar ve dolayısıyla dokunulmazlıklarla yüklü bir devlet anlayışı ile güvenlik sorunsalı üzerine inşa edilen bir rejim yerine, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün özünde yer aldığı*”⁷³ yeni bir devleti tanımlayan/belirleyen bir anlayış yer almaktadır. Bu devlet anlayışı, aynı zamanda öngörülen bu yeni koşullarda aydınlanmış yurttaşların etkinliğini varsayar.

Karahan’ın da belirttiği gibi; “*Demokrasilerde yönetimin meşruiyetinin halkın elinde olması dolayısıyla kamusal sorunlar üzerinde bilgi ve ilgi sahibi olan aktif bireyin rolü de çok önemlidir. Sonuçta, halk egemenliğinin bir işleyiş mekanizması olan demokrasinin başarısı bireylerin siyasal katılıma ilişkin bilgi ve ilgilerine bağlıdır.*”⁷⁴ Çeşitli yöntemler, kurum ve kuruluşlar kullanılarak kişilerin kendilerini belirlemeleri,⁷⁵ gerçekleştirmeleri ve insan haklarını korumayı amaç edinmeleri sağlanırken, yönetimin insan haklarının uygun işlediğini denetleyecek olan yine bu kişiler, yani aydınlanmış yurttaşlar olacaktır.

Böylece sivil toplumun 20. yüzyılda, Antikçağda temellendirilen biçimine daha çok yaklaştığı görülmektedir. Ancak devletle iletişim ve işbirliği halinde bir sivil toplum yaklaşımı, insanın değerinin bilgisine sahip olan yurttaşların varlığı ve insan haklarını temel alan bir devlet yapısıyla istenen düzeye gelebilecektir.

⁶⁸ TOSUN, a.g.e., s.40.

⁶⁹ A.g.e., s.45.

⁷⁰ KUÇURADİ(l), a.g.e., s.6.

⁷¹ TOSUN, a.g.e., s.405.

⁷² A.g.e., s.405

⁷³ Dağı, Hukukun Üstünlüğü, s.198.

⁷⁴ KARAHAN, a.g.e., s.273.

⁷⁵ ÇUKURÇAYIR, a.g.e., s.255.

1.3 İnsan Haklarını Kurumsallaştırma Çabası

Parla'ya göre; “değişim süreçlerinde önce ‘sözcük’ yerleşir, sonra o sözcüğün temsil ettiği kavram ya da kural, en sonunda da kavram ya da kuralın uygulaması ve kurumsallaşması”⁷⁶ gelmelidir. İnsan hakları kavramı için de bu tarz bir değişim söz konusudur.

İnsan hakları, insanın asırlar içinde önce düşünsel alanda, daha sonra sırasıyla anayasal belge ve bildirimlerde ve anayasalarda ve uluslararası sözleşmelerde yer alan⁷⁷ ve oluşturulan kurumlarla, kişilerde insanın değerini koruma istemini dile getiren haklar olmuştur.

Felsefi kökleri çok daha eskilere gitmekle beraber, kimi yazarlara göre insan hakları mücadelesi, 1215’de *Magna Carta Libertatum*’dan bu yana süren uzun bir gayretler birikiminin sonucu başlamıştır.⁷⁸ Kimi yazarlara göre de insan hakları sorunu, insanlık tarihi kadar eski olmakla birlikte, XVII ve XVIII. Yüzyıllar içinde gelişen⁷⁹ “insan hakları doktrini” olarak adlandırılan bir düşünce akımı olarak⁸⁰ 18. yüzyıl sonlarına doğru Amerika’da yayımlanan insan hakları bildirimleri ve 1789 Fransız İnsan ve Vatandaş Hakları Bildirisi ile ilk resmi açıklamalarına⁸¹ kavuşmuştur. Bu dönemde yaşanan devrimler, feodal çağın kapanmakta olduğunu müjdelerken, beraberinde bir hak ve özgürlükler demeti de getirmiş, bu yüzyıllarda ortaya çıkan doğal hukuk akımı ile bireycilik öğretisi de bu dönemin insan hakları anlayışının kuramsal temelini oluşturmuştur.⁸² 1628 Haklar Dilekçesi, 1679 Temel Bildirim Kanunu, 1689 Haklar Bildirisi, 1776 Virginia Haklar Bildirisi, 1776 Amerikan Bağımsızlık Bildirisi, 1789 Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi, bu dönemin insan haklarını kurumsal bir temele oturtma gayreti ile oluşturulmuş insan hakları belgeleridir. Oluşturulan belgelerle düzenlenen bu haklara bakıldığında, belli başlılarının şunlar olduğu görülür: Yaşama hakkı ve kişi dokunulmazlığı, kişi özgürlüğü ve kişi güvenliği, düşünce ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, mülkiyet hakkı, seçme ve seçilme hakkı, vb.⁸³

⁷⁶ Taha PARLA, **Türkiye’de Anayasalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991, s.10.

⁷⁷ Yılmaz ALİFENDİOĞLU, “*İnsan Hakları ve Sivil Toplum Örgütleri*”, **Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kuruluş Bildirgesi**, TİHAK Yayınları, Ankara, 2000, s.29.

⁷⁸ Hikmet Sami TÜRK, **Türkiye’de ve Dünyada İnsan Hakları**, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Yayınları, Ankara, 1998, s.50.

⁷⁹ KABOĞLU (a), **a.g.e.**, s.1, GEMALMAZ, **a.g.e.**, s.399.

⁸⁰ KAPANİ, **a.g.e.**, s.17.

⁸¹ **A.g.e.**, s.17.

⁸² KABOĞLU (a), **a.g.e.**, s.6.

⁸³ UYGUN(a), **a.g.e.**, s.22.

19. yüzyıl, ikinci kuşak hakların diğer bir adıyla sosyal hakların dönemidir. Bu dönemde hızla gelişen, sanayileşen toplumların geçirdikleri acı tecrübeler, herkesin eşitlik ilkesinden gerektiği gibi yararlanamadığını göstermiştir.⁸⁴ 19. yüzyılın insan hakları açısından önemi; kişinin, siyasal erk ya da genel terimiyle devlet karşısında taraf olarak tanınması ve siyasal erkin yasayla sınırlandırması girişimlerinin⁸⁵ ilk adımlarının atılmasından kaynaklanmaktadır.

1848 Devrimlerini izleyen anayasa örneklerinde de görüldüğü üzere, klasik hakların, sosyal ve ekonomik haklarla tamamlanmasıyla devletler, bu hak ve özgürlüklerin kurumsallaşabilmesi için bir dizi edimde bulunmaya da bu dönemde başlamışlardır. İnsan hakları alanında görülen bu gelişmelerde, Marxist/Sosyalist öğretinin, toplumsal yapıdaki dengesizliklere bağlı hukuksal siyasal yetersizlik ve eşitsizliklerle ilgili eleştirilerinin klasik haklar anlayışının genişletilmesi sürecine katkısı büyük olmuştur.⁸⁶

XX. yüzyılın ikinci yarısında, insan haklarının belirlenip korunması yolundaki uluslar arası çabalar⁸⁷ daha da belirginleşmiştir. Reisoğlu, “*II. Dünya savaşında yaşanmış olan ve gerçekten insanlık adına utanç verici olaylar, Birleşmiş Milletlerin kurulmasından hemen sonra insan haklarına çok daha önem verilmesi zorunluluğunu doğdu. Birleşmiş Milletler, öncelikle İnsan Hakları Evrensel Bildirgesini kabul ederek, insan haklarının kapsamını açık bir şekilde belirledi.*”⁸⁸ ifadesiyle insan haklarına verilen öneme değinmektedir.

İnsanın değerinin resmen ilan edildiği İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin birinci maddesi ile “*bütün insanların onur ve haklar bakımından eşit*” olduğu kabul edilmiş, bugün hemen hemen dünyanın bütün devletleri tarafından imzalanarak anayasalara geçirilmiştir.

XX. Yüzyılın ikinci yarısında Birleşmiş Milletlerin kuruluşuyla ön plana çıkan insan haklarının kabulü,⁸⁹ aynı tarihte Avrupa Konseyi’nin, konuya daha ayrıntılı ve daha etkin bir şekilde eğilmesi ve 1953 yılında yürürlüğe giren Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi sonucu, insan haklarının korunması ve bu korumanın yaptırma bağlanması açısından ciddi bir dönüm noktası olmuştur.⁹⁰ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ni hazırlayanların amacı, 1948 tarihli Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi’nde ifade edilen hakların pratiğe geçirilmesinin ilk adımını atmaktır.⁹¹ Sözleşmede sayılan insan haklarının pratikte uygulanıp uygulanmadığını denetim sorumluluğu ise sırasıyla 1954’te Avrupa İnsan Hakları Komisyonu’na, 1959’da

⁸⁴ Ayferi GÖZE, **Sosyal Devlet Sistemi**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1976, s.19.

⁸⁵ GEMALMAZ, **a.g.e.**, s.72.

⁸⁶ **A.g.e.**, s.72.

⁸⁷ REİSOĞLU, **a.g.e.**, s.3-1.

⁸⁸ **A.g.e.**, s.1.

⁸⁹ İoanna KUÇURADİ (g), “*İnsan Hakları ve Eğitim*“, **İnsan Hakları Semineri (20-21 Mayıs 2002)**, T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara, 2002, s.107.

⁹⁰ REİSOĞLU, **a.g.e.**, s.1.

⁹¹ Vahit BIÇAK, <http://www.geocities.com/vbicak/anyargisi.htm>

Avrupa İnsan Hakları Divanı ve Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne verilmiş, 1998'de bu iki organ, yerini tek zamanlı çalışan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne bırakmıştır.

1966 yılında imzaya açılan iki uluslararası sözleşme ile de bu evrensel bildirgeye hukuki bağlayıcılık kazandırılmaya çalışılmıştır. 1976 yılında yürürlüğe giren Sivil ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi ile İktisadi, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmeleri, “insan hakları uluslararası yasası” olarak anılmıştır.⁹²

Bölgesel bir sorun olarak ele alınan ancak yansımaları oldukça etkili olan “Kopenhag Kriterleri”, Avrupa Birliği'nin 1993 yılında Kopenhag'da düzenlediği zirvede, bir aday ülkenin üye olabilmesi, hatta onunla üyelik müzakerelerine başlanabilmesi için yerine getirilmesi gereken kriterleri belirlemiştir. Siyasi kriterler ve uyum kriterleri insan haklarının korunmasında önemli etkiler yaparken; siyasi kriterler özellikle demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve azınlıklara saygıyı, uyum kriterleri ise üye olacak devletlerin kendi hukuki yapısını Avrupa Birliği'nin hukuki yapısına uydurması gereğini vurgulamıştır.⁹³

Ne var ki, insan haklarına ilişkin bütün bildirimlere, sözleşmelere, komisyonlara ve divanlara rağmen⁹⁴, insanlığın içinde bulunduğu ana teorik çıkmaz; halen insan hakları ihlallerinin sürmesi, insan değerinin yok edilmesi girişimlerinin önlenememesi ve insanın yapısal özelliklerini kişilerde gerçekleştirmeyi amaçlayan düzenlemelerin istenen düzeye ulaşamamasıdır.

İmzalanan bunca bildiriye ve birçok hak demetinin ülkelerin anayasalarına girmesine rağmen, çağımızın insan hakları sorunu, insan haklarının gerçekten daha az çiğnenip çiğnenmediği veya daha çok korunup korunmadığı, insan haklarını korumayı taahhüt eden ülkelerin, bu haklara daha bir saygı duyup duymadığı ve bunların gereklerini yapıp yapmadığı gibi⁹⁵ sorunlar ile ilgilidir.

Günümüzde; “*İnsan haklarının kurumsal bir temele oturtulmasında karşılaşılan temel problem; ‘Bütün bu kararlaştırılanların nasıl gerçekleştirileceği’*”⁹⁶ olmuştur.

Bu konuda çeşitli çözüm önerileri getirilmeye çalışılmaktadır. Mercier: “*Artık dikkatler haklardan ödevlere kaydırılmalı ve ödevler halklara öğretilmelidir. Haklar aranmış ve çeşitli belgelerde sınıflandırılmıştır. Ödevler ise aynı süreçten geçmemiştir. İnsan ödevleri sorunu ortaya konmakla yetinilmeyip, bu sorun enine boyuna incelenmedikçe, ödev belgeleri*

⁹² ERDOĞAN, a.g.e, s. 183-185.

⁹³ REİSOĞLU, a.g.e, s.5-6.

⁹⁴ KUÇURADI(a), a.g.e, s.4.

⁹⁵ J.P.ATREYA, “*Temel İnsan Hakları ve Barış*”, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.86.

⁹⁶ A.g.e, s.84.

önerilip kabul edilmedikçe, dünyada barış olmayacaktır.”⁹⁷ derken Kuçuradi; “günlük yaşamda bu haklara saygı gösteren ya da çiğneyen kişiler olduğunu”⁹⁸ belirterek bu ilişkilerde karşılaşılan değer sorunlarına dikkat çekmekte ve. insan haklarının etik bir sorun olarak ele alınması gerekliliğini belirtmektedir.

XXI. yüzyılda insan hakları, hukuksal, siyasal ve etik bir sorun olarak ele alınmalı ve bu sorunlar çerçevesinde gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.

Devletin ana varlık nedeni, kişilerin insan onuruna yaraşır bir düzende yaşamasını yasalarla güvence altına⁹⁹ almaksa; hakları koruyan mekanizmaların bulunması, korunmadığı zamanlarda yaptırımlarla karşılaşıldığında bunun iç işlerine bir müdahale olmadığının bilincinde olarak insan haklarının korunması için ivedi bir şekilde çözüm arayışları içine girilmesi, insan haklarının **hukuksal bir sorun** olarak daima gündemde tutulmasını gerektirmektedir.

Bütün yurttaşların insan olarak olanaklarını gerçekleştirebilmeleri için gerekli ön koşulları doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak sağlamak her devletin ödevidir. Dolayısıyla, bir ülkede insan haklarının korunmasında ve kişilerde insanın olanaklarının geliştirilmesinde, gerekli olan kurum ve kuruluşların varlığı çok önemlidir. Ancak yapılacak her düzenleme, çıkarlara göre değil, insanın değerinin korunması amaç edilerek yapılmalıdır. Bu durum, insan haklarının **siyasal bir sorun** olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Yapılan her düzenlemede, insan haklarının çıkarlar tarafından gölgelenmemesine dikkat edilmelidir.

İnsan haklarını koruyacak olan yine kişiler olduğuna göre, insan haklarının **etik bir sorun** olarak daima gündemde tutulması gerekmektedir. Kendi başına bir amaç olan, devredilmez insan haklarının neden her toplumsal ve siyasal kararının temeline konmaları, neden herkesçe ve herkes için korunmaları gerekliliği de bu bakış açısına sahip olmamız durumunda daha iyi anlaşılacaktır.

Özetle, insan haklarının kurumsal bir temele oturtulmasında, insan hakları kavramının açıklığa kavuşturulması ve oluşturulacak her hukuk normunun adalet ilkesi içerisinde insan haklarını güvence altına alınması gerekir. Ayrıca, oluşturulan kurum ve kuruluşlarca bu hakların kişilerde korunması ve insanca yaşama olanaklarının geliştirilmesi gerekmektedir. Sonuçta bu hakları koruyacak olanlar yine kişiler olacaktır. Bu yüzden aydınlanmış yurttaş anlayışının geliştirilmesi de bu kurumsallaşma sürecinin ayrı bir ana belirleyicilerinden olacaktır.

⁹⁷ ANDRE MERCIER, “Barışın Hüküm Sürmesinin Fesefi Koşulları“, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.92.

⁹⁸ KUÇURADI(a), a.g.e, s.53.

⁹⁹ KUÇURADI (c), a.g.e, s.64.

İnsan haklarının kurumsallaştırılması çabalarında karşılaşılan bu sorunlar aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır.

1.3.1 Etik Bir Sorun Olarak İnsan Hakları

“Her çağ, kendi tarihsel sorunları açısından etik sorunları ele almak zorundadır.”¹⁰⁰Harun Tepe, 20. yüzyıl için; “Yüzyılımızın ilk yarısı etik sorunların, siyasal ve ekonomik sorunların çok gerisinde kaldığı bir dönem oldu. Yüzyılın son çeyreğinde ise ”etik” sözcüğü gittikçe daha sık duyulmaya başladı. 21. yüzyılın bir etik yüzyılı olup olmayacağını bu günden kestirmek güç. Ama çağımızda kimi yaşananlar, sıkça karşılaşılan kimi belirtiler bunun habercisi gibi.”¹⁰¹diyordu.

21. yüzyılda yaşanan insan hakları sorunları bu saptamayı desteklemektedir. İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması çabalarında en çok karşılaşılan sorunlar, etik değerlendirme eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

Etik bir sorun olarak insan haklarının ele alınmasında, ilk olarak etik sözcüğünün kullanıldığı bağlamlarla hesaplaşılması gerekmektedir.

Bu hesaplaşmada, etik sözcüğünün sık sık ahlak sözcüğüyle karıştırılarak, bu iki sözcüğün neredeyse anlamdaş görülerek, birbirinin yerine kullanılması¹⁰² dikkat çekicidir.

“*‘Etik yunanca ‘ethos’ sözcüğünden ‘moral’ ise Latince ‘mos’ sözcüğünden gelir. Her iki sözcük de gelenek, görenek, alışkanlık anlamında kullanılmaktadır. ‘Moral’in karşılığı olarak bizim kullandığımız ‘ahlak’ sözcüğü de Arapça ‘hulk’ kökünden gelmekte, bu sözcükte yine gelenek, görenek, alışkanlık vb. anlamlarına gelmektedir. Bu nedenle etimolojik olarak bakıldığında ‘ethos’ (etik) ile ‘mos’(moral – ahlak) arasında bir anlam farkı yoktur. Ama sözcüklerin kullanım bağlamlarına bakıldığında, onların farklı şeyleri nitelemek için kullanıldığı görülür.*”¹⁰³

Etik sözcüğü, yaygın bir anlayış olarak yapılması gerekeni söyleyen ya da normlar koyan bir etkinlik alanı olarak değerlendirilmektedir. Oysa onun, çeşitli ahlaklardan (morallerden) bağımsız olarak, kişilerin yapıp etmelerine, eylemlerine ilişkin olduğunun; eylemin felsefi bilgisi¹⁰⁴ olduğunun bilinmesi gerekmektedir.

¹⁰⁰ İoanna KUÇURADİ (h), **Etik**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1996, s.VI.

¹⁰¹ Harun TEPE (a), “Giriş: *Bir Felsefe Disiplini Olarak Etik ve Etikler*”, **Etik ve Meslek Etikleri**, (Der: Harun TEPE), Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara, 2000,s.1.

¹⁰² Harun TEPE (b), “*Bir Felsefe Dalı Olarak Etik*”, **Doğu Batı**, s.4, Ağustos – Eylül- Ekim 1998, s.9.

¹⁰³ **A.g.e.**, s.10.

¹⁰⁴ Harun TEPE, (c), **Etik ve Metaetik**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1992, s.6.

Etik değerlendirmelerde, doğrulanabilir-yanlışlaşabilir bilgi, insanın değerinin bilgisine sahip olmakla mümkündür. Böyle bir bilgiye sahip olmayan kişi, belirli bir yerde ve zamanda geçerli olan değer yargılarıyla değerlendirmeler yapmaya çalışmaktadır. Bu durum kişiyi, doğru değerlendirmelerden ziyade ezbere değerlendirmelere götürmektedir.

İnsan haklarından bunca söz edilmesine rağmen, insan haklarıyla somut olaylar arasında nasıl bağlantı kurulacağının bilinmemesi¹⁰⁵, günlük yaşamda bu haklara saygı gösteren ya da onları iğneyenlerin kişiler olduğunun unutulması ve oylarıyla ya da kamu görevlisi olarak verdikleri kararlarla korunmasına katkıda bulunacakların yine kişiler olması¹⁰⁶ çağımızda insan haklarının etik bir sorun olarak yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Oruka; “*Bilim adamları, çoğunlukla etik konuları ele almaya cesaret edemeyecek kadar alakgnlldrler. Politikacılar ise, genellikle, insanlığa dair ince etik sorulara zaman ayıramayacak kadar pratikte meşguldürler.*”¹⁰⁷ diyerek etik sorunların görmezlikten gelinmesini eleştirmektedir.

Etik sorular, kişisel ve kamusal yaşamımızda kararlar alırken ve eylemde bulunurken takıldığımız veya görmemezlikten geldiğimiz etik sorunlarla doğrudan doğruya ilgili sorulardır.¹⁰⁸ Değerler adına değer harcamanın bunca yaygın hale gelmesi, etik değer sorunlarıyla yeniden hesaplaşmamızı gerekli kılmaktadır.¹⁰⁹ İnsan hakları, insanın değerinin bilgisinde temelini bulan muamele görme ve gösterme ilkeleri¹¹⁰ olarak anlaşılırsa, her yapılan eylemde ve değerlendirmede insan haklarını korumayı amaç edinmenin insan olarak herkesin görevi olduğu daha iyi anlaşılacaktır.

1.3.2 Hukuksal Bir Sorun Olarak İnsan Hakları

İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması çabalarında karşılaşılan sorunlardan birisini, yukarıda değinilen etik değerlendirme eksikliğinden kaynaklanan sorunlar oluştururken, bir diğerini de insan haklarının hukuksal bir sorun olarak çözüme kavuşturulamaması oluşurmaktadır.

¹⁰⁵ KUÇURADİ, (c), a.g.e., s.56.

¹⁰⁶ KUÇURADİ (a), a.g.e., s.53.

¹⁰⁷ H.Odera ORUKA, “*Günümüzde Felsefe ve İnsanlık*“, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.46.

¹⁰⁸ İoanna KUÇURADİ (k), “*Felsefi Etik ve Meslek Etikleri*”, **Etik ve Meslek Etikleri**, (Der: Harun Tepe), Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara, 2000,s.17.

¹⁰⁹ KUÇURADİ (h), a.g.e., s.V.

¹¹⁰ İoanna KUÇURADİ (e), <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/diger/etikilkeler.zip>

20. yüzyılda birçok ülke tarafından insan haklarının korunması gerekliliği anlaşılmıştır. Uluslararası kuruluşlar aracılığı ile de insan haklarını koruma ve güvence altına alma yolunun açılması önemli bir adımdır. Ancak bu gelişmeler insan haklarını, hukuksal bir sorun olmaktan çıkaramamaktadır.

İnsan haklarının hukuksal bir sorun haline gelmesinde ana etken, oluşturulan hukuk normlarının insan haklarını temele alarak oluşturulmamasıdır. İnsan haklarını hukuksal bir sorun haline getiren bu durum daha vahim bir hataya neden olmakta, insan hakları gözetilmeden oluşturulan hukuk normları birçok insan hakları ihlaline de zemin hazırlamaktadır.¹¹¹ Oysa .“İnsan hakları hem temel bir ilkedir, hem de pozitif hukuka etik kaygılar sokma çabasıdır. İnsan hakları çabası hukuka etik sokmak çabasıdır. Bu bakımdan insan hakları, aynı zamanda hukukun temel ölçütleridir.”¹¹²

İnsan haklarının hukuksal bir sorun olmasında bir diğer etken de, açıkça kavranmamış insan hakları ölçütlerini temel alarak hukuk oluşturmaktır. İnsan haklarını konu alan belgelerde dahi temel hak olmayan kimi hakların yer alması, insan haklarının açıkça kavranmadığının göstergesi iken, çıkarılan yasaların insan hakları ile ilgisinin kontrol edilmemesi bütün yasalara yansiyabilmektedir. İnsan hakları ihlaline neden olan kimi normların yürürlükten kaldırılmasında yaşanan problemler de o kadar kolay çözülememektedir.

Yasanın genel karakteri, yasa önünde vatandaşların eşit olması ve yasanın tüm vatandaşları kapsaması¹¹³ iken, uygulamada eşitlik ilkesi çerçevesinde insan haklarının herkes için korunması gerekliliği güvence altına alınmayabilmektedir. Bu durum da insan haklarının hukuksal bir sorun olarak ele alınmasını gerektirmektedir. Çünkü insan hakları herkesin doğuştan sahip olduğu haklardır. Devletin görevi, herkesin sahip olduğu bu hakları, yasalarla güvence altına almak, çiğnenmek istendiğinde de koruma mekanizmaları ile ihlalleri önlemeye çalışmaktır.

Yürürlükteki hukukun içerik yönünden insan hakları ile ilgisinde yeniden temellendirilmesi ve çıkarılacak her yasanın insan hakları ile ilgisinin kontrol edilmesi gerekmektedir. Kaboğlu'nun da vurgulamaya çalıştığı gibi; “Yasallık gereklidir, zira onsuz hukuk devleti kurulamaz, yetersizdir, çünkü sadece onunla kanun devleti olur.”¹¹⁴

¹¹¹ KUÇURADİ, (c), a.g.e., s.80.

¹¹² KUÇURADİ, (g), a.g.e., s.115.

¹¹³ Esat ÇAM, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 2002,s.349.

¹¹⁴ İbrahim Ö. KABOĞLU, **Anayasa ve Toplum**, İmge Kitabevi, Ankara, 2000,s.31-32.

1.3.3 Siyasal Bir Sorun Olarak İnsan Hakları

İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması çabalarında karşılaşılan sorunlardan bir diğerini de, bir ülkede insan haklarının korunmasında ve kişilerde insanın olanaklarının geliştirilmesinde gerekli olan kurum ve kuruluşların varlığının dikkate alınmaması ve kuruluş amaçlarının unutulması neden olmaktadır. Bu durum, insan haklarının **siyasal bir sorun** olarak ele alınmasını gerektirmektedir.

İnsanın değerinin bilgisiyle bir bütün olarak olanlara bakıldığında; yaşanan problemlerin kaynağının, temel insan haklarının ve bu koşullarda gerektirdiklerinin göz ardı edilmesi olduğu açıktır.¹¹⁵ Her kişide korunması gerektiği ileri sürülen bu istemlerin göz ardı edilmesi, bazen bilgisizlikten bazen de çıkarlara öncelik vermekten kaynaklanmaktadır.

Siyasal sorunlar söz konusu olduğunda, genellikle karar verici olanın çıkarların girdisi/çıktısı olması¹¹⁶, yani çıkar çatışmasının siyasetin temeli olduğu¹¹⁷ inancı, insan hakları ile ilgili siyasal sorunları otaya çıkarmaktadır.

Bu düşüncenin doğal sonucu da, “bir isteneni gerçekleştirmek için her şey yapılabilir” ilkesinin benimsenmesine neden olduğu gibi, bir eylemde bulunurken insanın değerini göz ardı ederek hesaplar yapılmasını da mubah hale getirmektedir. Bu durum, insan haklarını, ulusal ve uluslararası arenada ne kadar korunmaya çalışılırsa çalışılsın işlevsiz hale getirmektedir.

Kapani bu soruna şöyle değinmektedir; “*Bir devletin, uluslar arası mekanizmalardan insan haklarının sağlanması amacıyla değil de, sırf çıkar çatışması içinde bulunduğu başka bir devleti “köşeye sıkıştırmak” ve onu zor durumda bırakmak amacıyla yararlanmaya kalkışması, insan haklarını dünya ölçüsünde geçerlilik kazandırma çabasını olumsuz yönde etkileyeceğinden şüphe edilmemelidir.*”¹¹⁸

Bu sorunu çözmek amacıyla bulunan yöntemler de, yeni sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Örneğin; “*Bu gün yaygın siyaset yapma anlayışına göre siyasetten beklenen, çatışan çıkarlar arasında bir denge kurmak/asgari müştereklerde birleşmek/buluşmak, taraflar arasında bir konsensus ya da bir komprimi sağlamak*”¹¹⁹ olarak

¹¹⁵ İoanna KUÇURADİ (i), “*Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı İoanna Kuçuradi’nin Konuşması*”, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.12.

¹¹⁶ KUÇURADİ (a), **a.g.e.**, s.5.

¹¹⁷ Ali ÖZTEKİN, **Siyaset Bilimine Giriş**, YeniMalatya Gazetesi Ofset Tesileri Yayını, Malatya, 1993, s.14.

¹¹⁸ KAPANİ, **a.g.e.**, s.84.

¹¹⁹ KUÇURADİ (i), **a.g.e.**, s.12.

görülmektedir. Buna göre, verilen tavizlerle, insan hakları ihlallerini meşru gösterme amaçlı zorlamalar yapılabildiği gibi, asgari müştereklerde birleşme önerileri de getirilebilmektedir.

İnsan haklarının siyasal bir sorun olarak ortaya çıkmasına bir diğer etken de, hükümetlerin yükümlülüklerini yerine getirmemesi durumunda ortaya çıkabilmektedir. İmzalanan uluslararası belgelerle, insan haklarının korunması ve teşvik edilmesi için çalışmalar yapmakla yükümlü kılınan birçok hükümet,¹²⁰ görevlerini yerine getirmeyebilmektedir. İnsan haklarının korunması yönündeki yetersizliklerden dolayı uluslararası yaptırımla karşılaşıldığında da bu müdahaleler, iç işlerine karışmak olarak değerlendirilmektedir.

İnsan haklarını korumak için gerekli düzenlemeler yapma göreviyle kurulan/kurulması gereken hükümetler, insan haklarını korumak ve insanın insanca yaşama olanaklarını geliştirmek amacıyla birçok uluslararası belgeyi imzalamış olsalar da, verilen taahhütlere karşı açık seçik bir ilgisizlik göze çarpmaktadır.¹²¹ Bu tablo aslında yaygın bir devlet anlayışından kaynaklanmaktadır. Devletin kendi başına bir varlık olarak görülmesi ve kendi başına bir varlık olarak devletin çıkarlarının, yurttaşlarının yararlarından üstün tutulan bir anlayışın hakim olması, bu duruma neden olabilmektedir. Oysa siyaset yapmanın temelinde; “*insan haklarının her kişide korunması için en uygun yolu araştırmak izlemek bunu da sürekli yapmanın*”¹²² yer alması gerekirken; bu amaca hiç dikkat edilmemektedir. İnsan hakları belirli bir devlette devletin temel ödevlerini dile getiren talepler olarak anlaşılırsa, insan hakları siyasal bir sorun olmaktan çıkacaktır. İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulmasında, verilecek her siyasal kararın insan hakları ile ilgisinin kontrol edilmesi yada içerik yönünden insan hakları ile ilgisinde yeniden temellendirilmesi gerekmektedir.

¹²⁰ Theo C. Van BOVEN & B.G. Ramcharan, “*İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Uluslararası Düzeydeki Sorunlar*”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara,1996, s.100.

¹²¹ **A.g.e.**, s.100.

¹²² KUÇURADİ, (I), **a.g.e.**,s.9.

2 TÜRKİYE'DE İNSAN HAKLARI İLE İLGİLİ KURUMSAL YAPININ OLUŞTURULMASI GİRİŞİMLERİ

Türkiye’de, insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimleri; insan hakları anlayışının gelişimi, anayasalarla güvence altına alınması, insan haklarını korumakla yükümlü kurumların kurulması ve en sonunda parlamento, hükümet ve sivil toplum kuruluşlarının işbirliğiyle devam eden bir süreç olarak ele alınabilir.

Türkiye’de insan hakları insan hakları anlayışının temelleri, Türk düşünce tarihinde 19. yüzyılda başlayan, çağdaşlaşma ve/veya batılılaşma hareketleri ile örtüştüğü söylenebilir.

Türkiye Cumhuriyeti (TC) anayasalarında hak ve özgürlüklerin güvence altına alınması ve bunların korunmasını sağlamakla yükümlü kurumların ortaya çıkması ise insan haklarının gelişiminde diğer bir aşamadır.

1990 tarihinden itibaren sivil toplum örgütleri ile yasama ve yürütme erkleri arasında kurulan iletişim ve işbirliği sonucu, insan haklarının kurumsal bir temele oturtulması daha da önemli bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde kurumsal yapının güçlendirilmesinde temel rol, insan haklarını korunmayı amaç edinmiş sivil toplum kuruluşlarının olmuştur.

Bu safhalar, Türkiye’de insan haklarının korunması ve kişinin insanca yaşama olanaklarının geliştirilmesi gereğini hukuksal ve siyasal boyutta ortaya koymakta ve sivil toplum kuruluşlarının etkinliğiyle kurumsal bir temele oturtma çabalarını gözler önüne sermektedir.

Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması süreci aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır.

2.1 Türkiye’de İnsan Hakları Anlayışının Gelişim Süreci

Türk düşüncesinde bireyin başlı başına bir değer ve toplumsal yaşantının bir ögesi olarak ele alınması 19. yüzyılın ilk yarısında, özellikle Tanzimat dönemiyle birlikte söz konusu olmuştur.¹²³

19. yüzyıl’a kadar kişinin kendi başına bir değer olarak gelişmemesinin nedeni, devlet baskısı ve toplumun bazı kurum ve kuruluşlarının kapalı ve hiyerarşik bir yapıyla insanın birey olarak var olabilmemesini¹²⁴ engellemesidir. Kişinin, ben olmaktan çıkıp

¹²³ Ersin KALAYCIOĞLU&Ali Yaşar SARIBAY, “Tanzimat: Modernleşme Arayışı ve Siyasal Değişme”, **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, (Der: Ersin Kalaycıoğlu & Ali Yaşar Sarıbay), Beta Yayınevi, İstanbul, 1986, s.22.

¹²⁴ Bülent TANÖR, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri (1789 – 1980)**, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1996, s.22.

bizleştirilmesi, ve kayıtsız şartsız otoriteye baş eğmesi gerekliliğinin öğretilmesi¹²⁵ bu durumun oluşumunu kaçınılmaz kılmıştır.

Ancak, 19. yüzyılın ortalarında cemaat anlayışından, yani padişahın mülkü olarak kabul edilen kul statüsünden sıyrılan birey; kendi başına bir değer olarak algılanmış; hizmet talep eden, belirli beklenti ve alışkanlıkları olan, tutumlar geliştirebilen, belirli yetki ve haklara sahip bir yapı içerisinde değerlendirilmeye başlanmıştır.

Bu gelişmeler, kişinin belirli haklara sahip olduğu ve bu hakların korunması gerekliliği beklentilerini ortaya çıkarmış, bu hakların nasıl korunacağı sorunu, yeni ölçülerin aranmasına neden olmuştur. Bu dönemde insan haklarının korunması için kurumsal düzenlemeler yapma gereği yeni model arayışlarına neden olmuş, bu arayışlar da batı devletlerinde çok daha önce başlayan insan haklarının kurumsallaşma sürecinden dolayı batı'ya yönelmeyle sonuçlanmıştır. Bu yönelişle birlikte Türk düşünce hayatına batılılaşma, çağdaşlaşma ve modernleşme kavramları girmiştir. Bu kavramlar bir yandan insan haklarının düşünsel boyutta gelişimine katkıda bulunurken diğer yandan insan hakları kavramına kuşkuyla bakılmasına yol açmıştır. Bu bir anlamda batılılaşma / çağdaşlaşma ikileminin de başlangıcı olmuştur.

Çağdaşlaşma, kültürel alanda kullanılınca batı kültürünü alma (batılılaşma) olarak algılanmış ve bu noktada uzak durulması gereken bir kavrama dönüşmüştür. Sadece batının tekniğini, sanayisini kullanmanın kalkınma için yeterli olduğu anlayışı çağdaşlaşma için de yeterli sayılmış, bu durum; batı kültürünün ne olduğu ve zararlarının neler olabileceği sorununu ortaya çıkarmıştır.¹²⁶

Zaten *“Batılılaşmadan ya da Çağdaşlaşmadan yalnızca sanayileşme, kalkınma ya da bu gibi şeyler anlaşılırdı, bu konuda bunca tartışma çıkmaz, bunca yazılar yazılmazdı.”*¹²⁷ diyen Abdullah Kaygı; kültürün ve batı kültürünün ne olduğu bilindiği zaman, batılılaşmanın ve/veya çağdaşlaşmanın da ne demek olduğunun belirlenebileceğini dile getirmiştir.

Batının yönetim biçimi, kurumları, hukuku örnek alınırken, batıyı batı yapan ve kökleri antik çağ'a dayanan *“insanın değerine ilişkin ulaşılmış bilginin, buna dayalı değerlilik anlayışının”*¹²⁸ içselleştirilmemesi, hem bir çelişkiyi hem de batılılaşma ve/veya çağdaşlaşma kavramları konusundaki belirsizliği sergilemektedir.

¹²⁵ A.g.e, s.22.

¹²⁶ Abdullah KAYGI, *Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma*, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992,s.19.

¹²⁷ A.g.e.,s.19

¹²⁸ A.g.e.,s.383

Kökünü *secularism* olan çağdaşlaşma, Latince de çağ anlamına gelir ki, çağa uymak ya da onun gereklerine uyacak biçimde değişmek,¹²⁹ olarak anlaşılabilir gibi, “çağa yetişmek”¹³⁰ anlamına da gelir.

Atatürk; “*Büyük davamız, uygar ve aydınlanmış bir ulus olarak varlığımızı yükseltmektir. Bu yalnız kurumlarında değil, düşüncelerinde temelli bir devrim yapmış olan Türk ulusunun dinamik idealidir.*”¹³¹ diyerek cumhuriyetin amacı olarak çağdaşlaşmayı, uygar ve aydınlanmış bir ulus temelinde yükseltmesine rağmen, Türk düşüncesinde batılılaşma ve çağdaşlaşma tartışmaları noktalanmamış,¹³² insanın değerini korumaya yönelik ilkeler bile batı dayatması olarak görülerek benimsenmek istenmemiştir.

Türkiye, insan hakları ve demokrasi ilkelerine dayanan bir devlet düzenini, bütün kurum ve kurallarıyla gerçekleştirme kararlılığı içinde olduğunu,¹³³ her vesileyle belirtirken ve halen çağdaş bir devlet düzenini oluşturabilmek için, insan hakları ile ilgili imzaladığı birçok uluslararası belgeyi yaşama geçirmeye çalışırken, millilik üzerine dayatma ve milliliği de “*herkesten başka olma, yalnızca kendimize göre olmaya çalışma olarak anlama*”¹³⁴ hem bir çelişki hem de batılılaşma ve / veya çağdaşlaşma kavramları konusundaki belirsizliği sergilemektedir.

Hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları ekseninde biçimlenen uluslararası standartlara uymaya söz veren ve bu konuda gerekli değişiklikleri yapacağını vadeden bir ülke konumuna gelmiş¹³⁵ olan Türkiye için çağ’a yetişmek; bir ülkedeki toplumsal, ekonomik, siyasal ilişkileri insanın değerini ya da temel “insan haklarını” koruyan ilkelerle düzenlemek¹³⁶ olarak anlaşılmalı ve böyle bir anlayışla örgüt ve kurumların çoğaltılması sağlanmalıdır. Örgütlenme, kurumlaşma, “kutsallaşmış gelenek boyunduruğundan kurtulma”, “geleneksel, katılaşmış kurallar karşısında, çağın gereklerine uyan kurallar geliştirme” sürecidir.¹³⁷

İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesi girişimlerinde insan haklarını temele alan bir batılılaşma ve / veya çağdaşlaşma anlayışı ile daha sağlam temeller atılabilir.

¹²⁹ Niyazi BERKES, “Türkiye’de Çağdaşlaşma Olgusu”, **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996, s.138

¹³⁰ KUÇURADİ, (c), **a.g.e.**, s.56.

¹³¹ Bedi AKARSU, “İnsan Açısından Teknolojik Gelişmeler ve Evrensel Kültür”, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988, s.39.

¹³² KAYGI, **a.g.e.**, s.383.

¹³³ UYGUN (b), **a.g.e.**, s.47.

¹³⁴ KAYGI, **a.g.e.**, s.381.

¹³⁵ Osman ÖZSOY, **Türkiye’nin Demokrasi Arayışı**, Yedirenk Kitapları, İstanbul, 2000, s.273.

¹³⁶ KUÇURADİ (c), **a.g.e.**, s.80.

¹³⁷ BERKES, **a.g.e.**, s.139.

2.2 Türkiye’de İnsan Haklarının Anayasalarda Yer Alması

Türkiye’de insan hakları ile ilgi kurumsal yapının oluşturulması sürecinde ele alınması gereken bir diğer nokta da insan haklarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında nasıl yer almış olduğudur. Türkiye’de insan haklarının hukuksal bir sorun olarak ele alınmasında anayasalarda insan haklarının yer alıp almadığını görmek, sorunun tespitinde önemli bir aşamadır. Çünkü anayasalar bir devletin temel yapısını ve dayandığı ilkeleri gösteren temel normlardır.

*“Batı dillerinin pek çoğundaki “anayasa” sözcüğüne kaynaklık eden Latince ‘constitutio’ kelimesi, başlangıçta, bir kimsenin parça parça bütün güçlerini bir araya getiren vücut yapısı ve fiziki bütünlüğü anlamında kullanılmış; sonra da devletin temel yapılarını ve bu yapıların içindeki güçlerin durumunu gösteren belgeler için aynı terim kullanılmaya başlanmıştır.”*¹³⁸ Anayasalar, bir yandan insan haklarını güvence altına alırken, diğer yandan devlet örgütlenmesinin dayandığı esasları göstermesi¹³⁹ açısından önemlidir.

Türkiye’de insan haklarının pozitif hukukun düzenleme alanına girmesi, anayasaların gelişimi ile paralel gelişmiştir. Türkiye’nin ilk anayasası 1876 tarihli Kanun-ı Esasi’dir ve bu metinde klasik haklardan bazıları tanınmıştır. Bunlara örnek olarak gizli oy hakkını göstermek olasıdır. Cumhuriyet döneminin ilk anayasası olan 1924 Teşkilat-ı Esasiye, aynı yönde bir eğilim sergilemekle birlikte, “Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi”nden etkilenmiştir. Sosyal haklarla ilgili ilk gelişme 1961 Anayasası’nda görülürken, 1982 Anayasası, bir önceki anayasanın özgürlükçü yönünü kısıtlamış,¹⁴⁰ insan haklarını güvence altına alma misyonunu sürdürmemiştir. 1995 yılından itibaren Türkiye, Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde Anayasa değişiklikleri yaparak, insan haklarını koruma ve ihlalleri önlem amaçlı yeni düzenlemelere girmiştir.

Tarihsel süreç içerisinde insan haklarının Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları’nda yer alışı şekli aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır.

Ancak dikkatlerden kaçırılmaması gereken, bir ülkede anayasaya dayalı bir devlet anlayışının var olduğunu söylemenin ölçütü sadece anayasa metninde yer alan ifadeler değil, doğrudan doğruya uygulamaya yansıma derecesi olmalıdır.

¹³⁸ Mümtaz SOYSAL (b), **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1986, s.8

¹³⁹ ERDOĞAN, **a.g.e.**, s.3.

¹⁴⁰ **A.g.e.**, s.191.

Bugün kâğıt üzerinde temel hak ve özgürlüklere yeterince yer vermediğini söyleyen bir anayasanın var olduğu düşünülemez. Tersine tüm ülkeler kendi anayasalarının diğer ülkelerin anayasalarından daha özgürlükçü olduğunu nitelemek eğilimindedirler.¹⁴¹

Yapılan düzenlemelerin ve uygulamaların yasal olması hukuka uygun olduğu anlamına gelmemektedir.¹⁴² Hukukta önemli olan adaleti ön plana çıkaran ve insan haklarını temel alan düzenlemelerin zaman geçirilmeden yapılmasıdır. Sonuçta anayasa sihirli bir formül değildir; her şey insana dayanmak zorundadır.¹⁴³

2.2.1 1876 Anayasası'nda İnsan Hakları

Türk hukuk sisteminde anayasaların çeşitli terimlerle ortaya çıktığı görülmektedir. Osmanlı devletinde 1876'da anayasa karşılığında kullanılan terim, "Kanun- i Esasi" olmuştur; "Diğer yasaların üstünde, onlardan daha temelli, daha geniş kapsamlı, nerdeyse onları doğuran, onlara analık eden, dayanak olan bir yasa"¹⁴⁴ anlamında kullanılan Kanun-i Esasi yasaların en üstünde yer alan, esas olan yasa anlamında kullanılmıştır.

Türk hukuk tarihinde insan hakları alanında ilk önemli gelişme olarak gösterilen Kanun-i Esasi, modern anlamıyla ilk anayasa olması, halk iradesinin çok kısıtlı bir ölçüde de olsa devlet yönetimine girmiş olması ve ilk kez, insanların devlete karşı ileri sürebilecekleri hakları bulunduğu kabul edilmiş olması gibi özellikleriyle anılmaktadır.¹⁴⁵ Hatta 1876 Anayasası "gerçek bir güvence altında olmamasına karşın Osmanlı yurttaşlarına bazı klasik haklar verilmiş"¹⁴⁶ olması açısından da değerlendirilmektedir.

İnsan hakları yönünden Kanun-i Esasi'nin kişi güvenliği, konut dokunulmazlığı, eğitim hürriyeti, yasalar önünde eşitlik, angarya ve işkencenin yasaklanmasına ilişkin vb. hükümler taşıdığı görülmektedir.¹⁴⁷ Ancak, insan hakları sadece haklardan oluşan bir katalog olarak görüldüğünde, Kanun-i Esasi'nin insan haklarının anayasada yer alması anlamında ilk örnek olduğunu söylemek mümkündür. Ancak temel hakların, bireylere tanınan haklar değil, toplumsal ilişkilerin düzenlenme biçimine göre korunan ya da korunmayan haklar olarak

¹⁴¹ Ferruh TUZCUOĞLU, "Anayasal Demokrasi", **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, (Der: Davut Dursun), Şehir Yayınları, Ankara, 2001,s.82.

¹⁴² Osman ÖZSOY, **Türkiye'nin Demokrasi Arayışı**, Yedirenk Kitapları Yayını, İstanbul, 2000,s.247.

¹⁴³ ÖZSOY, **a.g.e.**, s.271.

¹⁴⁴ SOYSAL (b), **a.g.e.**, s.8.

¹⁴⁵ UYGUN (b), **a.g.e.**, s.12-14.

¹⁴⁶ Suna KİLİ, "1876 Anayasasının Çağdaşlaşma Sorunları Açısından Değerlendirilmesi", **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, (Der: Ersin Kalaycıoğlu & Ali Yaşar Sarıbay), Beta Yayınevi, İstanbul, 1996,s.100

¹⁴⁷ Özcan ÇİNE, "Bağımsız ve Yansız Yargılanma Hakkı", **Türkiye'de İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 2000, s.116.

anlaşılması gerekirken¹⁴⁸ 1876 Anayasasında bu hakları koruyan bir güvence mekanizmasının getirilmemiş olması, “*hükümetin güvenliğini bozdukları, polis soruşturmasıyla ispat olunanları ülke dışına sürmek yetkisinin padişaha tanınması*”¹⁴⁹ örneğinde olduğu gibi hakları almanın veya vermenin tamamen padişahın keyfi tutumuna bağlı olması, 1876 Anayasasının insan hakları çerçevesindeki başarıları değerlendirildiğinde, düşündürücüdür.

2.2.2 1921 Anayasası’nda İnsan Hakları

Yeni bir Türk devletinin kurulmakta olduğunun habercisi olan, temel kuruluş anlamındaki Teşkilat-ı Esasiye, devletin temel kuruluşunu, örgütlenişini ve işleyişini düzenleyen kuralların bütününe ifade etmek için kullanılmıştır. 20 Ocak 1921 tarihli anayasayı adlandırmak için kullanılan bu terim, 1924’te yapılan ve 27 Mayıs 1960’a kadar yürürlükte kalan daha sonraki anayasa için de kullanılmıştır.¹⁵⁰

Kurtuluş Savaşı içindeki kuruluş yıllarının devlet yapısını belirleyen 1921 Anayasası çok kısa bir belgedir. Bu metin 23 maddeden ve bir ek maddeden oluşmaktadır. Ancak hak ve özgürlükler bölümü yoktur.¹⁵¹

1921 Anayasası’nda kanunların ve nizamların düzenlenmesinde “zamanın ihtiyaçlarına uygun” fıkıh ve hukuk hükümleri ile teamüllerin esas alınması¹⁵² dikkat çekicidir. Örnek olarak, meclisin 7. madde’de sayılan yetkileri şunlardır;“*Şeri hükümlerin uygulanması tüm kanunların yapılması ve değiştirilmesi, barış imzalanması ve vatan müdafaası ilanının...*”¹⁵³ Bu örnek, insanın değerini tanıma ve koruma istemleri olarak, yani insanları yalnızca insan oldukları için koruma istemleri olarak ortaya çıkan insan haklarının¹⁵⁴ 1921 Anayasası’nın temel anlayışında yer almadığını göstermektedir.

Ancak, 1921 Anayasası, insan haklarına ilişkin kurallar içermese de, “egemenlik kayıtsız şartsız ulusundur” sözüyle, ulusal egemenlik ve ulus devleti kavramlarını getirmesi ve demokrasinin bir yönetim biçimi olarak gerçekleşmesi yönünde önemli bir adımdır.¹⁵⁵ Bu gelişme, insan haklarının kurumsallaştırılması için gerekli uygun zemini hazırlaması bakımından önemlidir.

¹⁴⁸ KUÇURADİ(c),s.34

¹⁴⁹ KİLİ, a.g.e., s.91.

¹⁵⁰ SOYSAL(b), a.g.e., s.7.

¹⁵¹ PARLA, a.g.e, s.12.

¹⁵² A.g.e., s.13-14.

¹⁵³ A.g.e, s.13.

¹⁵⁴ KUÇURADİ (a), a.g.e, s.49.

¹⁵⁵ UYGUN (b), a.g.e, s.19.

2.2.3 1924 Anayasası'nda İnsan Hakları

1924 Anayasası'nda; insan hakları, "Türklerin Hukuk-u Ammesi" (Kamu hakları) başlığı altında¹⁵⁶ yer almıştır. Daha sonra yapılan düzenlemelerle, 1948 ve 1950 yıllarında kabul edilmiş olan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi" ve "Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi"nde yer alan temel haklar, 1924 Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yer almıştır.¹⁵⁷ Yani 1924 Anayasasının temel özelliği, insan haklarıyla ilgili olarak temel hakları içinde barındırmasıdır.

1924 Anayasası, 1945 yılına kadar tek parti rejimin altında uygulanmıştır. Türkiye'nin çağdaş uygarlığı hedef alan bir devlet olması için gerekli büyük atılımlar ve reformlar, tek parti düzeni içerisinde gerçekleştirilmiştir. Doğal hukuk anlayışı içerisinde biçimlenen bu anayasa, 1934 yılında, kadınlara seçme ve seçilme hakkının tanınması, devletin dinler arasında taraf olamayacağı, herkesin din ve vicdan özgürlüğüne sahip olduğu, devletin din kurallarına dayalı olarak yönetilemeyeceği¹⁵⁸ esaslarının yer alması açısından da çok önemlidir.

Ancak 1924 Anayasası'na bakıldığında, sosyal ve ekonomik haklar bakımından herhangi bir madde görülmemektedir.¹⁵⁹

II. Dünya Savaşı sonrası çok partili düzene geçilmesi ve 1924 Anayasası altında 15 yıl süren çok partili dönem, Türkiye'de kalıcı bir demokrasinin kurulmasını sağlayamamıştır. Bu dönemde hükümetin, demokrasi ile bağdaşmayan, insan haklarını ortadan kaldıran bazı uygulamalara girişmesi gerekçesiyle, 27 Mayıs 1960'da silahlı kuvvetler yönetime el koymuştur.¹⁶⁰ Bu tür darbeler insan haklarının kurumsal bir temele oturtulmasına ket vuran önemli bir durumdur.

2.2.4 1961 Anayasası'nda İnsan Hakları

1961 Anayasası'yla ilk defa birey, Türk siyasi yaşantısına daha etkin bir biçimde nüfuz ettirilmeye çalışılmıştır. Ama onun ötesinde özellikle demokrasinin en önemli araçları

¹⁵⁶ SOYSAL (b), a.g.e, s.189.

¹⁵⁷ KUÇURADİ (c), a.g.e, s.39.

¹⁵⁸ UYGUN (b),a.g.e, s20.

¹⁵⁹ KUÇURADİ (c), a.g.e, s.39.

¹⁶⁰ UYGUN (b),a.g.e, s21.

olan siyasi partiler, örgütler, kurumlar, dernekler ve sendikalar, 1876 Anayasası'ndan sonra ilk defa 1961 Anayasası'yla anayasal düzenin içine yerleştirilmiştir.¹⁶¹

1961 Anayasası'na insan hakları açısından bakılacak olursa, 1924 Anayasası'ndan farklı olarak yalnızca “klasik haklar”ı değil, “sosyal haklar”ı da düzenlemesi bakımından ayrı bir öneme sahip olduğu anlaşılacaktır. 1961 Anayasası'nın, klasik hakların yanı sıra sosyal hakları da düzenlemesi ve bu hakları gerçekleştirme görevini devlete yüklemesi, çağdaş gelişmelere uygun çok önemli bir adım olmuştur.¹⁶²

1961 Anayasası'nda yer alan, ekonomik ve sosyal haklar listesi, anayasanın amaç gösterici, program çizici yönünü oluşturmaktadır. 1961 Anayasası'nda yer alan amaçların içinde “ekonomik ve sosyal hakların devlet için birer ödev haline sokulup anayasada belirtilmesi”¹⁶³ bile başlı başına bir aşama sayılabilir.

Böylece 1961 Anayasası'yla, bireyin hak ve özgürlükleri kurumsal düzeyde garanti altına alınmaya çalışılmış, olumsuz uygulamaları denetleyecek bağımsız ve tarafsız yargı organları kurularak devlet teminatı getirilmiştir.¹⁶⁴

Bu gelişmelerin yanı sıra “özerk” kurumların oluşturulması gereği 1961 anayasasının diğer önemli bir özelliğidir. Anayasa'nın önem verdiği ve özerk yapıya kavuşturduğu kurumlara iki örnek; Türkiye Radyo ve Televizyon (TRT) Kurumu ve Üniversiteler¹⁶⁵. verilebilir. Bunlardan birincisi, radyo ve televizyon yayınlarının, hükümetin ve diğer güçlerin etkisinden uzak bir yapıya kavuşturulması amacını taşıırken, diğeri yine özerk bir kurum olarak, bilimsel araştırma ve yüksek öğretimin her türlü baskıdan uzak, özgürce yapılabilmesi amacını taşıyarak özerkleştirilmiştir.

Ancak 1961 Anayasası'nın getirdiği demokratik ve özgürlükçü düzen, ülkede baş gösteren şiddet eylemlerini önlemek gerekçesiyle 12 Mart 1971 tarihinde, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) müdahalesiyle kesintiye uğramıştır. Müdahalenin ardından, anayasada yer alan özgürlüklerin sınırlandırılması yoluna gidilirken¹⁶⁶ yukarıda örnekleri verilen kurumların özerkliği kaldırılmıştır. Bu durum, Türkiye'deki insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması sürecine vurulan ikinci darbe niteliğindedir.

¹⁶¹ Ömer Faruk GENÇKAYA, “*Türk Siyasi Tarihi, Siyasi Partiler, Liderler ve Seçim Sistemi*”, **Demokrasi ve Türk Siyaseti Bilinçli Birey Eğitim Programı**, Türkiye Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2004, s.19.

¹⁶² UYGUN (b), **a.g.e.**, s.27.

¹⁶³ SOYSAL (b), **a.g.e.**, s.22.

¹⁶⁴ GENÇKAYA, **a.g.e.**, s.19.

¹⁶⁵ UYGUN (b), **a.g.e.**, s.24.

¹⁶⁶ **A.g.e.**, s.27.

2.2.5 1982 Anayasası'nda İnsan Hakları

Bir ülkede insan haklarının kişilerde korunup korunmadığının güvencelerinden birisi anayasalardır. Oluşturulacak her kurum ve kuruluşun da insan haklarını temele alarak oluşturulması gereği esastır. Ancak, Devletin insan hakları karşısındaki konumuna bakıldığında 1982 Anayasasında farklı bir şekillenme görülmektedir. Bu konuda 1961 Anayasası'nın 2. maddesi, "Türkiye Cumhuriyeti, insan haklarına dayanan, milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir." hükmünü öngörmekte iken, buna karşılık 1982 Anayasası bunu insan haklarına saygılı ifadesine dönüştürmüştür.¹⁶⁷ 1982 Anayasası, insan haklarını devletin dışında bir değer sistemi olarak öngörmektedir.¹⁶⁸

Aynı zamanda 1982 Anayasası, yapılışında seçim ilkesine değil, darbeyi gerçekleştirenlerin atadıkları, üstelik toplumun tüm kesimlerini ve siyasal yönelimlerini temsil etmekten uzak bir danışma meclisinin görev alması nedeniyle, güç yoluyla oluşturulan anayasaların tipik bir örneğini temsil etmektedir.¹⁶⁹

İçeriği bakımından temel haklar anlayışı ile açıkça çelişen, esas itibariyle hak ve özgürlükleri kısıtlayıcı, sınırlayıcı parafaların yer aldığı¹⁷⁰ seçim ilkesine dayanmayan bir danışma meclisince yapılan 1982 Anayasası'nı, üstün hukuk kuralları olarak kabul etmenin mümkün olmadığı¹⁷¹ sıklıkla belirtilmektedir.

1982 Anayasası'nın insan hakları yönünden en önemli özelliklerinden birisi, düzenlediği hak ve özgürlüklerin sınırlandırılması konusunda devlet organlarına önemli yetkiler vermesidir. Örneğin, "yurttaşlar önceden izin almadan toplantı ve gösteri yürüyüşü yapma hakkına sahiptirler. Fakat, yetki merciler (valilik veya kaymakamlıklar), bir toplantı veya gösteri yürüyüşünü, bazı gerekçelerle, iki ay süreyle erteleyebilir veya tamamen yasaklayabilirler."¹⁷²

Sonuçta 1982 Anayasası bir önceki anayasasının özgürlükçü yönünü ve insan değerine verilen önemi büyük ölçüde zedelerken, özgürlükler karşısında otorite yönü ağır basan bir devlet düzeni getirmiştir.¹⁷³

¹⁶⁷ KABOĞLU (a), a.g.e, s.15.

¹⁶⁸ A.g.e, s.16.

¹⁶⁹ TUZCUOĞLU, a.g.e, s.75.

¹⁷⁰ GENÇKAYA, a.g.e, s.22.

¹⁷¹ TUZCUOĞLU, a.g.e, s.75.

¹⁷² UYGUN (b), a.g.e, s.43.

¹⁷³ SOYSAL (b), a.g.e, s.23.

Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerine tam adıyla darbe olan 1982 Anayasası’nın oluşturduğu yaraların iyileştirilebilmesi için, uzun bir dönemin beklenmesi gerekmiştir.

2.2.6 Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecinde Anayasa Değişiklikleri ve Uyum Yasaları

Türkiye’de özellikle 1982 Anayasasında görülen insan haklarına ilişkin sınırlama ve yasaklamaların azaltılarak, çağdaş demokratik ülkelerde geçerli olan düzeye ulaşılabilmesi için gösterilen çabalar da, 23.7.1995 tarihinde gerçekleştirilen Anayasa değişiklikleri önemli bir adım¹⁷⁴ olarak değerlendirilmektedir.

Örnek olarak, Türkiye’nin AB’ye katılımı yönünde ilerlemesi üzerine komisyonun 1998 yılı düzenli raporunda; 1995 tarihinde gerçekleşen Anayasa değişikliklerinin “*Türkiye’de demokrasinin güçlendirilmesine katkıda bulunan olumlu bir adım*”¹⁷⁵ olduğuna yer verilmiştir.

Ancak, yine aynı raporda, “*TBMM’de, 1995’de yapılan anayasa değişikliklerinin uygulanmasını hazırlamakla görevli bir “Anayasal Uyumlaştırma Komisyonu” kurulmuş olmakla beraber, söz konusu değişikliklerin Türkiye’nin mevzuatına ancak kısmen yansıtılabildiği*”¹⁷⁶ eleştirisi de eklenmiştir.

1995 – 2004 yılları arasında gerçekleştirilen anayasa değişikliklerinin itici gücünü ise daha çok ulusal-üstü baskı, etki ve beklentiler oluşturmuştur.¹⁷⁷

Örneğin, 1999 yılına gelindiğinde, Helsinki’de Türkiye’ye adaylık statüsü verilmesi ile ilgili karar, Türkiye’yi geniş kapsamlı anayasal ve yasal reformlar yapılması konusunda teşvik edici bir unsur olmuştur. 2001 - 2004 yıllarında iki temel anayasa değişikliği yapılmış ve 2002 Şubat ve 2004 Temmuz tarihleri arasında sekiz uyum paketi TBMM tarafından kabul edilmiştir.”¹⁷⁸

Özellikle 1995 ve 2001 revizyonları, 1982 Anayasasının hak ve özgürlükler rejimini iyileştirirken, 2004 Anayasa değişikliği, Uluslararası İnsan Hakları Hukukuna açılım bakımından bir dönüm noktası olarak¹⁷⁹ görülmüştür.

Örneğin, “*Mayıs 2004 anayasa değişikliği paketi ile; aynı zamanda Anayasanın 90’ıncı maddesi gözden geçirilmiş ve Türkiye tarafından onaylanan uluslararası ve Avrupa*

¹⁷⁴ UYGUN (b), a.g.e, s.43.

¹⁷⁵ <http://www.deltur.cec.eu.int/publishdocs/tr/1998%20ilerleme%20raporu.rtf>, s.10

¹⁷⁶ A.g.e, s.17.

¹⁷⁷ *Türkiye’de İnsan Hakları 2004*, İnsan Hakları Danışma Kurulu Raporu (Ön Rapor Taslağı), 2004, s.39.

¹⁷⁸ http://disis.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf, s.11.

¹⁷⁹ *Türkiye’de İnsan Hakları 2004*, İnsan Hakları Danışma Kurulu Raporu (Ön Rapor Taslağı), 2004, s.9.

sözleşmelerinin iç hukuka üstünlüğü ilkesi ele alınmıştır. Böylece, insan hakları ve ulusal mevzuat ile ilgili olarak uluslar arası antlaşmalar arasında bir anlaşmazlık olduğunda, Türk mahkemelerinin, uluslararası antlaşmaları uygulamak zorunda”¹⁸⁰ kalacağı belirtilmiştir.

Ancak halen, Türkiye’de bu reformların uygulanmasında sorunlar yaşanmaktadır. Hükümet sistematik olarak bu reformların uygulamaya konmadığını kabul etmiş ve uygulanmalarını temin etmek üzere bir reform izleme grubu kurmuştur.¹⁸¹

Sonuçta, insan haklarının korunmasında ve insan haklarına ilişkin ihlallerin önlenmesinde, yasaların önemli bir ölçüt olduğu açıktır. Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal bir yapının oluşturulması girişimlerinde ilk bakılacak yerlerden birisi, Anayasa’nın insan haklarını ne kadar temele alarak oluşturulduğudur. Ancak bunun kadar önemli bir ölçü de bu yasaların uygulamaya geçirilmesini görmek olmalıdır. Bu açıdan insan haklarına ilişkin reformların uygulamaya ne ölçüde yansıtılabildiğini görmek ve insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerinde oluşturulan kurum ve kuruluşların işlevselliğini sorgulamak diğer önemli bir adımdır.

Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması çabasında insan haklarını korumak amacıyla kurulan kurum ve kuruluşların yapısı ve amaçlarını ne oranda gerçekleştirebildikleri aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır.

2.3 Türkiye’de İnsan Haklarının Siyasal Alanda Gelişim Süreci

Türkiye’de insan hakları alanında Tanzimat döneminden itibaren, temel hak ve özgürlüklere ilişki pek çok düzenleme yapılmıştır. Ancak, uluslararası düzeyde XX. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren kavramsal temelleri daha da belirginleşen insan haklarının siyasal gelişiminin Türkiye’ye yansması 1990’lı yılları bulmuştur.

Türkiye’de insan haklarını korumaya ve ihlallerin önlenmesini sağlamaya yönelik çabaların siyasi sorumluluğu, 49. Cumhuriyet Hükümeti’nde devlet bakanlarından birisine verilerek, 1990’dan itibaren insan haklarından sorumlu devlet bakanı görev anlayışı başlamıştır.¹⁸²

04.03.1992 günü Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilen “İnsan Hakları Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı”, 26.03.1992 tarihinde TBMM’ne sunulmuş, ancak bu amaçla hazırlanan kanun tasarısı yasaya dönüşmemiştir. Bu durum siyasi iradeyi,

¹⁸⁰ http://disis.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf, s.19.

¹⁸¹ A.g.e, s.9.

¹⁸² İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmaları, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001, s.2.

1993 yılında Kanun Hükmünde Kararname ile bir insan hakları teşkilatı kurmaya götürmüştür. “İnsan Hakları Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname,” Bakanlar Kurulu’nun 20.08.1993 tarihli toplantısında kabul edilerek, 6.09.1993 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış, ancak bu kararname 3911 sayılı Yetki Kanunu’na göre hazırlandığından, Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmiş ve geçersiz sayılmıştır.¹⁸³

3990 sayılı Yetki Kanunu’na göre yeniden hazırlanan “İnsan Hakları Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, 3990 sayılı kanunun Anayasa Mahkemesi’nce iptal edilmesi üzerine yürürlüğe girememiştir.¹⁸⁴

13.06.1994 tarihinde Bakanlar Kurulunca kabul edilen ve 14.06.1994 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı’na sunulan “İnsan Hakları Teşkilatı Kuruluş ve Yetkilerinin Belirlenmesine Dair Yetki Kanunu Tasarısı” meclisin tatile girmesiyle sonuçsuz kalınca 28.06.1994 tarihli bir Başbakanlık genelgesiyle, iptal edilen kararnamede yer alan görevleri yerine getirmek üzere, başbakan’a veya onun görevlendireceği bir devlet bakanına bağlı İnsan Hakları Başmüşavirliği kurulmuştur. Başmüşavirliğine verilen görevlerin amaca uygun biçimde gerçekleştirilmesine yardımcı olmak amacıyla 24 Eylül 1994 yılında kurulan İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulu ise 1996 yılının mart ayında kapatılmıştır.¹⁸⁵ İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulu’nun kapatılmasının ardından da, Başbakanlığın 9 Nisan 1997 tarih ve 1997/17 sayılı Genelgesiyle İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu oluşturulmuştur.

Özetle, İnsan Haklarının güvencesi bağlamında yürütme organı tarafından oluşturulan kurumların hukuki aracı şu şekilde gerçekleşmiştir; “*Bakanlık kurma (hükümet ve meclis iradesi: yasa), teşkilat kurma (hükümet iradesi: Kanun Hükmünde Kararname), başmüşavirlik (başbakan iradesi: genelge), danışma kurulu (bakan iradesi: idari işlem)*”¹⁸⁶

Kaboğlu başvuru hukuki aracın nitelik değiştirerek etkililiğinin azaltılmasını hükümetlerin bir tercihi olduğunu belirterek eleştirmektedir; “*siyasi irade eksikliği parlamentoya atfolunsa da İnsan Hakları Bakanlığı konusunda yasama işleminden vazgeçilmesi “başbakan ağırlıklı hükümetçi sistem” görünümünden dolayı siyasi yapının, daha çok hükümetin bir tercihidir.*”¹⁸⁷

Özetle 1994-2001 yılları arasında sırasıyla, İnsan Hakları Başmüşavirliği, İnsan Hakları Yüksek Danışma Kurulu, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu gibi yeni

¹⁸³ A.g.e s.2.

¹⁸⁴ A.g.e s.2.

¹⁸⁵ A.g.e s.3.

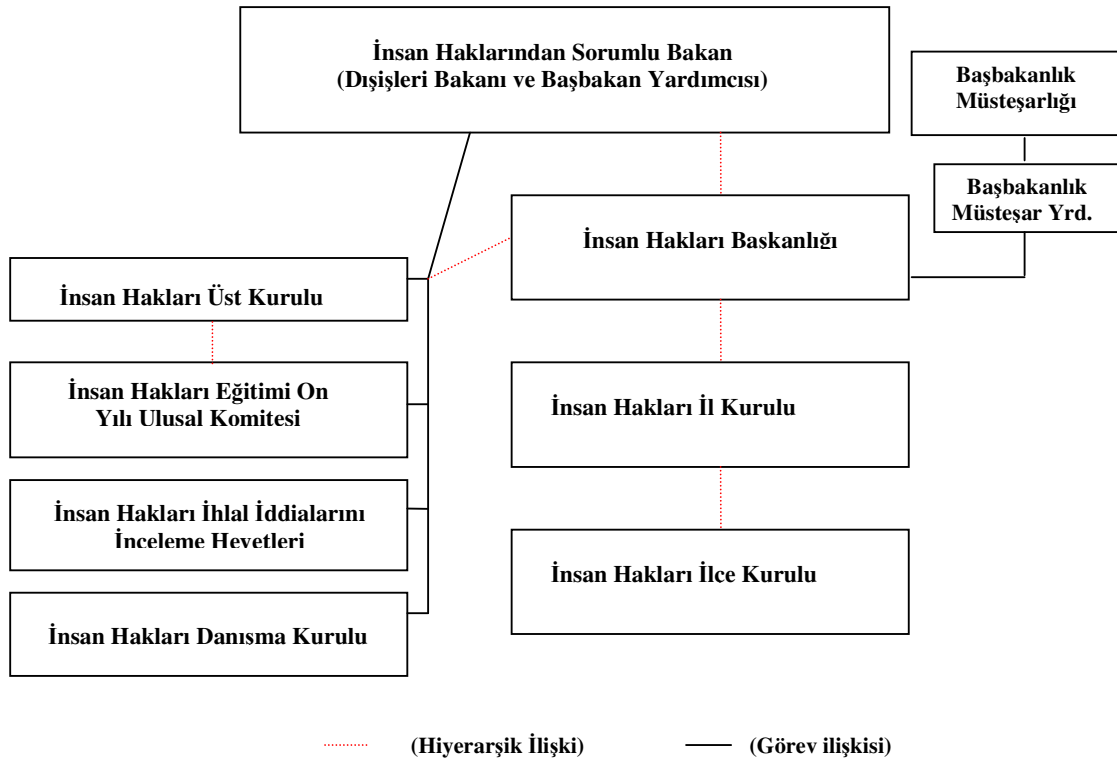
¹⁸⁶ KABOĞLU(b), a.g.e, s.40.

¹⁸⁷ A.g.e, s.40.

yapılanmalar oluşsa da, bu yapılanmalar bu isimlerle varlığını bugüne kadar devam ettirememiştir.¹⁸⁸

58. ve 59. Hükümetler döneminde bakanlık sayısının azaltılmasıyla insan haklarından sorumlu müstakil devlet bakanlığı uygulaması yerine insan hakları alanının siyasi sorumluluğu Başbakan Yardımcılığına verilmiştir.¹⁸⁹

Türkiye’de insan haklarının kurumsallaşmasına duyulan gereksinim ve Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde Türkiye’nin gerçekleştirmeyi taahhüt ettiği Kopenhag siyasi kriterleri çerçevesinde; insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve demokrasi ekseninde şekillenen reformlar, 2000 yılından itibaren daha bir ivme kazanmış, 2001 yılında insan hakları alanında yeni bir kurumsallaşmaya gidilmiş ve bugün de varlığını devam ettiren, insan hakları kurumsal yapı omurgası kurulmuştur.¹⁹⁰

Kaynak: T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, “İnsan Hakları Kurumsallaşma Şeması”, T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.2.

¹⁸⁸ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.1.

¹⁸⁹ A.g.e, s.1.

¹⁹⁰ A.g.e, s.1.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, birinci kademedeki insan haklarından siyasi olarak sorumlu bakan, ikinci kademedeki İnsan Hakları Başkanlığı, üçüncü kademedeki 81 il’de oluşturulan İnsan Hakları İl Kurulu ve dördüncü kademedeki 850 ilçede oluşturulmuş bulunan İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulları olmak üzere, tüm ülkeyi kapsayan yaygın bir örgütlenme gerçekleştirilmiştir.¹⁹¹

Bu ana omurganın yanı sıra birbirinden farklı dört adet yapılanma da bu dönemde oluşturulmuştur. Bunlar; İnsan Hakları Üst Kurulu, İnsan Hakları Danışma Kurulu, İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyeti, İnsan Hakları Üst Kurulu’na bağlı olarak çalışan İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi’dir. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu da Türkiye’de insan haklarının kurumsallaştırma girişimlerinde bir diğer yapılanmadır.

Türkiye’de insan hakları’nın siyasal alanda gelişim süreci aşağıdaki alt başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.3.1 Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 5 Ekim 2000 tarihinde bir kanun hükmünde kararname ile kurulmuş ve yetki kanununun Anayasa Mahkemesi tarafından iptali üzerine, aynı hükümleri taşıyan kanun tasarısı 12 Nisan 2001 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. Bu kanunla, 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilat Kanunu’nda değişiklik yapılarak, Başbakanlık merkez teşkilatına, İnsan Hakları Başkanlığı yeni bir hizmet birimi olarak ilave edilmiştir.

İnsan haklarının korunması ve insanın olanaklarının kişilerde geliştirilmesi için siyasal otoritenin kurduğu bu kurum, birçok tartışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Kaboğlu, *“Hak ve özgürlüklerin güvencesi bağlamında yürütme organı tarafından oluşturulan kurumlar, ağır insan hakları ihlalleri karşısında öfkeli ve kaygılı kamuoyunu yatıştırmayı ya da devletin özellikle dış görünüşünü kurtarmayı hedef alır. Fakat, insan haklarının korunması ve ilerletilmesi ereğiyle bir hükümet biriminin kurulması oldukça enderdir.”*¹⁹² diyerek bir devlet bakanının insan hakları ile görevlendirilmesini eleştirmiştir.

Hikmet Sami Türk ise bu tür kurulların gerekliliğini belirterek: *“Bir ülkede bir devlet bakanının insan hakları ile görevlendirilmesi, o ülkede insan haklarının geliştirilmesi ve karşılaşılan sorunların çözümü, örneğin insan hakları ihlallerinin önlenmesi için hükümetçe*

¹⁹¹ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.1.

¹⁹² KABOĞLU (b), a.g.e, s.41.

*bazı tedbirler alınması, bazı idari düzenlemeler yapılması veya bazı yasal düzenlemelerin tasarı olarak yasama organına sunulması gereğinin kabul edilmesi demektir.”*¹⁹³ sözleriyle böyle bir bakanlığın kurulmasının önemine değinmiştir.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, “özerklik” kavramı ekseninde de birçok tartışmaya konu olmuştur. “*Hükümet tasarrufu ile oluşturulan birimlerin, siyasal organlara bağımlı olacağı ve hükümetin değişmesiyle aynı nitelik taşıyan işleme lağvedilmesinin söz konusu olabileceği*” endişesi¹⁹⁴ bu tartışmaların odak noktası olmuştur.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanı Vahit Bıçak’ın da insan hakları alanında çok sayıda kurumsal yapının oluşturulmasına rağmen doyurucu sonuçların alınamadığına değinmesi ve 1992 yılında kabul edilen Paris Prensiplerinin öngördüğü şekilde idari ve mali bağımsızlığa sahip, yetkileri ve çoğulculuğu güvence altına alınmış bir İnsan Hakları Ulusal Kurumu oluşturulması çabalarının sürdürüldüğünü ve bu yönde somut adımlar atıldığını¹⁹⁵ belirtmesi özerklik ekseninde tartışmaların süreceğinin de belirtisidir.

Ancak, bir kurum ya da kuruluşun “*bağımsızlık, özerklik vb. ilkeler bakımından özellikleri, işlevleriyle değil, işlevlerini yerine getirme sorunuyla ilgili*”¹⁹⁶ olduğu belirten Kuçuradi, bir kurum ya da kuruluşun kendi işlevini yerine getirmesinde ya da getirmemesinde karşılaşılan sorunların etik özgürlük sorunu¹⁹⁷ olduğunu belirtmektedir. Dolayısıyla, bir anlamda özerklik, bu tür kuruluşlarda yer alan kişilerin insan değerini korumaya yönelik çalışmaları ve bunu ne ölçüde başardıkları¹⁹⁸ ile de ilintilidir. Yani bu kişilerin bilgiye dayanan etik özgürlüklerine bağlıdır.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’nın insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması sürecinde “özerkliği” dolayısıyla işlevini yerine getirip getirememesi süreci aşağıdaki alt başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

21 Nisan 2001 tarih ve 24380 sayılı resmi gazete de yayımlanan insan hakları Başkanlığı’nın görevleri Madde 17/A’ da şu şekilde belirtilmiştir:

a) İnsan hakları ile ilgili konularda görevli kuruluşlarla sürekli temas halinde bulunmak ve bu kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak;

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’nın, insan hakları ile ilgili konularda görevli kuruluşlarla sürekli temas halinde olmak ve bu kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlama

¹⁹³ TÜRK, a.g.e, s.III.

¹⁹⁴ KABOĞLU(b), a.g.e, s.41.

¹⁹⁵ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.1.

¹⁹⁶ KUÇURADİ (c), a.g.e, s.37.

¹⁹⁷ A.g.e, s.37.

¹⁹⁸ A.g.e, s.36.

görevini yerine getirebilmek için Türkiye'deki sivil toplum kuruluşlarıyla çeşitli toplantılar yaptığı İnsan Hakları Başkanlığı 2004 Bilgi Dosyasında belirtilmiştir. Dosyada, “*Sivil toplumun geliştirilmesi, gerek insan haklarının, katılımcı demokrasiyi ve hukukun üstünlüğünü güçlendirmek suretiyle güvenceye kavuşturulması yönünden, gerekse AB üyeliği sürecinde Ulusal Programda yer alan bir taahhüt olarak büyük önem taşımaktadır.*”¹⁹⁹ görüşüne yer verilerek, bu doğrultu da insan haklarından sorumlu devlet bakanının davetiyle, Türkiye’de insan haklarını konu alan 35 sivil toplum örgütüyle Ocak 2002’de, 10 sivil toplum örgütüyle Mart 2002’de Başbakanlıkta birer toplantı yapıldığı belirtilmiştir. Bu toplantılar güncel konuların değerlendirilmesi ile şikâyetlerin ortaya konulması amacına yönelik olmuştur.²⁰⁰

Ayrıca aynı raporda, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, insan hakları kuruluşlarıyla sürekli temas halinde bulunmak amacıyla ve sivil toplumun ülke genelinde gelişiminin ve katılımının teşvik edilmesi yönünde 1 Aralık 2000 tarihinden itibaren, 81 il ve 850 ilçede kurulan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarında yaklaşık 3000’i meslek kuruluşlarından, 2000’i de sivil toplum örgütlerinden temsilcilerin bulunmasının sağlandığını belirtmiştir.

Ancak, yine aynı raporda oluşturulan bu kurulların gerek insan haklarına ilişkin şikâyetlerin sonuçlandırılması gerekse sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğinin yürütülmesi yönünden çoğu kez yetersiz kaldıkları²⁰¹ görüşüne yer vermesi dikkat çekicidir.

b) İnsan hakları konusundaki mevzuat hükümlerinin uygulanmasını izlemek, izleme sonuçlarını değerlendirmek, uygulamada ve mevzuatta görülen aksaklıkların giderilmesi ve Türkiye’nin ulusal mevzuatının insan hakları alanında taraf olduğu uluslar arası belgelerle uyumlu hale getirilmesi doğrultusunda yapılacak çalışmaları koordine etmek ve bu konularda ilgili önerilerde bulunmak;

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı’nın, Türkiye’nin insan hakları alanında uygulamada ve mevzuatta görülen aksaklıklarla ilgili önerilerde bulunması görevleri arasında yer almaktadır. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2004 Bilgi Dosyası’nda; İnsan haklarına ilişkin yasa değişikliklerinin gerek kolluk güçlerinde gerek yargıda uygulamaya yansıma durumunun, bu kurumların dışında bir insan hakları kuruluşunun yetkin uzmanlarınca değerlendirilmesinin ve ortaya konulmasının, Kopenhag kriterlerinin

¹⁹⁹ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2004 Bilgi Dosyası , Ankara, 2004, s.2.

²⁰⁰ A.g.e, s.1.

²⁰¹ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2004 Bilgi Dosyası , Ankara, 2004, s.3.

karşılanması çerçevesinde önemli bir gereksinim niteliğinde olduğunu²⁰² belirterek, bir anlamda kendi kurulum gerekçesinin uluslararası standartlara uymadığını belirtmektedir.

Hatta, Başbakanlık İnsan Hakları 2005 Bilgi Dosyasında, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanı Vahit Bıçak'ın, “*İnsan hakları alanında çok sayıda kurumsal yapı hâlihazırda oluşturulmuş bulunmasına rağmen bu alandaki kurumsal yapılaşmanın ihtiyacı karşılayan bir noktaya vardığı ve doyurucu bir sonucun elde edildiği söylenemez*”²⁰³ görüşüne yer vermesi, insan hakları konusundaki uygulamada ve mevzuatta görülen aksaklıkları göstermekle görevli Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığının kendisini örnek göstermesi açısından dikkat çekicidir.

c) Kamu kurum ve kuruluşlarının hizmet öncesi staj ve hizmet içi insan hakları eğitim programlarının uygulanmasını izlemek, değerlendirmek ve koordine etmekle de görevli İnsan Hakları Başkanlığı,

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2004 Bilgi Dosyasında; “*Türkiye’de, insan hakları konularının kamuoyunda tartışılmaya başlamasının, 15 yıl süren yoğun terör olaylarının yaşandığı bir döneme rastlamış olması nedeniyle zihinlerde oluşan bazı olumsuzlukların aşılması için insan hakları eğitiminin gerekliliği özel önem arz etmektedir. Bu durumun, gerek kamu görevlilerinde, gerek toplumda yaygın ve köklü olduğu gözlemlenen, insan haklarına karşı önyargıların, kuşkuların ve yanlış algılamaların aşılabilmesi ve bu konuda olumlu bir yaklaşımın benimsetilmesi için, eğitim ve bilinç artırıcı çalışmaların özenle ve yetkinlikle kesintisiz sürdürülmesi ve yaygınlaştırılmasına öncelik verilmesi gerektiği*”²⁰⁴ belirtilmiştir.

İnsan Hakları Başkanlığı kanunla bu konuda verilmiş görev gereğince, bir danışma organı olarak 1998’de kurulan İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi ile birlikte Eylül 2001 – Temmuz 2002 tarihleri arasında, Kayseri, Diyarbakır, Konya, Adıyaman, Trabzon, Erzurum, İstanbul, İzmir, Eskişehir ve Çorum İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulu üyelerine insan hakları konusunda birer hafta süreli on bölge için eğitim semineri gerçekleştirmiştir.²⁰⁵

Bu seminerlere vali yardımcıları, kaymakamlar ve sivil toplum temsilcilerinden 405 üye katılmıştır. Ayrıca valilere yönelik program çerçevesinde, 25 Haziran 2002 günü

²⁰² A.g.e., s.3.

²⁰³ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.1

²⁰⁴ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2004 Bilgi Dosyası, Ankara, 2004, s.5.

²⁰⁵ A.g.e, s.4.

Diyarbakır'da valiler, jandarma komutanları ve emniyet müdürlerinin katıldığı insan hakları bilgilendirme toplantısı yapılmıştır.²⁰⁶

İnsan Hakları Başkanlığı'nın İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi ile birlikte hazırladığı, "İnsan Hakları ve Demokratik İlkeler Konusunda Bilinç Arttırma Projesi" AB Komisyonu ve Avrupa Konseyi tarafından işbirliği ve mali destek sağlamak amacıyla kabul edilmiş, bu proje çerçevesinde, sivil toplum örgütleri ve medya mensupları için 10 bölge semineri ve kamu görevlileri için 7 bölge semineri ile afişler ve televizyon spotları üretilmesi İnsan Hakları Kurulları üyelerinin AB ülkelerindeki uygulamaları görmelerini amaçlayan inceleme gezileri düzenlenmesi amaçlanmıştır.²⁰⁷

d) İnsan hakları ihlal iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek ve alınabilecek önlemlere ilişkin çalışmalarını koordine etmek;

2005 Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyasında; kamu hizmetinin yürütülmesinde saydamlık ilkesi gereği, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na yapılan insan hakları ihlal iddialarına ilişkin sayısal veriler 2004 yılı başından itibaren kamuoyuna açıklanmaya başlandığı belirtilirken, Türkiye genelinde, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'na 354, İl İnsan Hakları Kurullarına 466 ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına 27 olmak üzere toplam 847 kişinin başvurusu dikkate alınarak hazırlandığı²⁰⁸ belirtilmiştir.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına ve İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvuruların İnsan Hakları Başkanlığı'nda toplanarak, sayısal veriler elde etmek amacıyla Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından analiz edildiğinin²⁰⁹ belirtildiği raporda, bu sayısal verilerin temel fonksiyonunun, insan hakları alanında yapılan reformların uygulamaya ne ölçüde yansıdığı, uygulamada aksayan konuların neler olduğu, hangi alanlarda ne gibi gelişmeler kaydedildiğinin ortaya konulması olduğu belirtilmiştir.

²⁰⁶ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2004 Bilgi Dosyası, Ankara, 2004, s.4.

²⁰⁷ A.g.e, s.4.

²⁰⁸ A.g.e, s.6.

²⁰⁹ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.6.

Tablo 2.1. 2004 Yılı İnsan Hakları İhlali İddiası Aylık Dağılım Tablosu

İhlal edildiği iddia edilen hak konuları	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	N Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Toplam	Oran
Kişi Sayısı	76	65	74	67	48	63	71	86	73	65	66	93	847	%
Toplam Hak Konusu	135	117	176	134	137	111	148	152	103	129	106	191	1639	100,00%
İşkence ve kötü muamele yasağı	23	7	12	13	7	13	13	12	13	12	12	21	158	9,64%
Adil Yargılanma Hakkı	7	9	10	16	17	11	9	8	9	9	12	14	131	7,99%
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği	19	7	13	12	8	9	12	11	6	6	9	9	121	7,38%
Yaşam Hakkı	10	9	10	8	5	11	14	13	7	12	6	14	119	7,26%
Sağlık ve Hasta Hakkı	6	9	10	12	12	4	16	10	12	9	7	10	117	7,14%
Ayrımcılık Yasağı	8	6	10	8	11	9	7	11	6	11	9	14	110	6,71%
Mülkiyet Hakkı	10	6	16	6	2	4	9	8	10	7	13	19	110	6,71%
Vatandaşlık Hakkı	3	11	8	7	12	2	6	5	5	6	4	9	78	4,76%
Çalışma ve sözleşme Hürriyeti	9	6	6	8	3	2	5	10	4	7	1	10	71	4,33%
Sosyal Güvenlik Hakkı	0	3	7	10	8	9	6	7	2	7	4	8	71	4,33%
Ailenin Korunması	11	4	5	3	4	3	7	4	2	6	2	5	56	3,42%
Eğitim ve öğrenim Hakkı	5	3	2	6	7	2	4	7	3	6	3	4	52	3,17%
Konut Dokunulmazlığı	3	2	4	2	5	1	4	4	1	2	4	6	38	2,32%
İfade Hürriyeti	0	1	6	3	6	3	2	8	2	4	2	4	41	2,50%
Çevre Hakkı	0	4	8	4	1	2	3	6	4	2	5	2	41	2,50%
Dilekçe Hakkı	6	3	6	2	4	0	2	2	1	5	2	7	40	2,44%
Yerleşme ve seyahat Hürriyeti	4	3	3	2	3	2	3	3	3	0	1	1	28	1,71%
Özel Hayatın Gizliliği	2	1	7	2	2	2	2	2	0	5	2	3	30	1,83%
Din ve Vicdan Hürriyeti	2	4	3	1	8	0	1	1	0	2	1	4	27	1,65%
Haberleşme Hürriyeti	1	4	3	2	2	1	2	0	2	0	0	2	19	1,16%
Engelli Hakları	0	3	2	1	2	3	1	2	2	2	1	2	21	1,28%
Zorla Çalıştırma Yasağı	1	1	2	1	1	1	1	0	0	1	1	2	12	0,73%
Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı	1	0	2	0	0	1	2	1	0	0	0	1	8	0,49%
Bilim ve Sanat Hürriyeti	0	1	2	0	0	2	0	0	0	1	0	0	6	0,37%
Örgütlenme Hürriyeti	0	1	3	0	0	0	0	0	1	1	0	1	7	0,43%
Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyet Hakkı	0	0	2	0	0	1	0	1	0	1	0	1	6	0,37%
Diğer	4	9	14	5	7	13	17	16	8	5	5	18	121	7,38%

Kaynak: T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.7.

Yukarıdaki Tablo 2'ye göre, hak ihlali iddiaları içinde, işkence ve kötü muamele yasağı ihlal iddiası %9,6 oran ile ilk sırada yer almakta, bunu adil yargılanma hakkı %8,0 ile kişi hürriyeti ve güvenliği %7,4'lük oran ile izlemektedir.²¹⁰

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'ndan edinilen bilgiye göre, hak ihlali iddiası ile yapılan başvurularda şikayet edilen kurumlara bakıldığında; %15,6 ile "Emniyet" ilk sırada yer almakta, bunu %10,0 ile "Adliye"nin, %9,1 ile "Bakanlık"ın izlediği görülmektedir. Hak ihlali iddiası ile yapılan başvurularda, ihlalin %92,6'sı kentsel alanda, %7,4'ü ise kırsal alanda olduğu görülmektedir. İnsan Hakları İl ve İlçe Kurullarına ihlal iddiası ile başvuru yapanların oranına bakıldığında, Türkiye Genelinde İl İnsan Hakları Kurullarına 466, İlçe İnsan Hakları Kurullarına 27 başvurunun yapılması bu oranı desteklemektedir.²¹¹ Hak İhlali iddiası ile başvuranların dağılımına il bazında bakıldığında; Ankara %17,9 ile ilk sırada yer almakta; bunu %16,3 ile İstanbul ve %6 ile İzmir izlemektedir.²¹² Hak ihlali iddiası ile başvuranların %18,2'si yükseköğretim veya fakülte mezunu, %13,1'i lise ve dengi mezunu'dur.²¹³

Açıklanan rakamlar, sayısal veri elde etmeye ve insan hakları ihlal iddialarının etkin bir şekilde araştırılmasını sağlamaya yönelik olarak hazırlanan "İnsan Hakları İhlal İddiası Bireysel Başvuru Formu" ile başvuran kişiler dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Ancak, 2001 yılında insan haklarını korumak ve ihlal iddialarını incelemek görevi verilerek oluşturulan Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın 2004 yılına kadar, ihlal iddiaları ile ilgili sağlıklı veri elde etme yöntemine gitmemesi dikkat çekicidir.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığının yukarıda sayılan görevleri dışında, Başbakanlığın koordinatörlüğünde görevleriyle ilgili konularda teşkil edilen kurullara sekreteryaya hizmeti yapmak ve makamca verilen diğer görevleri yerine getirme de yer almaktadır. Bu kurullar aşağıdaki alt başlıklar altında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

2.3.1.1 İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları

3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun'un geçici 6. maddesine dayanılarak çıkarılan 2.11.2000 tarih ve 24218 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik gereğince İl ve İlçe

²¹⁰ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.91

²¹¹ A.g.e, s.6.

²¹² A.g.e, s.11.

²¹³ A.g.e, s.9.

İnsan Hakları Kurulları'nın yapısı belirlenmiştir. Daha sonra bu yönetmelik yürürlükten kaldırılarak, hazırlanan yeni yönetmelik 23 Kasım 2003 tarih ve 25298 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Bu yönetmelik değişikliğinde, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının kuruluş yapısının, işlevselliğinin ve kurullara üyelik işlemlerinin birçok tartışmaya neden olması önemli bir etkidir.

24218 sayılı yönetmelikte, insan hakları il ve ilçe kurullarının yapısının kamu ağırlıklı olup bu yapı ağır bir biçimde sivil toplum örgütleri tarafından eleştirilmiştir. Kurulların yapısının demokratik olmadığı sebebiyle eleştirilmesi yüzünden yeni bir yönetmelik hazırlanarak 23 Kasım 2003 tarih ve 25298 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. İlgili yönetmelik, kurulların yapısında önemli değişiklik yapmış ve kurulları ayrıntılı şekilde düzenlemiştir.

2.11.2000 tarih ve 24218 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmelikte kurul üyeleri şu şekilde belirlenmiştir: İnsan hakları il kurulu, belediye başkanı, üniversite rektörü veya görevlendireceği öğretim üyesi, emniyet müdürü, il jandarma komutanı, sağlık müdürü, milli eğitim müdürü, sosyal hizmetler müdürü, kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukukçu, baro temsilcisi, tabip odaları temsilcisi, ticaret ve sanayi odası temsilcisi, esnaf ve sanatkarlar birlik başkanlığı temsilcisi ve sivil toplum kuruluşlarından, ilçe insan hakları kurulları ise il insan hakları kurulunda yer alanların ilçeye uyarlanarak elde edilen kişi ve kuruluş temsilcilerinden oluşmaktadır.

23 Kasım 2003 tarih ve 25298 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yeni yönetmelikle ise, kuruldan emniyet müdürü, il jandarma komutanı, sağlık müdürü, milli eğitim müdürü ve sosyal hizmetler müdürü çıkarılmıştır. Kuruldan çıkarılan görevlilerin yerine il genel meclisinin bir temsilcisi, TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerin il başkanları veya görevlendirecekleri temsilcisi, meslek odaları veya sendikalardan bir temsilci, yerel basından bir temsilci, muhtar, okul-aile birliklerinden bir temsilci ve sivil toplum örgütlerinden en az üç temsilcinin geçmesi öngörülmüştür.

Bu şekliyle İl ve İlçe İnsan Hakları kurulların sivilleşmesi sağlanarak demokratik katılım ve şeffaflığın arttığı yönünde görüşler olduğu gibi, kurul üyelerinin değişmemesi, kamu görevlilerin de kurum içerisinde sorumluluklara ortak olması gereği birçok akademisyen tarafından vurgulanmıştır.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları'nın yönetmelik değişikliğinin diğer bir nedeni de yönetmeliğin çok kısa olması, kapsamlı olmaması olarak gösterilmektedir. Dolayısıyla değişiklik ilgili yönetmeliklerin amaç bölümünde olmuştur.

2.11.2000 tarih ve 24218 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan yönetmeliğin 2.

maddesinde yönetmeliğin amacı şu şekilde belirtilmiştir; insan haklarının korunmasını sağlamak ve ihlalleri önlemek için gerekli inceleme ve araştırmaları yapmak ve bunların sonuçlarını yetkili mercilere bildirmek, toplumu ve uygulayıcıları eğitmek, bu konuda başbakan tarafından görevlendirilen devlet bakanının verdiği görevleri yerine getirmek için illerde "İnsan Hakları İl Kurulları", ilçelerde de "İnsan Hakları İlçe Kurulları"nın görev, kuruluş ve çalışma esaslarını belirlemektir.

23 Kasım 2003 tarih ve 25298 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan yönetmeliğin 1. maddesinde yönetmeliğin amacı genişletilerek, kapsamlı hale getirilmiştir: Toplumda ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincini geliştirmek, insan haklarını korumak, ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, insan hak ve özürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari nedenleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak üzere, illerde "İnsan Hakları İl Kurulları", ilçelerde de "İnsan Hakları İlçe Kurulları"nın kuruluş, görev ve çalışma esaslarını belirlemektir.

81 il ve 850 ilçede kurulan İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulları belirlenen görevleri yerine getirmediğinden dolayı birçok eleştirinin de odağı olmuştur.

Elkatmış bu kurulların işlemediğine örnek göstermek amacıyla: “*örnek olarak muhtarlarımız il ve ilçe kurullarının üyesi olmalarına rağmen, ne kendilerinin burada üye olduklarını biliyor, ne onlar ‘sen üyesin’ diye toplantıya çağırıyor, zaten de toplanmıyorlar, dolayısıyla bu iş kağıt üzerinde kalıyor kanun uygulanmıyor*”²¹⁴ ifadesiyle kurulun işlevsizliğini vurgulamıştır.

Şengül; ağırlığı sivil toplum örgütlerinden oluşan insan hakları il ve ilçe kurullarında görevli sivil toplum kuruluşlarını eleştirerek; “*Sivil Toplum Örgütleri de İl ve İlçe insan hakları kurullarında üye olmalarına rağmen, haydi vatandaşın bilgisi yok ama, örgütler de bu kurulların toplanması için herhangi bir mücadele içerisinde değiller*”²¹⁵ diyerek bu konudaki görüşlerini belirtmiştir.

“Uygulama barometresi” olarak adlandırılan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, toplumun tüm kesimlerinin temsiline olanak sağlayacak şekilde düzenlenmesine ve ülkenin her tarafında yaygın bir örgütlenme gerçekleştirilmesine ve kurullarda 14.000’den fazla kişinin görev yapmasına rağmen bu alandaki kurumsal yapılaşmanın ihtiyacı karşılayan bir

²¹⁴ Mehmet ELKATMIŞ, “Türkiye ve İnsan Hakları”, **Demokrasi Konferansları**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.104.

²¹⁵ Murat ŞENGÜL, “Türkiye ve İnsan Hakları”, **Demokrasi Konferansları**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2003, s.106.

noktaya varmadığı ve doyurucu bir sonuç elde edilemediği²¹⁶ yönündeki eleştirinin Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından yapılması da bu kurulların işlevselliğinin sorgulanması boyutunda düşündürücüdür.

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının işlevselliği Antalya il ve İlçe İnsan Hakları Kurulu örnek alınarak 3. ve 4. bölüm altında inceleme konusu yapılmıştır.

2.3.2 İnsan Hakları Üst Kurulu

1997’de İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu adıyla faaliyetlerini sürdüren kurul, 4643 sayılı Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Hakkında Kanununun Ek 4. maddesiyle 2000 yılında, İnsan Hakları Üst Kurulu adıyla oluşturulmuş ve bu kurul, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu’nun yerini almıştır.

15 Ağustos 2001 tarih ve 24494 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan İnsan Hakları Üst Kurulunun Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile ilgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik gereğince; İnsan Hakları Üst Kurulu Başbakanlık bünyesinde kurulmuş olup, sekretarya işlemleri İnsan Hakları Başkanlığı’na yürütülmektedir.

Üst Kurul, 24494 sayılı yönetmeliğin 4. maddesine göre, başbakanın görevlendireceği bir devlet bakanının başkanlığında; Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı müsteşarlarından oluşmaktadır. Gerekli görüldüğü takdirde ilgili kamu kuruluşları ve özel kuruluşların temsilcileri de üst kurulun toplantılarına katılmaya davet edilmektedir.

İnsan Hakları Üst Kurulu’nun önemi, “*İnsan haklarına ilişkin politikaların belirlenmesi ve stratejik kararların alınması bu kurul tarafından yapılacağından, Kurul’un sistem içerisinde çok önemli bir yeri bulunduğu*”²¹⁷ örneğinde olduğu gibi sıklıkla belirtilmiştir.

Türkiye’nin katılım yönünde ilerlemesi üzerine 2000 düzenli rapor’unda İnsan Hakları Üst Kurulu’na değinilerek; “*Temmuz 2000’de Üst Kurul, siyasal Kopenhag Kriterlerine uymak için yapılacak siyasal reformlara ilişkin bir belge hazırladı. Bu çalışma, hükümet tarafından incelendi. 21 Eylül tarihinde, hükümet bir basın açıklaması yaparak, “insan hakları, demokrasi ve hukuk devleti konularında insan hakları koordinatör üst kurulu tarafından hazırlanan belgelerin değerlendirildiğini ve daha sonra referans ve çalışma*

²¹⁶ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.1-2.

²¹⁷ Rüştü Kazım YÜCELEN, *İnsan Hakları El Kitabı*, T.C. Devlet Bakanlığı Yayını, Ankara, 2000, s.13.

*belgeleri olarak kabul edildiğini belirtti*²¹⁸ görüşüne yer verilmiş ve kurulun işlevselliği vurgulanmıştır.

24494 sayılı yönetmeliğin 5. maddesinde kurulun görevleri 10 madde halinde belirtilmiştir. Üst Kurulun bugüne kadar yaptığı çalışmalar şu şekilde özetlenebilir: Yasa çalışmaları, genelgeler ve idari düzenlemeler.²¹⁹ Ayrıca, insan haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin konularda idari ve kanuni düzenlemelere ilişkin çalışmalar yapmak, yürürlükteki mevzuatın uluslar arası belgeler ve mekanizmalarla uyumlu hale getirilmesi için tavsiyelerde bulunmak ve insan hakları ile ilgili hizmet içi eğitim programlarının uygulanmasını izlemek İnsan Hakları Üst Kurulunun görevleri arasında yer almaktadır.

İnsan Hakları Üst Kurulu aynı zamanda, İnsan Hakları Eğiti On Yılı Ulusal Komitesi'nde görev alacak öğretim üyesi ve gönüllü kuruluş temsilcilerini ve İnsan Hakları Danışma Kurulunda görev alacak kurum ve kuruluş temsilcileri dışındaki üyeleri seçmek, çalışmalarını izlemek ve değerlendirmekle de görevlidir.

2.3.2.1 İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 23 Aralık 1994 tarihinde aldığı 49/184 sayılı kararla “Eğitim, bilgilendirme ve bilgi yayma yoluyla bilgi ve beceriler kazandırmak, tutum ve davranışlar şekillendirerek evrensel insan hakları kültürünü oluşturmak” amacıyla 1995 – 2004 yıllarını “insan hakları eğitimi on yılı” ilan etmiş ve Birleşmiş Milletlere (BM) üye devletlere bu planı uygulamaları konusunda çağrıda bulunmuş ve İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ile UNESCO’yu bu planın koordinasyonu ile görevlendirmiştir.²²⁰

İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu, eğitimcilerin ve kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların insan haklarıyla ilgili hizmet içi eğitime tabi tutulmasına ilişkin aldığı karar doğrultusunda Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Eylem Planı’nı Türkiye’de uygulamak ve Türkiye’de İnsan Hakları Eğitimi bir bütün olarak düzenleyip geliştirmek üzere 1998 yılında İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi’ni kurmuştur.²²¹

İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesinin çalışmalarına Eylül 1998’de başladığını göz önüne alınarak, hazırlanan ulusal programdaki çalışmaların sürdürülebilir

²¹⁸ <http://www.deltur.cec.eu.int/publishdocs/tr/duzenlirapor2000tr.rtf> , s.11.

²¹⁹ YÜCELEN, a.g.e, s.17-21.

²²⁰ **İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmaları**, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001, s.1-2.

²²¹ A.g.e, s.4.

ürünler verecek şekilde gerçekleştirilebilmesi için, Türkiye’de bu on yılın başlangıcı olarak 1998 yılının alınmasını ve Türkiye için 1998 – 2007 yıllarının İnsan Hakları Eğitimi On Yılı olarak kabul edilmesi²²² kararlaştırılmıştır.

İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi’nin hazırladığı İnsan Hakları Eğitimi Türkiye Programı (1998 –2007), 1999 yılında İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu tarafından onaylanmış, Başbakanlığında ilgili bütün kuruluşlara gereği için 1999/43 sayılı genelgeyle gönderilmiştir. İlgili kuruluşlardan 1 Nisan 2000 tarihinden itibaren üç ayda bir yapılan çalışmalar hakkında rapor vermeleri²²³ talep edilmiştir.

Ancak raporlar istenildiği gibi gelmemesi sorununa, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmalarının özetinde değinilmiş; *“İlgili kuruluşların 2000 yılının Nisan ayından itibaren çalışmalarındaki gelişmeler hakkında bilgi vermesi gerektiği, ancak bu gereği şimdiye kadar yalnızca beş kuruluşun yerine getirmiş olduğu”*²²⁴ belirtilmiştir.

Ulusal komitenin işleyişte karşılaştığı sorunlardan birisi, ilgili birçok kuruluşun insan hakları ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında üç ayda bir vermeleri gereken bilgiyi vermemeleri iken, bir diğeri de Türkiye’de insan hakları eğitimini bir bütün olarak planlayarak gerçekleşmesine yardımcı olmak²²⁵ görevini yerine getirememesi olmuştur. *“Çalışmaları sırasında birçok kuruluşun komite’nin işlevi konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları izleniminin edinilmesi, çeşitli kuruluşların ulusal komite ile bağlantı kurmadan ‘insan hakları eğitimi’ adıyla bazı çalışmalar yapmaya girişmelerinin amaca uygun gerçekleştirilmeyen bir eğitimin, yarar sağlamaması bir yana, Ulusal Programın amacına ulaşmasını da güçleştirmektedir”*²²⁶ ifadesiyle komite, insan hakları eğitimi konusunda ülkede yaşanan problemlere değinmiştir.

İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi’nin karşılaştığı bir diğer güçlük de; insan hakları konusunda sistematik bir eğitim görmüş öğretmen eksikliği ve öğretim üyesi azlığı olmuş; bu durumun, çeşitli kuruluşlardan gelen öğretim elemanı talebinin karşılanmasında güçlükler yarattığı belirtilmiştir. Ayrıca komite; *“Bazı bakanlıkların, gerek komitedeki gerekse çalışma gruplarındaki temsilcilerini sık sık değiştirmesi bu değişiklikler,*

²²² A.g.e, s.9.

²²³ **İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmaları**, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001, s.V.

²²⁴ A.g.e, s.174.

²²⁵ A.g.e, s.V.

²²⁶ A.g.e, s.V.

aynı konuların yeni baştan görüşülmesi gerekliliğini yaratmakta ve çalışmaların, komitemizin istediği verimle ilerlemesini engellemektedir. Komitemizin, sekreterlik ihtiyaçlarının karşılanmasında İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Sekreteriyasından çok sınırlı bir şekilde yararlanabilmektedir”²²⁷ şeklinde görüşlerini belirtmişlerdir.

Ulusal Komite; 2000 yılı çalışmalarının önsözünde üzerinde ısrarla durdukları noktanın, bu eğitim çalışmalarının köklü bir şekilde yapılması olduğunu, bu nedenle komite hizmet içi eğitimin yararlarını yadsımamakla birlikte, dikkatini hizmet öncesi insan hakları eğitimine yoğunlaştırdığını²²⁸ belirterek, “Komitemizin görüşüne göre, nihai amacı insan hakları ihlallerini önlemek, tümüyle ortadan kaldırmak ve bu hakları yaşamda etkili kılmak eğitimi, “hukuk merkezli” ve “kültür merkezli” değil, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu’nca da belirtildiği gibi “insan merkezli” olmalı ve insan hakları eğitimi yalnızca kendi haklarını değil, kişinin kendi haklarını olduğu kadar diğer bütün insanların haklarını da kapsayan insan haklarını korumayı içtenlikle isteyen, bununla da yüz yüze gelinen tek tek durumlarda nasıl yapılabileceğini bilen ve bu bilgileri davranışlara dönüştürebilen insanlar yetiştirmeyi amaçlamalı ve bunun yollarını bilmelidir.”²²⁹ görüşleriyle insan hakları eğitim anlayışlarını belirtmişlerdir.

2.3.3 İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyetleri

4643 sayılı Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Hakkında Kanununun Ek Madde 6’da insan hakları ihlali iddialarını yerinde incelemek ve araştırmak üzere Başbakanın görevlendireceği bir Devlet Bakanı’na bağlı olarak heyetler oluşturulur, hükmü gereğince, İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyeti kurulmuştur. İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyetlerinin Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik oluşturulmuş ve 15 Ağustos 2001 tarihli ve 24494 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

İlgili yönetmeliğin 5. maddesine göre, insan hakları ihlal iddialarını yerinde incelemek ve araştırmakla görevli İnsan hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyeti’nin, işlevselliği çeşitli şekillerde eleştirilmiştir.

²²⁷ A.g.e, s.174-175.

²²⁸ **İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmaları**, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001, s.V.

²²⁹ A.g.e, s.12.

Bu eleştirilerin başında, heyetin çalışmaya başlamasının belirli şartları gerektirmesi sorunudur. İnsan hakları ihlali iddialarını yerinde incelemek ve araştırmak ile görevli heyetin çalışmaya başlaması, ilgili yönetmeliğin 6. maddesine göre şu şartları içermektedir: İhlal iddiaları ile ilgili başvuru, kanıtlarıyla birlikte Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına yapılır. Başkanlık ön incelemeyi yapıp, ilgili kurumdan iddia hakkında bilgi aldıktan sonra iddiayı kabul edilebilir nitelikte bulması halinde, söz konusu iddia İnsan Hakları Üst Kurulu'nun gündemine alınarak görüşülür. Devlet Bakanının onayı ile heyet çalışmalarına başlar. Burada başvuruya bağlı olmaksızın, Başbakan tarafından “resen” inceleme heyeti oluşturulması söz konusu ise de, heyetin daha çalışmaya başlama esnasında görülen sınırlandırmalar, İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyeti'nin işlevselliğinin sorgulanmasına neden olmaktadır.

Bir başka eleştiri de heyetin çalışmayı sonuçlandırma esnasında görülmektedir. Heyetlere Başbakanlık temsilcisinin başkanlık edeceği ve sekreteryaya hizmetlerinin Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nca yerine getirileceği ilgili yönetmeliğin 7. maddesinde belirtilmektedir. Yine bu madde de inceleme ve araştırma sonuçlarının, rapor halinde Devlet Bakanlığına sunulacağı belirtilmekte ancak bundan sonra yapılacak işlemin ne olacağına değinilmemektedir.

İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyetlerinin Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile ilgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 5. maddesi gereğince heyet; Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı temsilcileri ile insan hakları alanında çalışmalar yapan kişi ve meslek kuruluşları arasından inceleme ve araştırma yeri ve konusuna göre devlet bakanınca oluşturulur. Heyetin inceleme ve araştırma konusuna göre, İçişleri Bakanlığı temsilcisi, Başbakanlık Merkez Teşkilatı, Jandarma Genel Komutanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğünden belirlenir. Heyet üyeleri beş kişiden az olmamak zorundadır.

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı 2004 Bilgi Dosyası'nda İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyet üyelerinin görevlerini tam olarak yerine getirmediğine değinerek; *“Uygulamaların iyileştirilmesi ve özellikle işkence ve kötü muamelenin önlenmesi amacıyla bu konuda ihlal iddialarının kolluk güçlerinin dışında bir kurum tarafından yerinde incelenmesinin caydırıcı bir etki yapacağı kabul edilmektedir. İnsan Hakları Başkanlığı'nun kuruluşuna ilişkin kanun, söz konusu ihlallerin incelenmesi hususunda ilgili Bakanlıkların temsilcileri ile sivil kesimden üyenin bulunduğu İnceleme Heyetleri oluşturulması hükmünü getirmiştir. Böyle bir heyetin üyeleri belirlenmiş olmakla birlikte Heyet için hiçbir görevlendirme yapılmamıştır.”* görüşüne yer vermesi, heyetin işlevsel olmadığını vurgulanması açısından dikkat çekicidir.

2.3.4 İnsan Hakları Danışma Kurulu

4643 sayılı kanunun Ek 5. maddesine göre, İnsan haklarına ilişkin olarak ilgili devlet kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak ve insan haklarını kapsayan ulusal ve uluslararası konularda danışma organı olarak görev yapmak üzere, Başbakanın görevlendireceği bir devlet bakanına bağlı olarak İnsan Hakları Danışma Kurulu oluşturulmuştur.

İnsan Hakları Danışma Kurulunun Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Yönetmelik 15 Ağustos 2001 tarih ve 24494 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmış, 1. değişiklik 08 Haziran 2002 tarih ve 24779 sayılı Resmi Gazete’de, 2. değişiklik 20 Şubat 2003 tarih ve 25026 sayılı Resmi Gazete’de, 3. değişiklik 23 Kasım 2003 tarih ve 25298 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanmıştır.

Danışma Kurulu, insan hakları ile ilgili bakanlık, kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları temsilcileri, insan hakları alanında faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve bu alanda yayınları ve çalışmaları bulunan kişilerden oluşmuştur. Danışma kuruluna, kendi üyeleri arasından seçecekleri bir başkan başkanlık etmektedir. Danışma Kurulu’nun sekretarya hizmetleri İnsan Hakları Başkanlığı’nca yerine getirilmektedir. Danışma kurulunun giderleri Başbakanlık bütçesinden karşılanmaktadır.

İnsan Hakları Başkanlığı 2004 bilgi dosyasında; “*İnsan Hakları Danışma Kurulu, ülkemizde insan haklarının korunması ve geliştirmesine ilişkin konuların çoğulculuk ve katılımı ile ele alınmasına katkıda bulunmaktadır. Kurulda ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra meslek kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları temsilcileri ve öğretim üyelerinden 79 üye bulunmaktadır. Başbakanlık ve Bakanlıklarla ilgili kamu kuruluşlarından 16 temsilci, meslek kuruluşlarından 16 temsilci, sivil toplum kuruluşlarından 30 temsilci 10 öğretim üyesi, 5 araştırmacı yazar ve 2 uzman hukukçu bulunmaktadır. Kurulun alt komiteler ve çalışma grubu oluşturmak suretiyle, insan haklarını korunması ve geliştirilmesi doğrultusunda çalışmalar yaparak raporlar hazırlaması ve önerilerde bulunması öngörülmektedir.*”²³⁰ görüşüne yer verilmesine ve kurulun öneminden bahsedilmesine rağmen, kurulun çalışmaları sırasında önemli sorunlarla karşılaştığı anlaşılmaktadır.

²³⁰ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı, 2004 Bilgi Dosyası, Ankara, 2004.

İnsan Hakları Danışma Kurulu, 8 Ekim 2003 günlü toplantısında tartışarak kesinleştirdiği ve ilgili bakanlığa sunduğu “İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi Raporu”nun hükümet tarafından ciddiye alınmadığını, raporun içerdiği ciddi iddialar ve önerilere ilişkin her hangi bir geri dönüşün sağlanmadığını²³¹ belirtmesi bu soruna bir örnektir.

“Yetki Sorunu” yüzünden, İnsan Hakları Danışma Kurulu’nun sunduğu raporlar üzerine de tartışmaların yaşandığı anlaşılmaktadır. Örnek olarak, Azınlık ve Kültürel Haklar Alt Çalışma Komisyonu’nun hazırlamış olduğu “Azınlık ve Kültürel Haklar Raporu” verilebilir. Başbakanın görevlendireceği bir Devlet Bakanı’na bağlı olarak oluşturulan İnsan Hakları Danışma Kurulu’nun söz konusu raporu “devlet raporu değildir” görüşüyle dönemin insan hakları’ndan sorumlu Devlet Bakanı tarafından reddedilmek istenmiştir.

Oysa, İnsan Hakları Danışma Kurulunun görevleri, ilgili yönetmeliğin 5. maddesinde şöyle sıralanmıştır; İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirmek, tavsiyelerde bulunmak, öneriler ve raporlar sunmak, yürürlükteki mevzuatın ve yasa tasarılarının insan hakları temel ilkeleri, uluslar arası belgeler ve mekanizmalarla uyumlu hale getirilmesi için uygun gördüğü konularda görüş bildirmek, idari önlemlerin alınmasını tavsiye etmek, insan haklarına ilişkin olarak ilgili devlet kuruluşları ile üniversiteler ve sivil toplum kuruluşları arasında iletişim sağlamak, insan haklarını kapsayan ulusal ve uluslararası konularda danışma organı olarak görev yapmak, Üst Kurul tarafından görüşülmesi istenen hususları ele almak, gerekli çalışmalar yapmak ve görüş sunmak, insan hakları ihlallerinin genel durumu ve işkence yasağı, ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü ve diğer temel insan hakları konuları hakkında ilgili bakana ve Üst Kurula raporlar sunmak; ırkçılık; her türlü ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı dahil insan haklarına ilişkin uluslararası konularda ilgili bakana ve Üst Kurula görüş bildirmek.

İnsan Hakları Danışma Kurul’u ilk toplantısını 26 Şubat 2003 tarihinde yapmıştır. Kurulda; “İşkence ve Kötü Muamelenin Önlenmesi Raporu”, “Avrupa Birliği Siyasi Kriterleri İnsan Hakları Raporu”, “İnsan Hakları Danışma Kurulu 2003-2004 Yılı Etkinlik Raporu”²³² ve “Türkiye’de İnsan Hakları Raporu 2004” adlı çalışmalar yapılarak sunulmuştur.

Ayrıca Danışma Kurulu; olumlu gelişmeler, sorunlar ve çözüm önerileri olmak üzere üç bölümden oluşan “Türkiye’de İnsan Hakları” adlı ön rapor taslağı hazırlamıştır. Bu raporda, *“Bilindiği üzere, ülkemizde son yıllarda özellikle yasa yoluyla insan hakları alanında*

²³¹ **Türkiye’de İnsan Hakları 2004**, İnsan Hakları Danışma Kurulu Raporu (Ön Rapor Taslağı), 2004, s.39.

²³² **Türkiye’de İnsan Hakları 2004**, İnsan Hakları Danışma Kurulu Raporu (Ön Rapor Taslağı), 2004, s.1.

birçok olumlu ve kayda değer düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, birçok alanda insan hakları sorunları ve ihlallerinin devam ettiği gözlenmektedir. Söz konusu ihlaller sadece uygulamadan kaynaklanan aksaklıklar olmayıp, çoğu zaman kurumsal yapılarla bazen de yasal düzenlemeyle ilgili bulunmaktadır.”²³³ görüşüne yer vermek suretiyle, bir anlamda insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması sürecinin önündeki engelleri de ortaya sermektedir.

Danışma Kurulu, hükümetin tavsiye organı olmasının yanında genel sorunları ele alması ve çözüm önerileri üretmesi açısından varlığına ihtiyaç duyulan ulusal koruma mekanizmalarındandır.

2.3.5 Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu

Dünyada ve Türkiye’de insan haklarına saygı ve bu konudaki gelişmeleri izlemek suretiyle uygulamaların bu gelişmelere uyumunu sağlamak ve başvuruları incelemek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde, İnsan Hakları İnceleme Komisyonu 5.12.1990 tarih ve 3686 sayılı kanunla kurulmuştur.

Komisyonun görevleri; uluslararası alanda genel kabul görmüş, insan hakları konusundaki gelişmeleri izlemek, Türkiye’nin insan hakları alanında taraf olduğu uluslararası antlaşmalarla TC Anayasası ve diğer milli mevzuat ve uygulamalar arasında uyum sağlamak amacıyla yapılması gereken değişiklikleri tespit etmek ve bu amaçla yasal düzenlemeler önermek, Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarının gündemindeki konular hakkında istem üzerine görüş ve öneri bildirmek, Türkiye’nin insan hakları uygulamalarının taraf olduğu uluslararası antlaşmalara anayasa ve kanunlara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla, araştırmalar yapmak, bu konuda iyileştirmeler, çözümler önermek şeklinde belirlenmiştir.

Komisyonun görevleri hakkında değerlendirmeler yapan Kuçuradi; çıkarılan her yasanın insan haklarıyla ilgisinin gözden geçirilmesi gerekliliğine değinerek, “*Her yasa tasarısı daha Meclis Genel Kurulu’na gelmeden, milletvekilleri tarafından, insan hakları açısından gözden geçirilmelidir. İnsan haklarını hesaba katarak hukuksal taban oluşturmak, TBMM İnsan Hakları Komisyonu’nun yüklenmesi gereken ana ödevlerden birisi olmalıdır.*”²³⁴ diyerek komisyon’un önemine değinmiştir.

²³³ A.g.e, s.1

²³⁴ KUÇURADI (g), a.g.e, s.116.

TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nun görevlerinden birisi yasaların insan haklarıyla ilişkisini gözden geçirmekse bir diğeri de Türkiye'nin insan hakları uygulamalarının, taraf olduğu uluslararası antlaşmalara, anayasa ve yasalara uygunluğunu incelemek ve bu amaçla araştırmalar yapmak, bu konuda iyileştirmeler ve çözümler önermektir. Bu amaçla, “Komisyon, cezaevlerinde ve sorgulama sırasında polis ve jandarmalar tarafından yapıldığı ileri sürülen insan hakları ihlallerine ilişkin iddiaları ve Türkiye'ye komşu ülkelerdeki insan hakları ihlal iddialarını araştırmıştır.”²³⁵ örneğinde olduğu gibi çeşitli çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Türk hapishanelerindeki şartların Avrupa Konseyi tarafından konulan standartlara veya BM'nin minimum standartlarına uygun olmadığına ifade edildiği 1998 ilerleme raporunda, TBMM İnsan Hakları Komisyonunun Türk Hapishanelerinin durumunu incelemek için çalışmalar yaptığı²³⁶ belirtilmiştir.

2000 İlerleme Raporunda bu konuya daha geniş yer verilerek; “Mayıs 2000'den bu yana, TBMM İnsan Hakları Komisyonu, Türkiye'de işkence konusunda, 1998-2000 yılları arasında polis karakollarına ve cezaevlerine yönelik teftişlere dayanan ve mahkumların aileleri ve görevliler ile ayrıntılı görüşmelerle desteklenen dokuz rapor yayımlamıştır. Bu raporlarda, polis ve cezaevi personelinin tutumları başta olmak üzere, söz konusu dönemde bazı iyileşmeler olduğu kaydedilmekle beraber, valiler ve başsavcılar tarafından sistem üzerinde yeterli gözetim ve denetim uygulanmaması kuvvetle eleştirilmektedir. Hükümetçe Eylül 2000'de yapılan vaatler ile beraber, TBMM Komisyonu tarafından cesur bir biçimde başlatılmış olan tartışmayı, etkin denetleme mekanizmaları kurulması başta olmak üzere, somut eylemlerin takip edeceği umulmaktadır.”²³⁷ görüşüne yer verilmiştir.

2001 İlerleme Raporunda ise TBMM İnsan Hakları Kurulu'nun çalışmalarının değerlendirildiği bölümde; “Parlamento İnsan Hakları Komisyonu, geçen yıl Pişkinsüt'ün başkanlık görevinden ayrılması üzerine, işkence konusundaki araştırma faaliyetlerinde daha az etkili olmuştur. Bununla birlikte, komisyonun yeni başkanı, komisyon üyelerinin, işkence ve/veya kötü muamelenin gerçekte olup olmadığını doğrulamak için polis karakollarına ve cezaevlerine habersiz ziyaretler yapılacağını bildirmiştir.”²³⁸ görüşüne yer verilmesi, komisyonun çalışmalarının uluslararası mekanizmalarla takip edildiğinin önemli bir göstergesidir.

Türk Demokrasi Vakfı'nın 08.10.2003 tarihinde düzenlediği konferansa katılan TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu Başkanı Elkatmış, bu konuya değinerek:

²³⁵ İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmaları, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001, s.181.

²³⁶ <http://www.deltur.cec.eu.int!/publishdocs/tr/1998%20ilerleme%20raporu.rtf>, s.17.

²³⁷ <http://www.deltur.cec.eu.int!/publishdocs/tr/duzenlirapor2000tr.rtf>, s.15.

²³⁸ <http://www.deltur.cec.eu.int!/publishdocs/tr/RRTurkey2001.pdf>, s.20.

“Geçmişte hatırlarsınız, genellikle TBMM İnsan Hakları Komisyonu denilince cezaevi ve karakolu denetleyen bir komisyon olarak görünüyordu maalesef. Halbuki komisyon öyle değil; görevleri çok geniş, yurt içinde ve yurtdışında çalışma alanı var, ama o konuya biraz ağırlık verildiği için toplumda da öyle görünüyor ve kabul ediliyordu. Biz bu düşünceyi değiştirelim”²³⁹ görüşüne yer vermiş ve komisyonun çalışmalarının yön değiştirdiğini teyit etmiştir.

Komisyonun, bu doğrultuda, insan hakları ihlali ile ilgili alt çalışma alanları tespit ettiği ve bu alanlarda çalışma grupları oluşturduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmalar; düşünce ve ifade özgürlüğü ile ilgili çalışmalar, eğitim ve öğrenim özgürlüğü haklarıyla ilgili bir çalışma grubu oluşturulması, sağlık ile ilgili bir çalışma grubu oluşturulması, sokak çocukları, yetiştirme yurtları ve huzur evleri ile ilgili çalışma gruplarının oluşturulmasıdır.²⁴⁰

Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerinde önemli bir noktada yer almaktadır. İnsan haklarını hesaba katarak hukuksal taban oluşturmak ve çıkarılacak her yasanın insan hakları ile ilgisini/ilgisizliğini ortaya koymak ve oluşturulan yasaların işleyişini kontrol etmek bu komisyonun önemini daha da arttırmaktadır.

2.4 Parlamento, Hükümet ve Sivil Toplum Kuruluşlarının İnsan Hakları İle İlgili Kurumsal Yapının Oluşturulmasındaki Etkililiği

İnsan haklarının hukuksal ve siyasal bir sorun olarak değerlendirilmesinde, evrensel niteliğiyle kabulünün herkes tarafından benimsenmesinde sivil toplum kuruluşlarına “baskı aracı” konumuyla büyük görevler düştüğü açıktır.

Zaten, sivil toplum kuruluşlarının; “Belirli bir mekan ve zamanda, bilgiye dayanılarak teşhis edilen bir ihtiyacı ya da bir ihtiyaçlar demetini karşılamayı amaç edinen, kar amacı gütmeyen hizmet veren, böylece de kamunun yönetimine katılan kuruluşlar”²⁴¹ olarak belirlenmesi, insan haklarını korumayı amaçlayan sivil toplum kuruluşlarının da temelde; insan değerini korumak, geliştirmek ve insan değerini yok eden eylemlere karşı baskı aracı konumunda kamu yönetimine katılmayı amaçlamış olması gereği açıktır.

Ancak Türkiye’de uzun bir dönem sivil toplum kavramı’nın “hükümet dışı kuruluşlar” örneğinde olduğu gibi farklı anlamlandırmalarla ifade edilmesi, bu tür kuruluşların kamu

²³⁹ ELKATMIŞ, a.g.e, s.101.

²⁴⁰ A.g.e, s.102.

²⁴¹ İoanna KUÇURADİ(j), “Sivil Toplum Kuruluşları: Kavramlar”, Üç Sempozyum: Sivil Toplum Kuruluşları, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1998, s.30.

yönetimine katılmasını güçleştirmiştir. Bu durum sivil toplum kuruluşlarının sorumluluklarını yerine getirmelerinde doğal olarak güçlükler yaratmıştır. Ancak 1998 yılında Başbakanlık tarafından; sivil toplu kuruluşları, yasama ve yürütme erkeleri arasında düzenlenen bir toplantı, insan haklarının kurumsallaşmasında bir dönüm noktası olmuştur denebilir.

Kuçuradi bu toplantının değerlendirmesini yaparak; *“Türkiye’de insan haklarının korunmasında bir dönüm noktası oluşturabilecek bir nokta, ulusal tarihimizin bu duyarlı evresinde sivil toplum örgütleri ile yasama ve yürütme erkleri arasında oluşturulacak dürüst ve sağlıklı bir iletişim arayışında tüm sivil toplum örgütü temsilcilerinin insan haklarının korunması için iletişimden öte işbirliği yapmaya hazır olduklarını ifade etmeleridir. Kurumsal düzeydeki bu karşılıklı bakış değişikliği, yıllardan beri süregelen, devlet organları ile sivil toplum kuruluşları arasındaki gerginliklerin son bulabileceğini ve yeni bir dönemin – aynı amacın bilgiyle gerçekleşmesinde kurumsal işbirliği döneminin – başlayabileceğini düşündürüyor.”*²⁴² ifadesiyle görüşünü dile getirmiştir.

57. Hükümet döneminde İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı Mehmet Ali İrtemçelik de: *“Hükümet olarak bizim samimi inancımız odur ki, ulusal tarihimizin bu duyarlı evresinde sivil toplum örgütleri ile yasama ve yürütme erkleri arasında oluşturulacak dürüst ve sağlıklı bir iletişim aradığımız başarının somutlaşabilmesinde, önemli bir etmen olacaktır.”*²⁴³ diyerek yasama ve yürütme erkeleriyle akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla Türkiye’de insan haklarının kurumsallaşmasında önemli noktaya gidileceğine işaret etmiştir.

1998’de yapılan bu toplantı, insan haklarının kurumsallaşmasında bir dönüm noktası sayılabilir. Bu tarihten sonra, yasama ve yürütme erkeleriyle akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarının katılımıyla insan hakları korumayı amaçlayan birçok kurum ortaya çıkmıştır.

Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesi girişimlerinde rol alan sivil toplum kuruluşları ve görev aldıkları kurumlara iki örnek verilmesi gerekirse;

- İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesinde görev alan Sivil Toplum Kuruluşları; *“Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı, Beyaz Nokta Vakfı, Birleşmiş Milletler Türk Derneği, Kadının İnsan Hakları Projesi, Türk Demokrasi Vakfı”*²⁴⁴
- İnsan Hakları Danışma Kurulu’nda görev alan Sivil toplum Kuruluşları; *“Hukuk ve Yaşam Derneği, Müdafaa-i Hukuk Vakfı, Adli Bilimciler Derneği, Türkiye Üçüncü*

²⁴² İoanna KUÇURADİ, “İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Komitesi Başkanı”, **Hukukun Üstünlüğü Demokrasi İnsan Hakları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1999, s.192.

²⁴³ Mehmet Ali İRTEMÇELİK, “Açılış Konuşması”, **Hukukun Üstünlüğü Demokrasi İnsan Hakları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1999, s.8.

²⁴⁴ **İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmaları**, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001, s.282.

Sektör Vakfı, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği, Türk Demokrasi Vakfı, Toplumsal Düşünce Derneği, Müstakil Sanayici ve İş Adamları Derneği, Türk Sanayici ve İşadamları Derneği, Kamu Araştırmaları Vakfı, Bursa Şehit Aileleri, Terör Mağdurları ve İnsan Hakları Derneği, Özgürlüğünden Yoksun Gençlerle Dayanışma Derneği, Şefkat-Der(Evsizlere Gücsüzlere Açlara Cinsel Kurbanlara Şiddet Mağdurlarına Şefkat Kapısı Yoksullukla Mücadele ve Ötekilere De İnsan Hakları Derneği), Hukukun Üstünlüğü Derneği, Gazeteciler Ve Yazarlar Vakfı, Kafkas Dernekleri Federasyonu, Deniz Feneri Derneği, Türkiye Yazarlar Birliği Derneği, Hukuki Araştırmalar Derneği, Hukukçular Derneği, Birlik Vakfı, Türkiye Felsefe Kurumu, Hukukun Egemenliği Derneği, Türk Dünyası İnsan Hakları Derneği, Türkiye Çocuklara Yeniden Özgürlük Vakfı, Helsinki Yurttaşlar Derneği, İktisadi Kalkınma Vakfı, CEM (Cumhuriyetçi Eğitim ve Kültür Merkezi) Vakfı, Hacı Bektaş Veli Anadolu Kültür Vakfı, Umut Çocukları Derneği, Beyaz Nokta Vakfı, Liberal Düşünce Topluluğu”²⁴⁵ dur.

İnsan haklarını konu alan yukarıda örneklerinin görüldüğü sivil toplum kuruluşları; insan hakları ihlallerini denetlemek, saptamak, ulusal ve uluslararası düzeyde kamuoyunu bilgilendirmek, insan hakları ihlal eden kişilerin ulusal ve uluslararası organlara başvurusunda yardımcı olmak konularında etkili işlev yüklenebilirler.²⁴⁶

Ancak, yasama ve yürütme erkeleriyle akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarına insan haklarının korunmasında ayrı ayrı görevler düştüğünün belirlenmesi gerekir.

Her yasa tasarısı, milletvekilleri tarafından, insan hakları açısından gözden geçirilmeli ve insan hakları ile çelişen hükümler ivedilikle yasalardan çıkartılmalıdır. Ancak, insan haklarının yasaların güvencesi altında olması insan haklarının korunmasında yeterli olamayabilmektedir. İnsan haklarının korunması ve insanının insanca yaşama olanaklarının geliştirilmesi her hükümetin temel görevi olmalıdır. Bu amaçla hareket; kurumlarının işlevsel hale getirilmesini sağlarken, bütün yurttaşlarının korku ve yoksunluktan uzak yaşayabilmeleri için gerekli koşulları da sağlamış olacaktır. İnsan haklarının ve tek tek hakların ne olduğunun belirlenmesinde insan hakları alanında uzmanlaşmış akademisyenlere ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerine büyük görev düşmektedir. İnsan hakları kavramı açıklığa kavuşturulmadan insan haklarının herkesçe herkes için korunmasını istemek insan hakları sorununun çözümünü mümkün hale getirebilmektedir.

²⁴⁵ <http://www.basbakanlik.gov.tr/BASBAKANLIKWEB/teskilat/insanhaklari/dkurulu.htm>

²⁴⁶ ALİEFENDİOĞLU, a.g.e, s.52.

Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerinde her kişinin sahip olduğu rollere ayrı ayrı görevler düşse de bu farklılık bir tek noktada birleşmektedir; İnsan haklarının kurumsulaştırılması her yapılan eylemde, her verilen kararda insanı temel almakla mümkündür.

3 Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Örneği

Türkiye’de insan haklarını korumak ve ihlalleri önlemek amacını taşıyan kurumların oluşturulduğu genel bir yapı söz konusudur. Bu genel yapının önemli bir ayağı olan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, 2000 yılından bugüne kadar işletilmiş ancak doğru, etkin ve güvenilir bir şekilde işleyip işlemediği tam olarak kontrol edilememiştir. Bu eksiklik dikkate alınarak, Türkiye’de nüfus yoğunluğu, sağlık sorunları, okuma yazma oranının düşüklüğü ve çarpık kentleşmenin en yoğun olarak yaşandığı illerden Antalya ve ilçeleri model alınarak İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun işlevselliği, kurulların aylık çalışma raporları dikkate alınarak bu bölümde incelenmiştir.

Antalya, 81 il içinde nüfus artış hızı en yüksek iller arasında yer almaktadır. 1990-2000 döneminde Antalya'nın yıllık nüfus artış hızı'nın binde 41.8 'lere ulaşması önemli bir gösterge niteliğindedir.²⁴⁷ Son 20 yılda Antalya'nın almış olduğu göç, beraberinde bir çok sosyal sorunun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Yoksul ailelerin yaşamlarını sürdürebilmeleri için çocuklarını çalıştırmaları “Antalya’da Sokakta Çalışan Çocuklar” olgusunu ortaya çıkardığı gibi, hızlı ve dengesiz kentleşme, beraberinde sosyal, ekonomik, demografik ve çevresel sorunları da beraberinde getirmiştir. Sağlık sorunlarının fazla olduğu kentin, özellikle gecekondu semtlerinde ve bazı kesimlerinde çok daha az ve kalitesiz sağlık hizmetleri verilmektedir. Dedeoğlu ; “*Korkunç olan sadece ölüm ve hastalığın fazla olması değildir. Bazı gecekondu bölgelerindeki sefalet insanlıkla, insan onuruyla bağdaşmayacak kadar kötüdür. Burada insanlar sorunlarının çözümünden ve gelecekte umutsuzdurlar ve çaresizdirler*”²⁴⁸.diyerek, Antalya’da yoğun bir kimlik kaybı, kültürsüzleşme ve sosyal çözülmenin de beraberinde yaşandığını belirtmektedir.

21. yüzyılın bireyleri; karar veren, yeni çıkarımlarda bulunabilen, eleştirel düşünce ve yaratıcılık becerilerine sahip, ihtiyacına uygun bilgiye erişebilen özelliklerde donatılmış olması gerekirken²⁴⁹; Antalya’da halen 40.000 civarında okumaz yazmaz nüfusun bulunması, lise ve dengi okullardaki öğrenci sayısındaki artış oranının istenen düzeye ulaşamaması²⁵⁰, okullarda kitap, ders araç gereçleri, laboratuvar salonlarının eksikliği vb. durumlar, eğitim-öğretim ortamının doğallığını bozmaktadır. Bu durum, insanın kendini gerçekleştirme olanaklarının sağlanmadığının bir göstergesi olduğu gibi, bilgi yoksulluğu, insanların sahip oldukları haklardan yararlanmalarını engelleyen önemli bir faktördür. Antalya’da görülen bu sorunlar, ilçelerde çok daha yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Antalya’da görülen nüfus artış hızının en önemli nedeninin çevre illerden ve kırsal kesimlerden Antalya İline yapılan göç

²⁴⁷ http://www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm

²⁴⁸ Necati DEDEOĞLU, “*Sağlık Açısından Kentlere Uyum veya Kentlere Uyumsuzluğun Sonuçları*”, **Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet**, Sosyal Hizmet Sempozyumu 98, Antalya, 2002, s.19.

²⁴⁹ Işık Ş. ÜSTÜNER& Oktay Cem GÜZELLER& Ayşegül CİĞER, “*Antalya’da Eğitim Öğretim İhtiyacı*”, **Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet**, Sosyal Hizmet Sempozyumu 98, Antalya, 2002, s.107.

²⁵⁰ A.g.e, s.107

²⁵¹olarak tespit edilmesi daha nitelikli bir yaşam umuduyla Antalya'ya gelindiğinin göstergesidir.

İnsan hakları sorunlarına mahallinde çözüm bulmak amacıyla 2.11.2000 yılında kurulan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu, Antalya ilinde ve ilçelerinde insan onurunu korumak ve insanın kendini gerçekleştirmesi için gerekli çalışmaları yapmakla görevlendirilmiş bir kuruldur.

Bu kurulun çalışmaları,3 11. 2003 tarih ve 25298 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları'nın Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik” ve yürürlükten kaldırılan 2.11.2000 tarih ve 24218 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları'nın Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik” dikkate alınarak incelenmiş ve bölgede yaşanan insan hakları sorununun çözümüne ilişkin değerlendirmelerine yer verilmiştir.

Kurulun amaçları, hukuki dayanağı ve teşkilat yapısı ortaya konurken, Antalya İl Kurulu ve İbradı, Akseki, Finike, Alanya ve Elmalı İlçe Kurullarının aylık raporları incelenerek, elde edilen bulgular çerçevesinde, Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun görevleri alanına giren konularda yürüttükleri faaliyetler bu bölümde ortaya konmuştur.

Çalışmanın sınırı; Antalya İl İnsan Hakları Kurulunun 10.01.2000–03.04.2005 tarihlerini kapsayan aylık raporları., Akseki İlçe İnsan Hakları Kurulunun 16.12.2003-18.02.2005 tarihlerini kapsayan aylık raporları, Alanya İlçe İnsan Hakları Kurulunun 08.12.2003-15.09.2004 tarihlerini kapsayan aylık raporları, Elmalı İlçe İnsan Hakları Kurulunun 17.02.2003-24.01.2005 tarihlerini kapsayan aylık raporları, Finike İlçe Kurulunun 02.04.2003-02.02.2005 tarihlerini kapsayan aylık raporları, İbradı İlçe İnsan Hakları Kurulunun 02.01.2003-01.02.2005 tarihlerini kapsayan, aylık raporları olarak belirlenmiştir.

3.1 Kurulların Amacı

2.11.2000 tarih ve 24218 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları'nın Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 1. maddesinde kurulun amaçları şu şekilde sıralanmıştır; insan haklarının korunmasını sağlamak ve ihlallerini önlemek için gerekli inceleme ve araştırmaları yapmak ve bunların sonuçlarını yetkili mercilere bildirmek, toplumu ve uygulayıcıları eğitmek, bu konuda Başbakan

²⁵¹ Işık Ş. ÜSTÜNER& Oktay Cem GÜZELLER& Ayşegül CİĞER, a.g.e., s.101.

tarafından görevlendirilen Devlet Bakanının verdiği görevleri yerine getirmek Bu yönetmelik 3.11.2003 tarihinde yürürlükten kaldırılmıştır.

3 11. 2003 tarih ve 25298 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları'nın Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 1. maddesinde ise kurulların amaçları şu şekilde sıralanmıştır; toplumda ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincini geliştirmek, insan haklarını korumak, ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan, sosyal, siyasi, hukuki ve idari nedenleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak.

İlgili yönetmelik değişikliğiyle, kurulların amaçları genişletilerek kurulların bölgelerinde görülen insan hakları sorunları karşısında daha kapsamlı çalışabilme olanağının sağlanması amaçlanmıştır. Zaten, insan hakları ihlalleri ile ilgili uygulamaların mahallinde iyileştirilmesi ve ihlallere yol açan nedenlere yerinde çözüm bulunması amacıyla il ve ilçelerde insan hakları ile ilgili birimler oluşturulduğu anlaşılmaktadır.

Bu amaçları yerine getirmesi istemiyle, 81 İl ve 850 ilçe'de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları kurulmuştur. Antalya ilinde, İl İnsan Hakları Kurulu ve Antalya iline bağlı 14 ilçede (Serik, Manavgat, Alanya, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Akseki, Elmalı, Korkuteli, Kumluca, Finike, Kale, Kaş, Kemer) İlçe İnsan Hakları Kurulu kurulmuştur.

3.2 Hukuki Dayanağı

23.11.2003 tarihli ve 25298 sayılı “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev Ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik” yayımlanarak, 2.11.2000 tarihli ve 24218 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan “İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik” yürürlükten kaldırılmıştır.

3.3 Teşkilat Yapısı

2.11.2000 tarihli ve 24218 sayılı resmi gazete’de yayımlanan yönetmelik gereği Antalya İl İnsan Hakları Kurul Üyeleri;

Büyük Şehir Belediye Başkanı, Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü Temsilcisi, İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanlığı, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü, Muhakemat Müdürlüğü, Baro Başkanlığı, Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği Başkanlığı, Gazeteciler Cemiyeti Başkanlığı, Atatürkçü Düşünce Derneği, Şehit ve Gazi Aileleri Mal. Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği, Türk Kadını Güçlendirme Derneği, Tabipler Odası Başkanlığı, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’nden oluşmaktaydı.

23.11.2003 tarihli ve 25298 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik gereği Antalya İl İnsan Hakları Kurul Üyeleri;

Büyük Şehir Belediye Başkanlığı, Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü, Adalet ve Kalkınma Partisi İl Başkanlığı Temsilcisi, Cumhuriyet Halk Partisi İl Başkanlığı Temsilcisi, Antalya Baro Temsilcisi, İl Genel Meclisi Üyesi, Antalya Tabipler Odası Başkanlığı Temsilcisi, Antalya Ticaret ve Sanayi Odası Başkanlığı Temsilcisi, Antalya Muhtarlar Derneği Başkanı, Muhakemat Müdürlüğü, Belediye İş Sendikası Temsilcisi, Gazeteciler Cemiyeti Temsilcisi, Okul Aile Birliği Temsilcisi, Antalya Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Temsilcisi, Antalya Türk Üniversiteli Kadınlar Derneği Temsilcisi, Tüketiciyi Koruma Derneği Temsilcisi, Şehit Aileleri Malül ve Gaziler Derneği Temsilcisi, Türkiye Sakatlar Derneği Antalya Şubesi Temsilcisi, Hasta ve Hasta Yakını Hakları Derneği Temsilcisi’nden oluşmaktadır.

2.11.2000 tarihli ve 24218 sayılı resmi gazete’de yayımlanan yönetmelik gereği Antalya İlçe İnsan Hakları Kurul Üyeleri (İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin belirlenmesinde Finike İlçe İnsan Hakları Kurulu örnek alınmıştır);

Kaymakam, Belediye Başkanı, İlçe Jandarma Komutanlığı, Emniyet Müdürü, Sağlık Grup Başkanı, Milli Eğitim Müdürü, Şoförler Odası Başkanı, Ticaret ve Sanayi Odası Temsilcisi, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Başkanı, Yuvalı Köyü Muhtarı, Eski Mahalle Muhtarı’ndan oluşmuştur.

23.11.2003 tarihli ve 25298 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelik gereği Antalya İlçe İnsan Hakları Kurul Üyeleri (İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin belirlenmesinde Finike İlçe İnsan Hakları Kurulu örnek alınmıştır);

Kaymakam, Belediye Başkanı, İl Genel Meclis Üyesi, Ak Parti İlçe Başkanı, CHP İlçe Başkanı, Hazine Avukatı, Sağlık Grup Başkanı, Esnaf ve Sanatkârlar Odası Başkanı, Muhtarlar Derneği Başkanı'ndan oluşmaktadır.

3.4 Kurulların Görevleri

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, 23.11.2003 tarihli ve 25298 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 3. bölümünde yer alan görevleri yerine getirmekle yükümlüdür.

Kurulların görevleri, ilgili yönetmeliğin üçüncü bölümünde beş ana başlık altında düzenlenmiştir: 9. madde Genel Görevler 10. madde Halkla İlişkiler ve İletişim 11. madde Bilgilendirme, Bilinçlendirme ve Eğitim 12.madde Araştırma ve İzleme 13. madde İhlal İddialarının İnceleme ve Karara Bağlama dır.

Antalya İl ve İlçe Kurulları, ilgili yönetmeliğin 14/a maddesi hükmüne binaen ayda bir kez toplantı yapmak ve 19. maddeye göre de kurullar tarafından faaliyetleri ile ilgili aylık raporlar hazırlamakla yükümlüdür.

Bu çerçevede Antalya İl Kurulu ve İbradı, Akseki, Elmalı, Finike ve Gündoğmuş İlçe Kurullarının, hazırlanan aylık raporlar dikkate alınarak görevleri çerçevesinde hangi faaliyetleri gerçekleştirdikleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

3.4.1 Genel Görevler

Antalya İl ve İlçe Kurulları ilgili yönetmeliğin 9. maddesinde yer alan alt başlıklar halinde aşağıda belirtilmiş görevleri yapmakla yükümlüdür;

- **İllerde Bakanlık, Başbakanlık, Valilik, İl Masası, İl Kurulu üyeleri ve İlçe Kurulları tarafından İl Kurulunun gündemine getirilen; ilçede de Bakanlık, Başbakanlık, Valilik, İl Kurulu, Kaymakamlık, İlçe Masası ve İlçe Kurulu üyeleri tarafından İlçe Kurulu gündemine getirilen konuları değerlendirmek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 09.01.2002 tarihli toplantı raporunda, Esnaf ve Sanatkârlar Odaları temsilcisi'nin ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğü temsilcisinin, 09.02.2002 tarihli toplantı raporunda Antalya Kent Konseyi temsilcisinin, 09.05.2005 tarihli toplantıda raporunda da Antalya Barosu temsilcisinin kurul gündemine getirdiği konuların değerlendirildiği anlaşılmıştır.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun aylık raporları incelendiğinde kurula neredeyse hiç önerinin gelmemesi düşündürücüdür. Özellikle 2003 tarihli yönetmelik değişikliğinden sonra, 2 kamu görevlisi dışında kurul üyelerinin neredeyse tamamının sivil toplum kuruluşları temsilcilerinden oluşması, kendi çalışma alanları içerisinde görülen insan hakları sorunlarını kurula taşımamaları, kurul üyelerinin görev sorumluluklarının sorgulanması kadar, sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin de kendi alanlarını kapsayan görevleri ne derece yerine getirdiklerinin sorgulanmasını da gerekmektedir.

- **İnsan hakları ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak;**

İbradı İlçe Kurulu' nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu' nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; İhlal iddiası ile ilgili başvuruların olduğu toplantı raporlarından anlaşılmaktadır. Raporda ilgili başvuruların incelenerek gerekli mercilere iletildiği belirtilmektedir. Ancak, Elmalı ilçe kurulunun ihlal iddiaları ile ilgili olarak ilçede hiçbir araştırma yapmadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca kurula yapılan başvurular dışında bir incelemeye girişmediği de anlaşılmıştır.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; İhlal iddiası ile ilgili başvuruların olduğu toplantı raporlarından anlaşılmaktadır. Raporda ilgili başvuruların incelenerek gerekli mercilere iletildiği belirtilmektedir. Ayrıca, Alanya ilçe kurulunun ihlal iddiaları ile ilgili olarak ilçede araştırma yaptığı ancak kurulun kuruluş tarihi dikkate alındığında bunun yetersiz olduğu aylık çalışma raporlarından anlaşılmaktadır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; İhlal iddiası ile ilgili başvuruların olduğu toplantı raporlarından anlaşılmaktadır. Raporda ilgili başvuruların incelenerek gerekli mercilere iletildiği belirtilmektedir. Antalya il kurulunun aylık raporları incelendiğinde insan hakları ihlal iddialarını inceleme ve araştırma konusunda yok denecek kadar az çalışma yaptıkları tespit edilmiştir. Yapılan incelemeler ve araştırmaların da süreklilik arz etmediği görülmektedir.

Antalya İl ve İlçe Kurulu'nun görevleri arasında yer alan insan hakları ihlallerini inceleme konusunda çalışmalarının yetersiz olduğu ve süreklilik taşımadığı, bir çok kurulda araştırmanın da hiç yapılmadığı anlaşılmıştır. İl ve ilçe kurulları üyelerinin bu görevi sadece kurula yapılan başvuruları incelemek olarak algıladığı da yapılan görüşmelerden ve raporların incelenmesinden anlaşılmaktadır.

- **İnsan haklarının korunması ve insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki, ve idari sebepleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin valilik veya kaymakamlık makamına önerilerde bulunmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 07.07.2004 tarihli raporda, köylerden ilçeye gelen diyaliz hastalarının ulaşım konusunda yaşadıkları problemler örnek gösterilerek, hastaların yaşadıkları sıkıntıların ve çözüm önerilerinin araştırıldığı belirtilmiştir. Yine aynı toplantıda petrol istasyonlarına şikâyet kutuları konulması talebi olduğunu, bu konuda ilgili komisyonun çalışma yapmasına karar verilmiştir.10.03.2004 tarihli raporda, ilçede faaliyet gösteren özellikle ticari araç kullanan şoförlerin ve taksicilerin bilinçlendirilmesi konusunda çalışmalar yapılmasına karar verilmiştir. Yine aynı raporda, özürli vatandaşların sosyal yaşantılarında engeller yaratan konuların belirlenerek, ilgili kuruluşlarla ortak faaliyetler gerçekleştirip, sorunların ortadan kaldırılması için çalışmalar yapılmasına karar verilmiştir.05.03.2004 tarihli raporda, bölgenin turizm potansiyeli göz önüne alınarak bölge esnafının konu hakkında bilgilendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. 12.05.2004 tarihli raporda, resmi kurumlar önündeki otoparkların paralı olması konusu şikâyet olarak dile getirilmiş, bu konunun araştırılmasına karar verilmiştir.

Ancak alınan kararların sonuçlarına ve çözüm önerilerine aylık çalışma raporlarından ulaşılamamıştır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10.10.2001 tarihli toplantı tutanağında, Yeşil Kart almak için yapılan işlemlerde bazı kurumların, vatandaşlardan faks ücreti ve bağış aldığı dile getirilmiş, bu kişilerin fakir oldukları için Yeşil Kart almak istedikleri vurgulanarak, bu sebeple bu kişilerden faks ücreti ve bağış alınmasının uygun olmadığı belirtilmiş, bu konuda ilgili kuruluşlara yazı yazılıp bilgi istenmesi ve gelen cevaba göre hareket edilmesine karar verilmiştir. 11.08.2004 tarihli raporda, otopark sorununa değinilmiş; otopark ücreti alınan bazı yerlerde karşılığında herhangi bir belge, makbuz verilmediği, bu nedenle sorunun İl Defterdarlığı ve İl Emniyet Müdürlüğüne yazı ile bildirilmesine karar verilmiştir.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları üyelerinin yukarıda belirtilen görevleri yerine getirmekle yükümlü olduğu, bu görevlerin de çok kapsamlı olduğu anlaşılmaktadır. Bu görevleri yerine getirmekle yükümlü üyelerin de insan hakları alanında uzman kişilerden oluşması gereği açıktır. Aylık çalışma raporlarından verilen örneklerde, ilgili görevin kurullar tarafından yerine getirildiği söylenemez. Kaldı ki bir çok ilçe kurulu aylık çalışma raporlarında bu görevle ilgili hiçbir çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır.

- **Her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının aylık çalışma raporları incelendiğinde bu görevle ilgili hiçbir çalışma yapılmadığı anlaşılmaktadır.

- **İdarenin uygulamalarında vatandaşlara hoşgörü ve nezaketle yaklaşılmasını sağlamak amacıyla gerekli çalışmaları yapmak**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10.03.2004 tarihli raporda, kamu kurum ve kuruluşlarında görevli personelin hizmet anlayışının, insan hakları doğrultusunda belirlenmesine karar verildiği belirtilmiştir. 07.04.2004 tarihli raporda, engelli vatandaşların sosyal yaşamda karşılaştıkları güçlükler göz önüne alınarak, kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanların konu hakkında bilgilendirilmelerine karar verilmiştir. 07.07.2004 tarihli raporda, kamu görevlilerinin eğitilmesi konusunun özellikle üzerinde durulmasının gereği gündeme getirilerek, kamu kurum ve kuruluşlarının yöneticilerinin ve her daireden temsilcilerin konu hakkında bilinçlendirilmesi kararı alınmıştır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 14.05.2003 tarihli toplantı tutanağında SSK Hastanesi doğum servisinde gelen hastalara kötü muamele yapıldığının bildirilmesi üzerine SSK Bölge Hastanesinden bilgi istendiği raporda belirtilmiştir.

Yukarıda aktarılan örneklerden Antalya İl ve İlçe Kurulu'nun idarenin uygulamalarını insan hakları doğrultusunda iyileştirmek amaçlı çalışmaları ne derece başarıyla gerçekleştirdiği anlaşılmaktadır. Birçok kurulda bu görevler gündem maddesi dahi yapılmazken, örnekleri verilen çalışma raporlarında bu görevin yapılmasının bir gereklilik olduğu ifadesi dışına çıkılamamıştır.

- **Ayda bir tüm çalışmaları özet olarak, ilçelerde il kuruluna, illerde başkanlığa bildirmek ile görevlidir.**

İbradı, Akseki, Finike, Alanya, Elmalı İlçe Kurulları'nın ayda bir tüm çalışmaları özet olarak Antalya İl İnsan Hakları kuruluna bildirme görevini yerine getirmiştir. Ancak aylık çalışma raporlarında bazı ilçe insan hakları kurullarının kuruluşundan itibaren aynı metni tarihlerini değiştirerek gönderdiği tespit edilmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun da aylık raporlarını Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına bildirme görevini yerine getirmiştir.

3.4.2 Halkla İlişkiler ve İletişim

- **İl ve İlçe Masaları Kurmak**

İbradı, Akseki, Finike, Alanya, Elmalı İlçe Kurulları'nda İlçe Masaları kurulmuştur.

Antalya İl Kurulu'nda İl Masası Kurulmuştur. Ancak bazı ilçe insan hakları kurullarında kurulu tanıtan tabela'ya rastlanmamıştır.

- **İnsan haklarına ilişkin ihbar, dilek talep ve şikayeti olan kişilerin, insan hakları kurullarına başvurularını kolaylaştırmak için, bütün kamu kurum ve kuruluşları ile şehrin önemli noktalarına "İnsan hakları Başvuru Kutuları" koymak ve bu kutuların valilik ve kaymakamlık tarafından görevlendirilen personel marifetiyle mümkün olan en kısa sürede açılmasını ve içindekilerin bir tutanakla masa başkanlığına teslim edilmesini sağlamak,**

Antalya İl Kurulunda ve İbradı, Akseki, Finike, Alanya, Elmalı İlçe Kurulları'nda bu görevin yerine getirildiği aylık çalışma raporlarında tespit edilmiştir. Hatta bazı İnsan Hakları İlçe Kurulları'nın kurulun işlevselliğini bu başvuru kutularına yapılan müracaatla özdeşleştirdiği anlaşılmaktadır. Ancak Antalya iline ve ilçelerine ne kadar "İnsan Hakları Başvuruları Kutuları" yerleştirildiği ve nerelere yerleştirildiği sağlıklı bir şekilde tespit edilememiştir.

- **Telefon ve elektronik postayla ihbar imkânını sağlayacak tedbirleri almak, bu amaçla herkesin danışma ve başvuru masalarına ulaşabileceği telefon ve elektronik mektup adreslerini yazılı ve görsel basın aracılığıyla halka duyurmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık çalışma raporları incelendiğinde kurulun bu görevini yerine getirdiğine dair örneğe rastlanmaktadır. Ancak kurulun kuruluş tarihi dikkate alındığında çalışmaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık çalışma raporları incelendiğinde kurulun bu görevini yerine getirdiğine dair örneğe rastlanmaktadır. Ancak kurulun kuruluş tarihi dikkate alındığında çalışmaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık çalışma raporları incelendiğinde kurulun bu görevini yerine getirdiği söylenebilir. Ancak kurulun kuruluş tarihi dikkate alındığında çalışmaların yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

- **Kurulların çalışmalarıyla ilgili olarak halkı bilgilendirmek, bu amaçla yazılı ve görsel basın kuruluşlarıyla işbirliği yapmak ve internet imkanından yararlanmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun bu görevi yerine getirdiği anlaşılmaktadır, ancak kurulun çalışmaya başlama tarihi dikkate alındığında yetersizdir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun bu görevi yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Ancak yetersizdir.

Antalya İl Kurulu'nun bu görevi yerine getirdiği anlaşılmaktadır. Özellikle 2003 tarihinden sonraki raporlarda bu alandaki çalışmaların daha da arttığı görülmektedir. Ancak kurulun çalışmalarının 2001 – 2005 yıllarını kapsadığı düşünüldüğünde çok yetersizdir.

- **Kurulların görev ve çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini gerçekleştirmek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede, kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10.03.2004 tarihli toplantı raporunda Halkla İlişkiler ve İletişim Faaliyetleri Komisyonu çalışma programında sivil toplum örgütleri ile odaların ziyaret edilerek katkı sağlamaları kararlaştırılmıştır.07.07.2004 tarihli toplantı raporunda eğitim çalışmalarında sivil toplum örgütlerinin çalışmalarının öneminden bahsedilerek, seminerlere sivil toplum örgütü temsilcilerinin katılımının sağlanmasına karar verilmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; kurulun bazı sivil toplum kuruluşları temsilcilerini kurula davet ederek bilgi aldığı anlaşılmıştır. Ancak kurulun bu alandaki çalışması çok azdır ve raporlarda bu çalışmaların sonucuyla ilgili bilgiler yer almamaktadır.

- **Sivil toplum kuruluşlarının insan hakları konularında çalışmalar yapmalarını teşvik etmek ve desteklemek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir, 10.03.2004 tarihli raporunda çocuk hakları konusunda sivil toplum kuruluşları ile birlikte çalışmalar yapılması kararı aldığı görülmektedir. Ancak raporlarda bu tür bir çalışmaya başlanıp başlanmadığı ve sonuçları üzerine bir bilgi yoktur.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10.12.2003 tarihli raporunda Antalya Barosu'ndan destek alınarak kamu görevlilerine eğitim düzenlenmesi kararlaştırılmıştır.

Yukarıda Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının görevleri arasında yer alan sivil toplum kuruluşlarının insan hakları konularında çalışmalar yapmalarını teşvik etmek ve desteklemek maddesi çok düşündürücü çıkarımlara neden olabilmektedir.

Çünkü 23.11.2003 tarihli ve 25298 sayılı "İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik" yayımlanarak, 2.11.2000 tarihli ve 24218 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik" yürürlükten kaldırılmıştır. Bu yönetmelik değişikliğine neden olan temel unsur, kurulda sivil toplum kuruluşlarının etkililiğini artırma istemi olmuştur. Ancak Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları örneğinde görüldüğü gibi 2 kamu görevlisi dışında çoğu üyenin sivil toplum kuruluşu temsilcilerinden oluşması ve böyle bir teşkilatlanma olduğu halde bu görevin yerine getirilmemesi düşündürücüdür.

3.4.3 Bilgilendirme, Bilinçlendirme ve Eğitim

- **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan insan hakları konularında her türlü çalışmayı yaparak, kurul üyeleri,**

uygulayıcılar ve vatandaşların bilinçlendirilmesini sağlamak amacıyla etkinlikler düzenlemek,

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 17.05.2001 tarihli toplantı tutanağında; 40. Dönem Mülki İdare Amirleri konulu seminere katılan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Başkanı'nın seminer konusu ile ilgili il kurul üyelerine açıklamalarda bulunduğu belirtilmiştir, Sözü edilen seminerde verilen kitaplar il kurulu üyelerine dağıtılmıştır. 10.11.2001 tarihli toplantı tutanağında, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi" kararları ve "İnsan Haklarının Korunması ile ilgili Genelge" okunarak il kurulu üyelerinin bilgilendirilmesi sağlanmıştır. 11.09.2002 tarihli toplantı tutanağında; çiftçilerin, ilaçların zararları hakkında eğitilmesi amacı ile çalışma yapılması planlanmıştır. Kurul üyelerinin sorun hakkında bilinçlendirilmesi amacı ile konu ile ilgili bir uzmanın kurula davet edilmesine karar verilmiştir. .09.09.2004 tarihli raporunda, insan hakları bilincinin geliştirilmesi amacıyla eğitsel çalışmalar yapılması ve komisyonların yıllık çalışma programları hazırlaması hususları görüşülmüş, komisyonların 2004 yılı ve 2005 yılına ait çalışma programları yaparak kurula sunmalarına karar verilmiştir.

- **Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si metni ve insan hakları konusunda taraf olduğumuz uluslar arası sözleşmeleri kurul üyelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına ve vatandaşlara dağıtmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 23.12.2004 tarihli raporda insan hakları il ve ilçe kurulu yönetmeliği ve bireysel başvuru formu çoğaltılarak kurul üyelerine dağıtılmıştır. 10.12.2003 tarihli raporda, insan hakları evrensel bildirgesinin çoğaltılarak okullara gönderiliği belirtilmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun bu görevleri yerine getirdiği toplantı raporlarından anlaşılmaktadır. Ancak yeterli çalışmanın yapılmadığı sadece iki toplantı raporunda bu konuya değinildiği anlaşılmıştır.

Alanya İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun bu görevleri yerine getirdiği toplantı raporlarından anlaşılmaktadır Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından gönderilen belgelerin kurul üyelerine dağıtılması ve çoğaltılması konusunda çalışmalar yapıldığı raporlardan anlaşılmaktadır. Ancak bu çalışmanın Başbakanlığın yönlendirilmesiyle yapılması düşündürücüdür.

- **İnsan hakları ile ilgili kitap, broşür ve mevzuat metinlerini temin ederek kurul üyelerine, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına ve vatandaşlarına dağıtmak,**

Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın Antalya İl ve ilçe İnsan Hakları Kurullarına; 800 adet afiş ve 250 broşür gönderdiği Antalya İl İnsan Hakları Kurulu raporlarından anlaşılmaktadır. Ancak bu belgelerin ilgili kurum ve kuruluşlara dağıtımı ile ilgili birkaç kurul raporu dışında ayrıntılı bilgiye rastlanmamıştır.

- **İnsan hakları konusunda, levha, afiş, broşür ve panolar hazırlanarak veya temin edilerek halkın görebileceği yerlere asmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10.12.2003 tarihli raporda insan hakları ile ilgili afiş, broşür ve insan hakları evrensel bildirgesinin okullara gönderilerek, personel ve öğrencilerin okuyabilecekleri yerlere asılmasına karar verilmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 12.05.2004 tarihli raporda insan hakları ile ilgili broşürler bastırılarak dağıtılmasına karar verilmiştir. 09.06.2004 tarihli raporda, kurulun tanıtılması amacı ile hazırlanan afişler ve broşürler incelenerek, ilçenin belirli yerlerine asılması ve dağıtılması kararı alındığı belirtilmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 14.01.2004 tarihli raporda, insan hakları ile ilgili afiş, broşür ve basın bültenlerinin düzenlenmesi kararlaştırılmıştır. 09.06.2004 tarihli raporda, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından gönderilen afiş ve broşürlerin il merkezinde dağıtımı; Büyükşehir Belediyesine ve Alt Kademe Belediye Başkanlıkları ve İl Milli Eğitim Müdürlüğüne gönderilmesine karar verilmiştir.

- **İnsan hakları bilincinin yaygınlaşması amacıyla, köy ve mahalle muhtarlıklarıyla diyalogu geliştirmek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir. Ancak, kurul üyeleri içerside yer alan mahalle muhtarının İnsan Hakları İhlallerini Araştırma, İnceleme ve Değerlendirme Komisyonunda görev aldığı anlaşılmıştır.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir. Ancak, kurul üyeleri içerisinde yer alan mahalle muhtarı İnsan Hakları ve İnsan Hakları Bilincini Geliştirme Komisyonunda görev aldığı anlaşılmıştır.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 05.03.2004 tarihli raporda, 13.14.15.16. Mart 2004 tarihlerinde yapılacak köy ve mahalle muhtarları seminerinde kurulun çalışmaları ve amaçlarının gündeme getirilmesine karar verilmiştir. Kurul üyeleri içerisinde yer alan mahalle muhtarı İnsan Hakları Halkla İlişkiler ve İletişim Faaliyetleri Komisyonunda görev almaktadır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir

- **İnsan hakları konusunda panel, konferans, seminer, konser, tiyatro, slayt ve film gösterisi gibi etkinlikler düzenlemek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir;10 Aralık 2003'de Dünya İnsan Hakları günü dolayısıyla günün anlam ve önemini belirten bir konferans gerçekleştirilmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10 Aralık 2003'de Dünya İnsan Hakları Günü dolayısıyla her okuldan 10 kişinin katılacağı insan hakları konulu konferans düzenlenmesine karar verilmiştir. Ayrıca, 15.10.2003 tarihli raporda, Ekim 2003 tarihinde Emniyet Amirliğinde görevli 14 polis memuruna, Haziran, Temmuz, Ağustos 2003

tarihinde Emniyet Amirliğinde toplam 43 polis memuruna, İlçe Jandarma Komutanlığından 11 kamu görevlisine, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünden 42 öğretmen ve personele seminer verilmiştir. Temmuz 2003 yılında İl Jandarma Komutanlığından 17 rütbeli kamu görevlisine seminer verildiği belirtilmiştir. Aralık 2003 yılında 23 öğretmen ve 3 personele seminer verilmiştir. Mayıs 2003'de öğretmen ve personelden oluşan 44 kamu görevlisine seminer verilmiştir. Nisan 2003'de İlçe Emniyet Amirliği bünyesinde 14 polis memuruna ve 23 kamu görevlisine seminer verilmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 07.01.2004 tarihli raporda, 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü nedeniyle İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünce ilk ve orta öğretim okullarında paneller düzenlenmesine karar verilmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 8.12.2003 tarihli raporda, ilköğretim okullarında İlçe Milli Eğitim Müdürlüğünce öğrencilere seminer verildiği belirtilmiştir. 10.03.2004 tarihli raporda, Halkla İlişkiler ve İletişim Faaliyetleri Komisyonu, sivil toplum örgütleri ile odaların ziyaret edilerek, açıkoturumlar, paneller düzenlenmesi gerekliliğine değinmiştir. Yine aynı tarihli toplantı raporunda, okullarda nisan ve mayıs aylarında paneller düzenlenmesine karar verildiği belirtilmiştir. 07.04.2004 tarihli raporda öncelikle öğretmenlere insan hakları ile ilgili seminer programları hazırlanmasına karar verildiği belirtilmiştir. 07.07.2004 tarihli raporda, yeni eğitim dönemi başında yapılacak eğitim seminerleri konusunda Anadolu Üniversitesine yapılan başvuru sonucu verilen cevabi yazı tartışılmış, üniversite tarafından görevlendirilecek bir doçentin seminerlere katılmasına karar verilmiştir. İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde eylül ayına kadar çalışmaların tamamlanmasına karar verilmiştir. Aynı toplantı raporunda, düzenlenen seminerlere sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin de katılımının sağlanmasına karar verilmiştir. 15.09.2004 tarihli raporda, planlanan seminerler doğrultusunda, kurul üyelerine, daire amirleri ve yardımcılara ile karakol amirlerine verilecek seminerler için adliye personelinden yararlanılmasına karar verildiği belirtilmiştir. 07.07.2004 tarihli raporda, insan hakları ve kurulun çalışmaları hakkında bilinci artırmak amacıyla muhtarlara eğitim semineri verilmesi kararlaştırılmıştır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10.12.2003 tarihli raporda, Antalya Devlet Tiyatroları Müdürlüğünün sergilediği oyunlardan bazılarının insan hakları konulu olmasının sağlanmasına karar verilmiştir. 13.03.2002 tarihli toplantı tutanağında, Sokak çocukları ve Madde Bağımlısı çocuklarla ilgili olarak sempozyum hazırlanmasına bu görevin Akdeniz

Üniversitesi tarafından yerine getirilmesinin daha uygun olacağına, bu konunun Akdeniz Üniversitesine yazılmasına karar verilmiştir.

10 Aralık 2003 tarihinde “Avrupa Birliği ve İnsan Hakları” konulu konferans gerçekleştirilmiş, konuşmacı olarak Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yard. Doç. Dr. Akif Menevşe katılmıştır.11 Aralık 2003 tarihinde Çocuk Hakları konulu konferans düzenlenmiş, konuşmacı olarak Antalya Barosu Çocuk Hakları Komisyonu Üyesi Avukat Yasemin Onat katılmıştır.12 Aralık 2003 tarihinde Tüketici Hakları Konulu konferans düzenlenmiş, konuşmacı olarak Tüketiciyi Koruma Derneği başkanı Avukat Abdullah Özçulcu katılmıştır.15 Aralık 2003 tarihinde “Kadının İnsan Hakları” konulu konferans düzenlenmiş, konuşmacı olarak Antalya Üniversiteli Kadınlar Derneği Kadının Statüsü Komisyonu Başkanı Avukat Süeda Tugay katılmıştır.13 Aralık 2004 tarihinde “İnsan Hakları” konulu konferans gerçekleştirilmiş, konuşmacı olarak Prof. Dr. Mümtaz Soysal katılmıştır.14 Aralık 2004 tarihinde “Kadın Hakları” konulu panel düzenlenmiş, panelistler; Prof. Dr. Mümtaz Soysal, Türk Kadınlar Birliği Genel Başkanı Avukat Sema Kendirci, Cumhuriyet Kadınları Derneği Genel Başkanı Avukat Şenal Sarihan katılmıştır.15 Aralık 2004 tarihinde “Çocuk Hakları” konulu konferans düzenlenmiş, konuşmacı olarak; Antalya Barosu Çocuk Hakları Komisyonu Üyesi Avukat Evrim Topal Kurnaz, İl Millî Eğitim Müdürlüğü’nden Öğretmen Meryem Aksoy ve İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğünden Sosyal Hizmet Uzmanı Hüseyin Bozdağ’ın katıldığı anlaşmıştır.

• **Yerel radyo ve televizyon kanallarında uzmanların katılımıyla insan hakları konusunda programlar düzenleyerek aydınlatıcı bilgiler verilmesini sağlamak,**

İbradı İlçe Kurulu’nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu’nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu’nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu’nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu’nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 12.05.2004 tarihli raporda, kurulun amaçlarının ve çalışma esaslarının duyurulması amacıyla yerel televizyon kanallarına katılım kararı alındığı belirtilmiştir. Aynı raporda, eğitim amaçlı programların yerel televizyonlarda yayımlanması konusunda Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi ile görüşülerek,

yayın araştırması yapılması karar alındığı da belirtilmiştir. 09.06.2004 tarihli raporda, İletişim Komisyonunca 04.06.2004 tarihinde bir programa katıldığı bu programda kurulun tanıtıldığı ve amaçlarının anlatıldığı belirtilmiştir.07.07.2004 tarihli raporda, yerel televizyon ve radyolarda çalışmalara devam edilmesi kararı alındığı anlaşılmaktadır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 10 Aralık 2004 Dünya İnsan Hakları Günü ve Haftası Etkinlikleri kapsamında, 10 Aralık 2004 tarihinde, ART Televizyonu'na "İnsan Hakları" konulu konuşma gerçekleştirilmiş, konuşmacı olarak; İl İnsan Hakları Kurul Başkanı, İl İnsan Hakları Kurul Üyeleri; Baro Temsilcisi ve Üniversite Temsilcisi katılmıştır.10 Aralık 2004 Dünya İnsan Hakları Günü ve Haftası Etkinlikleri kapsamında; 13 Aralık 2004 tarihinde VTV Televizyonu'nda "Tüketici Hakları" konulu konuşma gerçekleştirilmiş, konuşmacı olarak İl İnsan Hakları Kurul üyesi Tüketiciyi Koruma Derneği Başkanı katılmıştır.10 Aralık 2003 Dünya İnsan Hakları Günü ve Haftası Etkinlikleri kapsamında; 10 Aralık 2003 tarihinde VIP Televizyonu'na "Avrupa Birliği ve İnsan Hakları" konulu Konuşma gerçekleştirilmiş, Konuşmacı olarak Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi Yard. Doç. Dr. Akif MENEVŞE katılmıştır.

- **İlk ve orta dereceli okullarda insan hakları öğrenci kolu kurulmasını ve insan haklarına saygı bilincini yerleştirmek için etkinlikler düzenlenmesini teşvik etmek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 16.02.2004 tarihli raporda, ilk ve orta dereceli okullarda İnsan Hakları Çocuk Kurultayının faaliyete geçilmesi hakkında İlçe Mili Eğitim Müdürlüğüne yazı gönderildiği belirtilmiştir.22.01.2004 tarihli raporda, ilk ve orta dereceli okullarda 2004 yılında insan hakları çocuk kurultayının 23 Nisan 2004 tarihine kadar oluşturularak faaliyete geçirilmesi ve insan hakları kol başkanlarının katılacağı bir toplantı yapılması'na karar verildiği belirtilmiştir. 10.12.2003 Dünya İnsan Hakları Haftası etkinliklerinde; ilk ve orta dereceli okullarda şiir, resim, kompozisyon yarışmaları düzenleneceği ve ilk üç dereceye giren öğrencilerin ödüllendirileceği belirtilirken, insan hakları haftası süresince tüm okulların insan hakları kolları, kültür ve edebiyat kolları, okul ve sınıf gazetelerinde konuya yer verilmesinin sağlanmasının amaçlandığı

belirtilmiştir. Her okuldan 10 öğrencinin katılacağı insan hakları konulu konferans düzenlenmesine karar verildiği belirtilmiştir. Kurulun bu etkinlikleri gerçekleştirip gerçekleştirmediği daha sonraki raporlarda belirtilmemiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 01.12.2004 tarihli raporda, ilçede bulunan tüm eğitim ve öğretim kurumlarında insan hakları öğrenci kolları kurulmasının sağlandığı belirtilmiştir. 07.01.2004 tarihli raporda 10 Aralık Dünya İnsan Hakları Günü nedeniyle İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne ilk ve orta dereceli okullarda şiir, kompozisyon ve resim yarışmaları yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 07.04.2004 tarihli raporda, ilçe okullarından 2 öğretmen ve 2 öğrenci kurula davet edildiği, kurulun amacı, çalışmaları ve görevlerinin davetli gruba anlatıldığı, öğretmen ve öğrencilerin işlenen müfredat göz önünde bulundurularak, yaptıkları çalışmaları anlatması istendiği belirtilmiştir. Öğretmenlere önerilerinin neler olduğu sorulurken, öğrencilerin insan hakları konusunda bilgi düzeyleri ölçmeye çalışılmış, edinilen bilgilere göre öğretmen ve öğrencilere insan hakları konusu ile ilgili eğitim seminerleri düzenlenmesine karar verildiği belirtilmiştir. 07.07.2004 tarihli raporda, yeni eğitim dönemi başında yapılacak eğitim seminerleri konusunda İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile işbirliği içerisinde eylül ayına kadar çalışmaların tamamlanmasına kararı verilmiştir. Aynı toplantı raporunda, özellikle 7. ve 8. sınıflar ağırlıklı olmak üzere okullardaki insan hakları kollarında yapılan çalışmaların insan hakları araştırma ve inceleme komisyonu ile eğitim ve bilinçlendirme komisyonlarınca incelenip, insan hakları kollarının da kendi aralarında toplantı yapmaları ve kurullar kurarak karar almalarının teşvik edilmesi kararı alınmıştır.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun 10.12.2003 tarihli raporunda; ilk ve orta dereceli okullarda 2004 yılında insan hakları çocuk kurultayının 23 Nisan 2004 tarihine kadar oluşturularak faaliyete geçirilmesi ve insan hakları kol başkanlarının katılacağı bir toplantı yapılmasına karar verilmiştir. 09.09.2004 tarihli raporda, eğitim ve öğretim kurumlarında oluşturulan İnsan Hakları Öğrenci Kollarının çalışmaları hakkında İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Kaymakamlıklardan bilgi istenmesine karar verilmiştir. 11.12.2002 tarihli toplantı tutanağında; çocukların insan hakları bilincini geliştirmek amacıyla öğrencilerinden seçilen temsilcilerden oluşan İnsan Hakları Çocuk Meclisi oluşturulmasının yararlı olacağına karar verilmiş, 23. Nisan 2003 tarihine kadar bu meclisin oluşturulup, faaliyete geçirilmesinin ve o tarihte insan hakları konusunda etkinlik düzenlenmesinin uygun

olacağı benimsenmiştir. Bu konunun İl Milli Eğitim Müdürlüğüne kurulun bir önerisi olarak götürülmesine karar verilmiştir.

13 Aralık 2003 tarihinde Dünya İnsan Hakları Kulüpler Arası Bisiklet Yarışması yapılarak, yarışma sonucunda ödül verildiği belirtilmiştir.14 Aralık 2004 tarihinde İnsan Hakları Konulu Resim ve Karikatür Yarışması düzenlendiği belirtilmiştir.11 Aralık 2004 tarihinde Engelliler Step Gösterisi ve Dünya İnsan Hakları Engelliler Basketbol Valilik Kupası Turnuvası ve12 Aralık 2004 tarihinde, Dünya İnsan Hakları Atletizm Yarışması ve Dünya İnsan Hakları Görme Engelliler Atletizm Yarışması düzenlendiği belirtilmiştir.

- **Fakültelerin ve yüksekokulların insan hakları alanındaki faaliyetlerini desteklemek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

- **Çevre bilincini yaygınlaştırmak amacıyla bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 07.07.2004 tarihli raporda, komisyonların çalışma yapacakları konular arasında çevre konusunun belirlendiği anlaşılmaktadır. Ama bu konuda nasıl bir çalışma yaptıkları hususunda bilgi yoktur.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yaptığı ancak Antalya ilinin çevre sorunları dikkate alındığında yeterli olmadığı anlaşılmıştır.

- **Kütüphanelerde insan hakları konulu kitap, dergi ve broşür gibi kaynakları temin ederek halkın kullanımına sunulmasını sağlamak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yaptığı ancak yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Kurulun çoğunlukla kitap, dergi broşür gibi kaynakları Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'ndan temin ettiği anlaşılmıştır. Kurulun bu kaynakları daha çok İnsan Haftası etkinliklerinde halkın kullanımına sunduğu aylık çalışma raporlarından anlaşılmıştır.

3.4.4 Araştırma ve İzleme

- **İnsan hakları ile ilgili konularda üniversiteler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlarla işbirliği yaparak araştırma yapılması, yaptırılması ve rapor hazırlanmasını sağlamak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 12.05.2004 tarihli raporda, eğitim amaçlı programların televizyonlarda yayımlanması konusunda Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi ile görüşülerek, yayın araştırması yapma kararı alındığı belirtilmiştir. 07.07.2004 tarihli raporda, İl Milli Eğitim Müdürlüğü ile öğrencilere verilecek insan hakları eğitimi konusunda işbirliği yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir. Kurulun bu kararları uygulamaya geçirip geçirmediği çalışma raporlarında yer almamaktadır. Ancak burada ilçe kurulunun Antalya'da bulunan Akdeniz Üniversitesi'nden destek almaması düşündürücüdür.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; kurulun konu ile ilgili çalışmalar yaptığı tespit edilmiştir. Ancak 12.09.2001 tarihli toplantı raporunda örneği görüldüğü gibi; *“Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğünün görevlendireceği iki uzmanın Baz İstasyonları hakkında tanzim edecekleri raporla birlikte toplantıya katılmaları istenmişse de, toplantıya katılmadıkları, bu nedenle, istenilen görevlilerin bir sonraki toplantıya katılmalarının 2. kez tekit yazılacağı belirtilmiştir. 12.09.2001 tarihli toplantı tutanağında, Sağlık Müdürlüğünden de ilgili görevlilerin raporla birlikte kurula gelmeleri istenmiş, ancak gelmedikleri tespit edilmiş olduğundan”* ifadeleriyle 2. kez tekit yazılacağı belirtilmiştir. Antalya il ve ilçe kurulların toplantılarda yapılması kararlaştırılan birçok kararın uygulamaya geçmemesi; konunun takip edilmemesinden kaynaklandığı gibi, görev verdiği ilgili kuruluş tarafından bu görevin yerine getirilmemesiyle de ilintili olduğu aylık çalışma raporlarından anlaşılmaktadır.

- **Kadın, çocuk, hasta ve özürlü hakları ile ilgili araştırmalar yapılması ve çözümler üretilmesini teşvik etmek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir..

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede bu alanda çalışmalar yapılması gerekliliğinin sıklıkla değinildiği görülmüştür. Ancak, bu alanda bir çalışma yapıldığı aylık çalışma raporlarında tespit edilememiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede özellikle çocuk hakları konusunda çalışmalar yapılması gerekliliğinin sıklıkla değinildiği görülmüştür. Ancak, çözümler üretilmesini teşvik etmeye yönelik çalışmalara aylık çalışma raporlarında rastlanmamıştır.

- **İnsan hakları ihlallerine neden olan çevre ve trafik sorunları ile ilgili araştırmalar yapılması ve çözümler üretilmesini teşvik etmek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun bu alanda çalışmalar yaptığı raporlardan anlaşılmaktadır. Ancak raporlarda, ilçenin turizm merkezlerinden birisi olması dolayısıyla bu konuya daha dikkat edilmesi gereğinin vurgulaması düşündürücüdür.

Antalya İl Kurulu'nun bu alanda çalışmalar yaptığı raporlardan anlaşılmaktadır. Ancak kurulun kuruluş tarihi göz önüne alındığında yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

- **İlköğretim çağına geldiği halde çeşitli sebeplerle okula gidemeyen çocuklarla ilgili araştırmalar yapılmasını sağlamak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 07.07.2004 tarihli toplantı raporunda, komisyonların çalışma yapacakları konular arasında, okula gidemeyen çocuklar ve eğitimdeki eşitsizlik, olarak belirlendiği anlaşılmıştır. Ancak, raporlardan bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili bilgi alınamamıştır

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

- **Sokak çocuklarının sorunlarının çözümüne, çocuk işçiliğinin ve çocuk dilenciliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmasını sağlamak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun raporlarında, bu konuya değinildiği görülmektedir. Ancak bu konuda yapılan hiçbir araştırma olmadığı anlaşılmıştır.

Antalya İl Kurulu'nun raporlarında bu konuya değinildiği görülmektedir. İlgili konu ile ilgili uzmanlardan görüşler alındığı raporlardan anlaşılmaktadır. Ancak, bu konunun çözümüne ilişkin çalışmaların yeterli düzeyde olmadığı, çoğu çalışmanın da sonuçlandırılmadığı anlaşılmaktadır.

- **İnsan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 22.01.2004 tarihli raporda Elmalı Kapalı Cezaevine, ihlal iddiası ile ilgili başvuru olması halinde, kurul üyeleri tarafından müşterek araştırma yapılmasına karar verilmiştir. Ancak raporlarda böyle bir kararın uygulamaya geçirildiğine dair bir bilgiye rastlanmamıştır.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 8.12.2003 tarihli raporda, bazı karakollara zaman zaman denetim yapıldığını her hangi olumsuz bir şeyle karşılaşılmadığı belirtilmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 11.08.2004 tarihli raporda, ildeki hastanelerin fiziki ve diğer hususlarının yerinde denetlenmesi, yapılan tespitlerin rapor halinde sunulması için Hasta Hakları Kurulu oluşturulmasına karar verilmiştir. Ancak raporlarda bu konu ile ilgili gelişmelere değinilmemiştir.

- **İnsan hakları uygulamalarının teşvik edilmesi amacıyla örnek kurum ve kuruluşlar ile kamu görevlilerinin tespit edilerek ödüllendirilmesini sağlamak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

- **Karakol ve nezarethane denetleme formlarını inceleyerek varsa aksaklıkların giderilmesi hususunda tavsiyelerde bulunmak,**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir;12.06.2002 tarihli toplantı tutanağında, karakolların ve nezarethanelerin gerekli görülmesi halinde Vali'nin görevlendireceği ve Vali Yardımcısının başkanlığında ziyaret edilmesi kararlaştırılmıştır.10.07.2002 tarihli toplantı tutanağında ise, yıllık program yapılarak, her ay bir karakol ve nezarethanelerin İl Kurulu Başkan Vekili Yardımcısının Başkanlığında, oluşturulan komisyon tarafından denetlenmesine karar verilmiştir. Ancak bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili kurulun aylık çalışma raporlarında hiçbir bilgiye rastlanmamıştır.

- **Sanık haklarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamaya yönelik araştırma ve inceleme yapmak ile görevlidir.**

İbradı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Akseki İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Elmalı İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; 22.01.2004 tarihli raporda Elmalı Kapalı Cezaevine, ihlal iddiası ile ilgili başvuru olması halinde, kurul üyeleri tarafından müşterek araştırma yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir.

Finike İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Alanya İlçe Kurulu'nun aylık raporları incelenmiş, bu çerçevede kurulun böyle bir çalışma yapmadığı belirlenmiştir.

Antalya İl Kurulu'nun aylık raporları incelendiğinde kurulun faaliyetleri ile ilgili örnekler şu şekilde belirlenmiştir; Antalya E- Tipi Kapalı Cezaevinde insan hakları ihlali yaşandığı yolundaki duyum ve iddiaları ile ilgili olarak Antalya Barosu Temsilcisi, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Temsilcisi, Antalya Gazeteciler Cemiyeti temsilcisinden oluşan üç kişilik komisyon tarafından konunun araştırılmasına karar verilmiştir. 10.07.2002 tarihli toplantı tutanağında, cezaevlerinin ziyaretleri konusunda randevu talebinde bulunulmasına karar verildiği anlaşılmaktadır. Ancak bu konuda yapılan çalışmalarla ilgili bilgiye rastlanmamıştır.

3.4.5 İhlal İddialarını İnceleme ve Karara Bağlama

Antalya il ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının 25298 sayılı Yönetmeliğinin 13. maddesi'ne göre, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları; insan hakları ihlal iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet savcılığına ya da ilgili makamlara iletmek ve sonucunu takip etmekle görevlidir. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı'nın yayınladığı 2005 Bilgi Dosyasında Antalya İl ve İlçe Kuruluna 2004 yılında 24 İnsan Hakları İhlal İddiası Başvurusu olmuştur.²⁵² Bu veri İhlal İddiası Başvuru Formunu dolduran kişilerin başvuruları dikkate alınarak hazırlanmıştır. Bunun dışında Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına ait ihlal iddiası ile ilgili başvurular hakkında istatistiksel bilgi alınamamıştır.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının 25298 sayılı yönetmelikte yer alan görevleri yerine getirip getirmediği aylık çalışmalarını özetleyen raporlar eşliğinde bu bölümde incelenmiştir. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları'nda görülen sorunlar, kurulların çalışmalarında görülen aksaklıklarla alt bölümde değerlendirilmektedir.

3.5 Değerlendirme

²⁵² T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.11.

Türkiye’de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, 25298 sayılı yönetmeliğin 1. maddesinde yer alan; toplumda ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincini geliştirmek, insan haklarını korumak, ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari nedenleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak üzere kurulmuş ve 81 il ve 850 ilçede kurulduğu için sıklıkla “insan hakları barometresi” olarak adlandırılmıştır.

Ancak, örnek alınan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul’unun kuruluş amaçları, teşkilat yapısı, görev ve işleyişi aylık çalışmalarını özetleyen raporlar eşliğinde incelendiğinde, Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının insan hakları barometresi olarak anlaşılacağı açıktır. Yukarıda örnekleri verilen kurulların aylık çalışma raporları incelendiğinde, bazı ilçe kurulları’nın hiç çalışmadığı yönetmelikte yer alan görevlerinden hiç birini yapmamış olması sebebiyle anlaşılmıştır. İnsan hakları sorunlarına mahallinde çözmek amacıyla kurulan bu kurulların il ve ilçelerde yaşanan insan hakları sorunlarına ilgisizliği de dikkat çekicidir. Aylık çalışmalarının özetlendiği raporlarda araştırma ve izleme faaliyetlerindeki yetersizlik bunun göstergesidir. Genel görevlerinin dışında, insan hakları konusunda bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim çalışmaları ile de görevli kurulun, kuruluş tarihi göz önüne alındığında bu konuda yaptığı çalışmaların da çok yetersiz olduğu açıktır. Kurullara gelen şikâyetlerin azlığı o bölgede insan hakları sorunlarının yaşanıp yaşanmadığıyla değil kurulun halk tarafından bilinip bilinmediği sorunuyla ilintilidir. Dolayısıyla hem insan hakları ile ilgili hem de kurulun yapısı ile ilgili halka hiçbir bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışması yapmadan, hiçbir araştırma ve izleme faaliyetlerine katılmadan bu raporlara dayanılarak Antalya’da insan hakları sorunu yoktur demek mümkün değildir.

Türkiye’nin her tarafında yaygın bir örgütlenme gerçekleştirmiş olmasına ve toplumun tüm kesimlerinin kurullarda temsil imkânı sağlanmasına²⁵³ rağmen bu kurullarda görevli sivil toplum kuruluşlarının kurulun çalışmalarına karşı ilgisizliği ve uzmanlık alanlarıyla ilgi sorunları kurula taşımamaları düşündürücüdür.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları örneği, Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesi girişimlerinde, istem olarak insan haklarını korumak ve insan haklarını önlemek amacına yönelik olarak alınan kararların uygulamaya geçirilmediği

²⁵³ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.6.

taktirde insanın değerini yok eden tutumların engellenemeyeceği önermesini desteklemektedir.

Son olarak Antalya İlçe İnsan Hakları Kurullarının aylık çalışma raporlarını Antalya İl İnsan Hakları Kuruluna göndermeleri, Antalya İl İnsan Hakları Kurulu çalışma raporlarının da Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına gitmesi bu konuda sorumluluk zincirinin görülmesi açısından önemlidir. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığında görevli yetkililerle yapılan görüşmede, bir çok çalışma raporunun aynı ifadelerle sadece tarihlerini değiştirerek yıllarca aynı şekilde gönderilmesi sorunu üzerinde görüş alınmış, yetkililerin bu durumdan haberdar olduğu anlaşılmış, ancak alınması gereken önlemler hakkında Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığından tatmin edici çözüm önerileri elde edilememiştir. Elde edilen bulgular İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının görevlerini yerine getirme sorunuyla ilgili hiçbir denetime tabi tutulmadığını göstermektedir. Kurulun işlevselliğinin yeniden sorgulanmasında bu durum önemli bir bulgu olabilir.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin; demografik özellikleri, Türkiye’de insan hakları ile ilgi kurumsal yapının oluşturulması sürecine bakışları, içinde görev aldıkları İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının işlevselliğini değerlendirmeleri ve Antalya ve ilçelerinde insan hakları alanında yaşanan sorunlara kurul üyelerinin ne ölçü de katkıda bulunduğunun tespiti aşağıdaki alt başlıklarda ele alınmıştır.

4 ANTALYA İL VE İLÇE İNSAN HAKLARI KURULU ÜYELERİNE UYGULANAN ANKET ÇALIŞMASI

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyelerine uygulanan anket çalışması dört bölümde ele alınmıştır;

Birinci bölümde, Antalya İl ve İlçe Kurul üyelerinin demografik özellikleri ortaya konmuştur.

İkinci bölümde, kurul üyelerinin Türkiye’de insan hakları sorununa bakışı değerlendirilmiştir.

Üçüncü bölümde, Antalya il ve ilçe kurulu üyelerinin içinde görev aldıkları İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının işlevselliğini değerlendirmeleri istenmiştir.

Dördüncü bölümde ise, Antalya ve ilçelerinde insan hakları alanında yaşanan sorunlara kurul üyelerinin ne ölçü de katkıda bulunduğu tespitine çalışılmıştır.

Araştırmanın evreni, 1 il ve 14 ilçeyi içermektedir. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyeleri 184 kişiden oluşmaktadır. Araştırma dahilinde 146 il ve ilçe insan hakları kurul üyesine ulaşılmıştır. Antalya İl İnsan Hakları Kurulu üyeleri ve Serik, Manavgat, Alanya, Gazipaşa, Gündoğmuş, İbradı, Akseki, Elmalı, Korkuteli, Kumluca, Finike, Kale, Kaş, Kemer İlçe İnsan Hakları Kurulu üyeleri’ne anket uygulanmıştır. Araştırma’da betimleyici istatistiksel yöntemle durum saptaması yapılmıştır.

Aşağıdaki alt bölümlerde uygulanan anketin tablolamış veri dökümleri, bu verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanması yer almaktadır.

4.1 Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine Yapılan Anket Uygulaması, Verileri, Bulguları, Değerlendirmesi

Tablo - 4.1. Ankete Katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyelerinin Yerleşim Yerlerine Göre Dağılımı

Yerleşim Yeri	Sayı	%	Yerleşim Yeri	Sayı	%
Merkez	16	11,0	Akseki	12	8,2
Serik	9	6,2	Kumluca	8	5,5
Manavgat	11	7,5	Finike	8	5,5
Alanya	10	6,8	Kale	12	8,2
Gazipaşa	10	6,8	Kaş	10	6,8
Gündoğmuş	9	6,2	Elmalı	10	6,8
İbradı	8	5,5	Korkuteli	8	5,5
Kemer	5	3,4			
			Toplam	146	100,0

23 Kasım 2003 tarih ve 25298 sayılı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 1. maddesindeki amaçları gerçekleştirmek üzere illerde “İl İnsan Hakları Kurulu” ile ilçelerde “İlçe İnsan Hakları Kurulu” oluşturulmuştur. Antalya, 1 merkez ve 14 ilçeye sahiptir.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyeleri 184 kişiden oluşmaktadır. Araştırma dahilinde 146 il ve ilçe kurul üyesiyle bu çalışma gerçekleştirilmiştir.

Uygulanan anketlerin Antalya iline ve ilçelerine göre dağılımı şu şekildedir; Antalya il insan hakları kurulundan 16, Serik ilçe insan hakları kurulundan 9, Manavgat ilçe insan hakları kurulundan 11, Alanya ilçe insan hakları kurulundan 10, Gazipaşa ilçe insan hakları kurulundan 10, Gündoğmuş ilçe insan hakları kurulundan 9, Kemer ilçe insan hakları kurulundan 5, Akseki ilçe insan hakları kurulundan 12, Kumluca ilçe insan hakları kurulundan 8, Finike ilçe insan hakları kurulundan 8, Kale ilçe insan hakları kurulundan 12, Kaş ilçe insan hakları kurulundan 10, Elmalı ilçe insan hakları kurulundan 10, Korkuteli ilçe insan hakları kurulundan 8, İbradı ilçe insan hakları kurulundan 8 kişiyle görüşme yapılmıştır.

4.1.1 Kurul Üyelerinin Demografik Özellikleri

Tablo - 4.2. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, demografik özelliklerine göre dağılımı

Demografik Özellikler	Sayı	%
Cinsiyet		
Erkek	125	85,6
Bayan	21	14,4
Yaş		
30 yaşından küçük	7	4,8
30-35 arası	24	16,4
36-45 arası	66	45,2
46-50 arası	22	15,1
51 yaş ve üzeri	27	18,5
Medeni Durum		
Evli	134	91,8
Bekar	12	8,2
Eğitim Durumu		
İlkokul	19	13,0
Ortaokul	16	11,0
Lise	35	24,0
Üniversite	70	47,9
Yüksek Lisans / Doktora	6	4,1
Gelir Düzeyi		
270-500 milyon arası	18	12,3
501-1 milyar 500 milyon arası	70	47,9
1 milyar 501 milyon ve üzeri	58	39,7
Görev Yaptığı Süre		
1-4 ay	16	11,0
5-8 ay	21	14,4
9-12 ay	39	26,7
Kurulduğundan beri	61	41,8
Yeni girdim	9	6,2
Üyelik Bilgileri		
Kamu Kurumu Temsilcisi	42	28,8
Meslek Kuruluşları Temsilcisi	29	19,9
Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcisi	50	34,2
Üniversite Temsilcisi	3	2,1
Diğer	22	15,1
Toplam	146	100,0

Araştırma dahilinde 21 kadın, 125 erkekle görüşülmüştür. Bu tablo, anket uygulanan kişilerden % 14,4'ünün kadın, % 85,6'sının erkek olduğunu ortaya koymaktadır.

Yaşı 30'dan küçük 7, 30-35 arası 24, 36-45 arası 66, 46-50 arası, 22, 51 yaş ve üzeri 27 kişi olmak üzere 146 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir.

Ankete katılan 146 kişiden 19'u % 13,0 ile ilkokul mezunu, 16'sı yüzde 11,0 ile ortaokul mezunu, 35'i yüzde 24,0 ile lise mezunu, 70'i yüzde 47,9 ile üniversite mezunu, 6'sı yüzde 4,1 ile yüksek lisans / doktora mezunudur.

Ankete katılan kişilerden 16'sı %11,0 ile 1-4 ay süresince kurul üyesi olduğunu, 21'i %14,4 ile 5-8 ay süresince kurul üyesi olduğunu, 39'u % 26,7 ile yaklaşık bir yıldır kurul

üyeliği yaptığını, 9'u % 6,2 ile kurula yeni girdiğini, 61 kişi ise % 41,8 ile kurulduğundan beri Antalya il ve ilçe insan hakları kurulunda görev yaptığını belirtmiştir.

Ankete katılan 146 kurul üyesinin 70 kişinin lise ve altı eğitim durumunda olması yani insan hakları alanında herhangi bir uzmanlığa sahip olmaması, kurul üyelerine insan hakları eğitiminin verilmesi gerekliliğini göstermektedir.

Tablo - 4.3. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, kurula girmeden önce insan hakları alanında çalışma durumları

	Sayı	%
Evet	25	17,1
Hayır	121	82,9
Toplam	146	100,0

Kurul üyelerinin % 82,9'u kurula girmeden önce insan hakları alanında herhangi bir çalışmaya katılmadıklarını belirtmiştir. % 17,1'inin ise kurul üyesinin ise kurula seçilmeden önce insan hakları alanında çalışması olmuştur. Bu değer kurulda çalışan üyelerin aslında bilinçli olarak seçilmediğini göstermektedir.

Tablo - 4.4. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerinin, kurul üyeliğine başladıktan sonra insan hakları alanında eğitim alma durumları

	Sayı	%
Evet	13	8,9
Hayır	108	74,0
Yanıtsız	25	17,1
Toplam	146	100,0

Ankete katılan 146 kişiden 108 kişi, kurul üyeliğine başladıktan sonra insan hakları alanında her hangi bir eğitime tabi tutulmadıklarını belirtmiştir. Kurul üyelerinin %17,1'i bu sorumuzu yanıtsız bırakmış, %8,9'u da kurul üyeliği sırasında insan hakları eğitimi aldığını belirtmiştir.

Ankete katılan 146 kişiden 100 kişinin Tablo.4.2.'e göre en az bir yıldır kurul üyeliği yaptığını dikkate alarak yukarıdaki tabloya baktığımızda kurul üyelerinden % 74,0'ünün kurulun kuruluş tarihi olan 2001 yılından 2005 yılına kadar hiç bir eğitim çalışmasına katılmadığı anlaşılmaktadır.

Buna ek olarak tablo 4.15.'de kurul üyelerinin % 34.1'inin Türkiye'de insan hakları eğitimini koordine etmekle görevli İnsan Hakları Eğitimi Ulusal Komitesi hakkında hiçbir bir bilgiye sahip olmaması da düşündürücüdür.

4.1.2 Kurul Üyelerinin Türkiye'de İnsan Hakları Sorununa Bakışı

Türkiye'de insan haklarının kurumsallaşmasına duyulan gereksinim ve Avrupa Birliğine giriş sürecinde Türkiye'nin gerçekleştirmeyi kabul ettiği Kopenhag siyasi kriterleri çerçevesinde, insan haklarına saygı, hukukun üstünlüğü ve demokrasi ekseninde şekillenen reformlar, 1990 yılından itibaren ivme kazanmış, anayasalarda insan haklarının güvenceye alınması girişimleri ve insan haklarını korumak ve ihlalleri önlemek amacını taşıyan kurumların oluştuğu görülmüştür. Kurul üyelerinin bu gelişmeleri değerlendirmesi istenmiştir.

Tablo - 4.5. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyelerinin, "Türkiye'de son yıllarda insan hakları alanında yapılan reformların uygulanabildiğini düşünüyor musunuz?" sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	88	60,3
Hayır	58	39,7
Toplam	146	100,0

Ankete katılan 146 kurul üyesinin % 60,3'ü insan hakları alanında yapılan reformların hayata geçirildiğini düşünmekte, % 39,7'si ise geçirilmediğini düşünmektedir. Kurul üyelerine, insan haklarını korumak ve insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla bu reformlar dahilinde kurulan üyesi oldukları Antalya il ve ilçe insan hakları kurulunun insan hakları sorununu çözümedeki yeterliliği sorulduğunda, % 58,2'si kurulun insan hakları ihlallerini engelleyeceği yönünde görüş bildirmiş, %41,8'i ise kurulun Türkiye'de insan hakları sorununun çözümünde etkili olamayacağını belirtmiştir. Kurul üyelerinin neredeyse yarısı ihlallerin engellenemeyeceğini düşünmektedir. Bu durum etkin çalışmayı engelleyebilecek ciddi bir düzeydir.

Tablo - 4.6. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Üyelerinin, “En çok insan hakları alanında sorun yaşandığını düşündüğünüz kurumlar hangisidir?” sorusuna verdiği yanıtlar

Alan	Sayı	%	Alan	Sayı	%
Emniyet	68	17,3	Kaymakamlık	2	0,5
Jandarma	48	12,2	Özel İdare	3	0,8
Adliye	36	9,2	Belediye	26	6,6
Ceza ve Tutukevi	57	14,5	Muhtarlık	4	2,8
Eğitim	34	8,7	Diğer	11	2,8
Sağlık	79	20,1	Sosyal Hizmetler	22	5,6
Valilik	3	0,8			
			Toplam		100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine, Türkiye’de en çok insan hakları ihlallerinin görüldüğü kurumları belirtmeleri istenmiş; %20,1 ile 79 kişi birinci sırada “**sağlık kurumları**”nda insan hakları ihlallerinin gerçekleştiğini belirtmiştir. Kurul üyelerinin insan hakları ihlallerinin gerçekleştiğini düşündüğü kurumlar arasında, %17,3 ile 68 kişi “**emniyet teşkilatı**”nı ikinci sırada göstermiş, %14,5 ile 57 kişi “**Ceza ve Tutukevi**”ni üçüncü sırada, 48 kişi %12,2 ile “**Jandarma**”yı dördüncü sırada, 36 kişi %9,2 ile “**Adliye**”yi beşinci sırada göstermiştir.

Kurumların belirlenmesinde Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı “İnsan Hakları Bireysel Başvuru Formu”nun 4. maddesinde şikayet edilen kurum başlığı altında yer alan kurumlar örnek seçilmiştir²⁵⁴. Diğer seçeneğini işaretlen 4 kişi %2,8’ile Muhtarlıkları da insan hakları ihlallerinin yaşandığı kurumlar arasında belirtirken, diğer seçeneğini işaretlediği halde cevap vermeyenlerin sayısı 11’dir.

Tablo - 4.7. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İnsan haklarını konu alan kurumların oluşumunda AB’ye giriş sürecinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	125	85,6
Hayır	21	14,4
Toplam	146	100,0

²⁵⁴ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.14.

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerine, “Türkiye’de insan haklarını konu alan kurumların oluşumunda AB’ye giriş sürecinin etkili olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş 125 kişinin % 85,6 ile bu görüşe katıldığı, 21 kişinin % 14,4 ile bu görüşe katılmadığı tespit edilmiştir. Kurul üyeleri ile yüz yüze yapılan görüşmelerde temel anlamda bu kurulların Avrupa Birliği için bir etiket olduğu görüşü hakimdir.

Tablo - 4.8. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de devlet, özgürlükleri kısıtlamak için güvenlik endişesini bahane olarak kullanmaktadır.” görüşünü değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	66	45,2
Hayır	80	54,8
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerinden % 45,2’si, Türkiye’de devlet’in güvenlik gerekçesini bahane olarak kullanarak özgürlükleri kısıtladığını düşünmektedir. Ankete katılan kurul üyelerinin % 54,8’i ise bu görüşe katılmamaktadır.

Tablo - 4.9. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de Düşünce ve ifade özgürlüğünün önündeki engeller ve ihlaller daha çok neden kaynaklanıyor?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Evet	%	Hayır	%
Türkiye’de düşünce ve ifade özgürlüğünün önünde hiçbir engel yoktur	20	7,6	126	39,3
Kanunlardan kaynaklanıyor	52	19,8	94	29,3
Uygulayıcılardan kaynaklanıyor	92	35,0	54	16,8
Bireylerin eğitilmemesinden kaynaklanıyor	99	37,6	47	14,6
Toplam		100,0		100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerine, Türkiye’de düşünce ve ifade özgürlüğünün önündeki engeller ve ihlallerin en çok nelerden kaynaklandığı sorulmuş ; % 7,6 ile 20 kişi düşünce ve ifade özgürlüğünün önünde hiçbir engel olmadığını belirtmiştir. % 19,8 ile 52 kişi, yasalarımızda düşünce ve ifade özgürlüğünün yeterince

korunmadığını belirtirken, % 35,0 ile 92 kişi kamu görevlilerinin tahammülsüzlüğünden kaynaklandığını belirtmiştir. % 37,6'sı ise, düşünce ve ifade özgürlüğünün bir temel hak olarak kişilerce bilinmemesinin bu hakkın ihlal edilmesine neden olduğunu belirtmiştir. Bu tablodan, Türkiye’de insan hakları alanında eğitimin yetersiz olduğu sorununun ilk sırada yer aldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, insan haklarını korumakla görevli kişilerin uygulamada, ihlallere neden olması sorunu da ikinci sırada gösterilmektedir.

Tablo - 4.10. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de Hukuk Devleti’nin güvenceleri var mı?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	63	43,2
Hayır	83	56,8
Toplam	146	100,0

1993’de Kopenhag AB Konseyi tarafından belirlenen, aday ülkelerce katılım için yerine getirilmesi istenen siyasi kriterler, bu ülkelerin ‘demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını ve azınlıkların sayılmasını ve korunmasını garanti eden kurumların istikrarını’ sağlamış olmasını öngörmektedir. Bu çerçevede, kurul üyelerine Türkiye’de Hukuk Devleti’nin gerekleri yerine getiriliyor mu? sorusu yöneltilmiş, Antalya il ve ilçe insan hakları kurul üyelerinden 83 kişi % 56,8 ile Türkiye’de Hukuk Devleti’nin gereklerinin yerine getirilmediğini belirtmiş, 63 kişi % 43,2 ile Hukuk Devleti’nin gereklerinin yerine getirildiğini belirtmiştir. Kurul üyelerine aynı çerçevede Tablo4.13’de Türkiye’de demokrasi kurum ve kurallarıyla tam olarak işletilebiliyor mu? sorusu yöneltilmiş, %66,4’ü de Türkiye’de demokrasinin kurum ve kurallarıyla tam olarak işletilemediğini belirtmiştir. Kurul üyeleri her iki soruya da olumsuz yanıt vermişlerdir. Kurul üyeleri’nin hukuk kurallarının Türkiye’de işlemediğini belirtmesi dikkat çekicidir.

Tablo - 4.11. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de insan hakları ihlalleri sistematik midir?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	39	26,7
Hayır	107	73,3
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine, "Türkiye'de insan hakları sistematik midir?" sorusu yöneltilmiş, kurul üyelerinden 107 kişi % 73,3 ile insan hakları ihlallerinin sistematik olmadığını belirtmiştir. % 26,7 ile 39 kişi insan haklarının sistematik olduğunu belirtmiştir.

Ancak, Türkiye'de insan hakları ihlallerinin sistematik olup olmadığı yıllarca tartışılmıştır. Örneğin, Oktay Uygun insan hakları ihlalleri konusunda, "Türkiye'de, işkence ara sıra yaşanan bireysel bir olay değil, yaygın ve sistematik bir uygulamadır."²⁵⁵ derken, "Bunun temelinde, insana değer verilmemesi yatıyor. Çağdaş demokrasilerde insan ve onun hakları kutsaldır. Devlet, insan haklarını korumak için kurulmuştur. Bizde ise kutsal olan devlettir. İnsan, devlete hizmet eden bir araç olarak algılanmaktadır."²⁵⁶ görüşüne yer verirken, Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Sürecine İlişkin 2002 yılı ilerleme raporunda; "Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, Temmuz ayında, AİHM'nin 1996-2002 yılları arasında vermiş olduğu yaklaşık 40 karara Türkiye'nin uyumuna ilişkin bir Ara İlke Kararı kabul etmiştir. Bu kararlar, Türk güvenlik güçlerinin AİHS'yi ihlal etmesi ile ilgilidir. Komite, terörizmle mücadelenin insan haklarına tam saygı çerçevesinde sürdürülmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Komite, bir taraftan Türkiye'de reformların kabulü yönünde son dönemde gösterilen çabaları memnuniyetle karşılarken, diğer taraftan devam eden işkence ve kötü muamele iddiaları ile ilgili kaygılarını ifade etmekte ve görevin kötüye kullanılmasının engellenmesine yönelik ilave tedbirlere ihtiyaç bulunduğunu²⁵⁷" vurgulanmaktadır.

Türkiye'de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerinde, bu tür ihlal iddialarını ortadan kaldırmak ve gerçekleşmesini engelleyici tedbirleri almak en önemli amaç olmalıdır.

Tablo - 4.12. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Türkiye ile ilgili kararlarını adil ve tarafsız buluyor musunuz?" sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	29	19,9
Hayır	117	80,1
Toplam	146	100,0

²⁵⁵ UYGUN(b), a.g.e.,s.56.

²⁵⁶ A.g.e.,s.57.

²⁵⁷ <http://www.deltur.cec.eu.int!/publishdocs/tr/2002ILERLEMERAPORU-DPTtercume.doc,s.27>.

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) kararlarını adil ve tarafsız bulup bulmadıkları sorulmuş; % 80,1 ile 117 kişinin AİHM'nin kararlarının taraflı ve adaletsiz bulduklarını belirtmişlerdir. % 19,9 ile 29 kişi AİHM'nin kararlarını tarafsız ve adil bulmaktadır. Genel olarak bakıldığında kurul üyeleri AİHM'nin kararlarının tarafsız olmadığını düşünmektedir.

Tablo - 4.13. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de demokrasi, kurum ve kurallarıyla tam olarak işletilememektedir.” görüşünü değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	97	66,4
Hayır	49	33,6
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine, “Türkiye’de demokrasi, kurum ve kurallarıyla tam olarak işletilememektedir.” görüşünü değerlendirmeleri istenmiş; % 66,4 ile 97 kişi Türkiye’de demokrasinin kurum ve kurallarının uygulamaya tam olarak yansıtılmadığını belirtmiştir. 49 kişi % 33,6 ile demokrasinin kurum ve kurallarıyla uygulamaya geçirilmesinde sorun olmadığını belirtmiştir. Kurul üyelerinin, Türkiye’de demokrasi’nin kurum ve kurallarıyla tam olarak işletilemediği konusundaki olumsuz görüşü dikkat çekicidir.

Tablo - 4.14 Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “Devlet, insan haklarını kamu yararını göz önüne alarak kısıtlayabilir.” görüşünü değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	57	39,0
Hayır	89	61,0
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine, “Devlet, insan haklarını kamu yararını göz önüne alarak kısıtlayabilir” görüşünü değerlendirmeleri istenmiş, kurul üyelerinin 89’u %61,0 ile insan hakları konusunda böyle bir kısıtlamaya gidilemeyeceğini belirtmiştir. 57 kişi %39,0 ile gerektiğinde böyle bir kısıtlamaya

gidilebileceğini belirtirken, bazı kurul üyelerinin yüz yüze görüşmelerde temel haklar dışında bu tarz bir kısıtlama yapılabileceğini belirtmeleri dikkat çekicidir. Hangi hakların sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı sorusu, evet/hayır seçeneklerinin işaretlenmesinde sorun yaratmalıdır. Ancak çoğu kurul üyesinin verdiği yanıtta bu endişenin görülmediği anlaşılmaktadır.

Tablo - 4.15. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de STK’ların sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	35	24,0
Hayır	111	76,0
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerinden 111 kişi % 76,0 ile Türkiye’de Sivil Toplum Kuruluşlarının (STK) sorumluluklarını yerine getirmediğini düşünmektedir. Üyesi oldukları İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarında 2 kamu görevlisi dışında çoğu üyenin sivil toplum kuruluşu temsilcisi olması, bu durumun bir nevi özeleştirisi gibi algılanmasını gerektirmektedir.

Tablo - 4.16. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar hakkında kamuoyunun yeterli bilgisi var mı?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	18	12,3
Hayır	128	87,7
Toplam	146	100,0

Ankete katılan 146 kurul üyesinin %87,7’si insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar hakkında kamuoyunun yeterli bilgisi olmadığını belirtmiştir. Kurul üyeleri, “kamuoyu”nun Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesine yönelik çalışmalar hakkında yeterli bilgisi olmadığını ifade etmesi aslında

kurulun bilgilendirme görevini ne derece yerine getirdiğinin sorgulanmasını da gerektirmektedir.

Tablo - 4.17. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de kamuoyu’nun insan hakları ihlallerine karşı yeterince duyarlı olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	25	17,1
Hayır	121	82,9
Toplam	146	100,0

Ankete katılan 146 kurul üyesinin % 82,9’u insan hakları ihlallerine karşı kamuoyunun yeterince duyarlı olmadığını düşünmekte, % 17,1’i ise kamuoyunun yeterince duyarlı olduğunu düşünmektedir. Antalya İl ve İlçe Kurul üyeleri, insan hakları ihlallerine karşı toplumun yeterli duyarlılığı göstermediğini buradaki tabloda vurgulamaktadır. Ancak buradaki tablo, Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu’nun görevleri arasında yer alan insan hakları ile ilgili bilgilendirme görevini ne derece yerine getirdiğinin düşünülmesini de gerektirmektedir.

Tablo - 4.18. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Türkiye’de insan hakları ihlallerinin engellenememe nedeni nedir?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
İnsan haklarını korumak amacıyla kurulan kurum ve kuruluşların çağdaş düzeye ulaşamaması	70	15,6
Şiddet tehdidi ve korunamama korkusunun yarattığı suskunluk	82	18,3
İnsanın değerinin bilgisine sahip olmayan, yurttaşlık bilincinden yoksun kişilerin duyarsızlığı	93	20,8
İnsan haklarını korumak için ayrılan bütçe payının sürekli düşük ve yetersiz kalması	36	8,0
İnsan haklarının Avrupa Birliğinin ve/veya Batının dayatması olduğuna duyulan inanç	23	5,1
Batılılaşma kavramına duyulan tepki	10	2,2
Siyasi bakış açısı	45	10,0
Niteliksiz bilgi düzeyi	89	19,9
Toplam		100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine, “Türkiye’de insan hakları ihlallerinin engellenememe nedeni nedir?” sorusu yöneltildi; 93 kişi % 20,8 ile insanın değerinin bilgisine sahip olmayan kişilerin duyarsızlığını birinci sırada göstermiştir. % 19,9 ile 89 kişi yine insan hakları konusundaki bilgi eksikliği üzerinde dururken, 82 kişi % 18,3 ile şiddet tehdidi ve korunamama korkusunun yarattığı suskunluğun yani haklarını aramada karşılaşılan güçlüklerin insan hakları ihlallerinin devam etmesine neden olduğunu belirtmiştir. 70 kişi % 15,6 ile insan haklarını korumak amacıyla kurulan kurum ve kuruluşların çağdaş düzeye ulaşamamasını insan hakları ihlallerinin başlıca nedeni saymıştır. Burada kurul üyelerinin dağınık görüşlerini tek noktada toplayacak olursak; geçmişten gelen kul anlayışı, yurttaşlık bilincine göre halen ağır basmasıdır. Bu anlayış insan hakları ihlallerinin önlenmesine karşı bir engel oluşturmaktadır.

Tablo - 4.19. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan haklarının korunmasında Devlet – Sivil Toplum ilişkisinin kurulması gerektiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	139	95,2
Hayır	7	4,8
Toplam	146	100,0

1990 yılından itibaren insan haklarının korunmasında devlet görevlileri tarafından sivil toplum kuruluşlarının rolü sıklıkla tekrarlanmış, ortak çalışmalarla insan haklarının kurumsallaştırılması gerekliliği dile getirilmiştir. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin % 95,2’i de bu doğrultuda görüş bildirmiştir. Aslında bu kurulun kuruluş amacı da bu ilişkinin tesis edilmesini amaçlamaktadır.

4.1.3 Kurul Üyelerinin İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulun Yapısını ve İşlevselliğini Değerlendirmeleri

2001 yılında insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesi amacıyla 81 il ve 850 ilçe'yi kapsayan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları oluşturulmuştur. Tablo 4.2. de belirtildiği gibi kurul üyelerinin %41.8'inin kurulduğundan 2005 yılına kadar bu kurulda görev yaptığı düşünüldüğünde, kurulun yapısını ve işlevselliğinin değerlendirilmesi açısından önemli sonuçlara ulaşılmıştır denebilir.

Tablo - 4.20. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun kuruluş amaçlarını önem sırasına göre belirtmeleri

	Sayı	%
İhlalleri Önlemek	24	21,1
Halkı Bilinçlendirmek	61	53,5
Denetim Mekanizması Oluşturmak	17	14,9
Raporlama	1	0,9
Kamu Görevlilerinin İnsan Hakları Eğitimi	11	9,6
Toplam		100,0

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine göre, kurulun en önemli amacı halkı bilinçlendirmektir. 61 kişi %53,5 ile halkın insan hakları konusunda bilinçlendirilmesini en önemli amaçları olarak görmektedir. 24 kişi % 21,1 ile insan hakları ihlallerini önlemeyi kurulun ikinci en önemli amacı olarak görmüştür. Kurulun aylık raporlarında bilgilendirme toplantıları yok denecek kadar az olmasına ve insan hakları haftası dışında bu konuda neredeyse hiçbir etkinlik gerçekleştirilmemesine rağmen, diğer görevleri yanında nispeten bu göreve daha ağırlık verdikleri anlaşılmıştır. Bu noktada aslında kurul üyelerinin diğer sorumluluklarını bildikleri ancak yerine getirmedikleri anlaşılmaktadır.

Tablo - 4.21. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun işlevsel olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun İşlevsel Olduğunu Düşünüyor musunuz?			
	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
	İşlevselliğini Engelleyen Etmenler Nelerdir?	79	54,1	67
	(Hayır ise)			
Siyasi Nedenler			27	22,0
Hukuki Nedenler			22	17,9
İdari Nedenler			38	30,9
Etik Nedenler			36	29,3
Toplam				100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, “Antalya il ve ilçe insan hakları kurulunun işlevsel olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş, kurul üyelerinden % 54,1’i kurulun işlevsel olduğunu, % 45,9’u ise kurulun işlevsel olmadığını belirtmiştir.

Kurulun işlevsel olmadığını belirten üyelere kurun işlevselliğini engelleyen etmenlerin neler olduğu sorulmuş, % 30,9’u kurulun idari nedenlerle işlevsel olmadığını belirtmiştir. Kurul üyeleriyle yüz yüze yapılan görüşmelerde; kurulun Vali’nin başkanlığında toplanması, yaptırım mekanizmalarına sahip olmaması, kendilerine ait bütçenin olması örnek olarak sıralanmıştır. Kurulun işlevselliğini etkileyen bir diğer etken de kurul üyelerine göre etik nedenlerden kaynaklanmaktadır. Kurul üyelerinin, % 29,3’ü etik nedenlerle yani kurul üyelerinin sorumluluklarını yerine getirmemeleri nedeniyle kurulun işlevsel olmadığını belirtmiştir. Kurul üyelerinin % 22,0’ı ise siyasi nedenlerle kurulun işlevsel olmadığını belirtirken, %17,9u ise hukuki nedenlerin kurulu işlevsizleştirdiğini belirtmiştir.

Tablo - 4.22. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunda, STK’ların gerektiği gibi temsil edildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	81	55,5
Hayır	65	44,5
Toplam	146	100,0

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, il ve ilçe kurullarında insan haklarını konu alan sivil toplum kuruluşlarının gerektiği gibi temsil edilip edilmediği sorulmuş; kurul üyelerinden 81 kişi % 55,5 ile insan haklarını konu alan STK’ların kurulda gerektiği gibi temsil edildiğini belirtmişlerdir. % 44,5’i ise insan haklarını konu alan STK’ların kurulda gerektiği gibi temsil edilmediğini belirtmiştir. Kurulun ilgili yönetmelik gereğince değişikliğe uğradığı iki kamu görevlisi dışında çoğu üyenin sivil toplum kuruluşlarından seçildiği dikkate alınır, STK’ların kurulda gereği gibi temsil edilmediğini düşünen kurul üyelerinin diğer üyelerden haberdar olmadığı düşünülebileceği gibi, kurulun çalışmalarına ilgisiz kaldığının düşünülmesi de olasıdır.

Tablo - 4.23. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan haklarını konu alan kurumlardan hangilerini biliyorsunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Biliyorum	%	Bilmiyorum	%
TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu	135	42,3	11	2,7
İnsan Hakları Üst Kurulu	70	21,9	76	18,5
İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyeti	43	13,5	103	25,1
İnsan Hakları Danışma Kurulu	65	20,4	81	19,7
İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi	6	1,9	140	34,1
Topam		100,0		100,0

Ankete katılan 146 kurul üyesine, insan haklarını konu alan kurumlar hakkında bilgisi olup olmadığı sorulmuş; kurul üyelerinden 135 kişinin TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmıştır. 140 kişi ise İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi hakkında hiçbir bilgiye sahip değilken, 103 kişi İnsan Hakları İhlal İddialarını İnceleme Heyeti hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığı anlaşılmıştır. 81 kişinin İnsan Hakları Danışma Kurulunu, 76 kişinin de İnsan Hakları Üst Kurulunu bilmediği tespit

edilmiştir. Bu durum, insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesi girişimlerine örnek teşkil edecek kurumların işlevselliğini ölçme açısından önemli bir bulgudur. İnsan haklarını korumak ve insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla kurulan bu kurullardan birisi de İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarıdır. Bu kurullarda görevli kişilerin insan haklarını korumakla görevli diğer kuruluşları bilmemesi düşündürücüdür.

Tablo - 4.24. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan Hakları İhlal İddiası Bireysel Başvuru Formu”nun veri elde etmede yeterliliğini değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	88	60,3
Hayır	58	39,7
Toplam	146	100,0

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin % 60,3’ü İnsan Hakları İhlal İddiası Bireysel Başvuru Formlarının veri elde etmede yeterli olduğu kaydetmiş, yüzde 39,7’si ise formları yetersiz bulmuştur. Kurul üyeleri formun yeterli olduğunu düşünmektedirler. Form incelendiğinde yapısal anlamda başarılı olduğu söylenebilir.

Tablo - 4.25. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İnsan Hakları İhlal İddiası Bireysel Başvuru Formlarının sağlıklı bir şekilde değerlendirildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	83	56,8
Hayır	63	43,2
Toplam	146	100,0

Antalya İl ve İlçe Kurulu üyelerine insan hakları ihlal iddiası bireysel başvuru formlarının sağlıklı bir şekilde değerlendirildiğini düşünüyor musunuz? sorusu yöneltilmiş, kurul üyelerinden 63 kişi % 43,2 ile bu konudaki güvensizliklerini ortaya koymuştur. 83 kişi % 56,8 ile formların sağlıklı bir şekilde değerlendirildiğini belirtmişlerdir. Üyeler arasında insan hakları ihlal iddiası bireysel başvuru formlarının sağlıklı bir şekilde değerlendirilmediğini düşünenlerin sayısı azımsanmayacak orandadır. Formların sağlıklı bir şekilde değerlendirilmediğini belirten üyelere görüşme esnasında “neden” sorusu

yöneltildiğinde yeterli takibin olmadığını ifade etmişlerdir. Bu durum bir çelişki oluşturmaktadır. Çünkü takibi yapması gereken kişiler de kurul üyesidir.

Tablo - 4.26. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Danışma ve Başvuru Masalarında görevli personelin, yönetmelikte yer alan (Hukuki Formasyona Sahip ve Halkla İlişkiler Konusunda Uzman) niteliklere sahip olduğunu düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	67	45,9
Hayır	79	54,1
Toplam	146	100,0

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, danışma ve başvuru masalarında görevli personelin, ilgili yönetmelikte yer alan niteliklere sahip olup olmadıklarının değerlendirilmesi istenmiş, 79 kişi % 54,1 ile danışma ve başvuru masasında görevli personelin belirtilen niteliklere sahip olmadığını belirtmiştir. Kurul üyelerinin % 45,9'u ise, personelin yönetmelikte yer alan hukuki formasyona sahip ve halkla ilişkiler konusunda uzman kişilerden oluştuğunu belirtmiştir.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları kurullarına yapılan ziyaretlerde, danışma başvuru masasında görevli kişilerin bu kuruldaki görevleri haricinde farklı işlerde de görevlendirildikleri anlaşılmıştır. Örneğin Antalya İl Kurulu Danışma ve Başvuru masalarında tek personel'in bulunduğu anlaşılmakta olup bu görevden farklı olarak iki görev daha üstlendiği anlaşılmaktadır.

Tablo - 4.27. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “İl ve İlçe İnsan Hakları Kuruluna yapılan başvuruların sonuçları etkin bir şekilde takip ediliyor mu?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	85	58,2
Hayır	61	41,8
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, kurula yapılan ihlal iddiası ile ilgili başvuruların sonuçların etkin bir şekilde takip edilip edilmediği sorulmuş, kurul üyelerinin 85'i % 58,2 ile başvuruların sonuçlarının takip edildiğini belirtmiş, 61 kişi %

41,8 ile kurula yapılan başvuruların sonuçlarının etkin bir şekilde takip edilmediğini belirtmiştir. Kurula yapılan başvuruların takibini üstlenmekle görevli kurul üyelerinin bir kısmının bir anlamda öz eleştiri yaptıkları bu sonuçlardan anlaşılmaktadır.

Tablo - 4.28. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunun, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına sunduğu aylık raporlarının gerekli titizlikle düzenlendiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	93	63,7
Hayır	53	36,3
Toplam	146	100,0

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları her ay toplanmakta ve toplantı kararları aylık olarak Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına sunulmaktadır. Kurul üyelerine, Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığına sunulan aylık raporların gerekli titizlikle düzenlendiği düşünüyor musunuz? sorusu yöneltilmiş, ankete katılan kurul üyelerinden 93’ü %63,7 ile raporların gerekli titizlikte düzenlendiğini, 53’ü %36,3 ile raporların düzenlenmesinde gerekli özenin gösterilmediğini belirtmişlerdir.

Başkanlık İnsan Hakları Başkanlığı uzmanlarıyla yapılan görüşmelerde kimi il ve ilçe kurullarının gönderdikleri raporların gerekli titizlikte hazırlanmadığı vurgulanarak; kimi raporların bir ay öce gönderilen raporun aynısı olduğunun, sadece tarihlerin değiştirilmiş olduğunun anlaşıldığını belirtmişlerdir.

Antalya ili ve 5 ilçenin insan hakları kurullarının aylık toplantı tutanakları incelendiğinde de benzer sorunla karşılaşılmış, aynı metnin tarihleri farklı olarak toplantı tutanağı olarak kaydedildiği görülmüştür.

Tablo - 4.29. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin, “Kurulda insan hakları kriterleriyle somut olaylar arasında ilginin kurulabildiğini düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

İnsan Hakları ile somut olaylar karşısında tam olarak bağlantı kurulamamasının nedeni nedir?	İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunda, insan hakları kriterleri ile somut olaylar arasında ilginin kurulabildiğini düşünüyor musunuz?			
	Evet		Hayır	
	Sayı	%	Sayı	%
		77	52,7	69
	(Hayır ise)			
Bilgi Eksikliği			26	35,1
Görev Bilincinin Olmaması			20	27,0
Sonuç Alınamayacağı İnancı			28	37,8
Toplam				100,0

Ankete katılan Antalya il ve ilçe insan hakları kurulu üyelerine, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulunda, insan hakları kriterleri ile somut olaylar arasında ilginin kurulabildiğini düşünüyor musunuz? sorusu yöneltilmiş; kurul üyelerinin 77'si % 52,7 ile bu bağlantının kurulabildiğini, 69 kişi ise % 47,3 ile insan haklarının somut olaylar söz konusu olduğunda tam olarak değerlendirme yapılamadığını belirtmiştir.

İnsan hakları söz konusu olduğunda nelerin insan hakkı olduğu tespit etmek, insanın değerinin bilgisine sahip olmayı gerektirmektedir. İnsan haklarını kişilerde korumak ve ihlalleri önlemekle görevli kurul üyelerinin bu bilgiye sahip olması gerekmektedir. Ankete katılan kurul üyelerinin % 35,1'i de bilgi eksikliğinin insan hakları ile somut olaylar arasındaki ilginin görülmemesine neden olduğunu belirtmektedir.

Bunun dışında bu hakların korunması o kişinin etik özgürlüğüne de bağlıdır. Yani bu görevi üstlenen kurul üyesinin insan değerini korumayı istemesine ve yapması gerekeni her tek durumda gerçekleştirmesine. Ankete katılan kurul üyelerinin % 27,0'ı da kurul üyelerinde görev bilincinin yerleşmemesinin insan hakları ile somut olaylar arasındaki ilginin kurulmasını güçleştirdiğini belirtmiştir.

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin % 45,9'unun kurulun işlevsiz olduğunu düşünmesi de üzerinde durulması gereken bir noktadır. Çünkü bu değerlendirmede, kurul üyesi, kurulda alınan her kararın ve her uygulamanın sonuçsuz kalacağını düşünebilmektedir. Bu yüzden de hiçbir şey yapmamaktadır. Ankete katılan

Antalya il ve ilçe insan hakları kurulu üyelerine, İl ve ilçe İnsan Hakları Kurulunda, insan haklarının somut olaylar karşısında tam olarak değerlendirilememesinin nedeni nedir? sorusu yöneltildiğinde, % 38,7 ile ‘sonuç alınamayacağı inancı şikkını işaretlemeleri de bu tespiti doğrular niteliktedir. Kurulun işlevsiz olduğu düşünüldüğü için insan hakları ile somut olaylar arasında bağlantı kurma gerekliliği hissedilmemektedir.

Tablo - 4.30. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerinin, “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Yönetmeliğinde yer alan, ‘Masaya gelen tüm başvurular en kısa sürede ilgili kurul başkanına iletilir’ maddesi kurulun işlevini azaltmaktadır.” görüşüne katılıyor musunuz? sorusunu değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	24	16,4
Hayır	122	83,6
Toplam	146	100,0

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının işlevselliğini azaltan etkenleri araştırmak amacı ile ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, ilgili yönetmelikte yer alan “Masaya gelen tüm başvurular en kısa sürede ilgili kurul başkanına iletilir.” maddesinin kurulun işlevselliğini etkileyip etkilemediği sorulmuş, kurul üyelerinin % 83,6’sı bu maddenin kurulun işlevselliğini etkilemediğini belirtmiştir. % 16,4’ü ise bu maddenin kurulun işlevselliğini azaltmada etkili olabileceğini belirtmiştir.

Ancak, Antalya il ve ilçelerinde başvuru masasındaki görevlilerle yapılan mülakatta, insan hakları ile ilgisi olmadığı gerekçesiyle bazı ihlal iddiası başvurularının toplantı gündemine getirilmediği anlaşılmıştır.

İlgili yönetmeliğin 18. maddesi’nde böyle bir sorunun oluşabileceği varsayılarak, ‘İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvurular, İl ve İlçe Masaları aracılığıyla kurul gündemine getirilir’ hükmü konmuşsa da bu iki madde arasında bir çelişki olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum, kurulun işlevselliğini engelleyebilir.

Tablo - 4.31. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına yapılan başvurulara doğrudan müdahale edemeyen kurul üyelerinin izleyici / dinleyici statüsünde kalarak ‘İnsan Haklarının Korunması ve İhlallerin Önlenmesi’ sürecinde aktif rol alamadıkları” görüşünü değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	81	55,5
Hayır	65	44,5
Toplam	146	100,0

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının işlevselliğini azaltan etkenleri araştırmak amacı ile ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, “İl ve ilçe insan hakları kurullarına yapılan başvurulara doğrudan müdahale edemeyen kurul üyelerinin izleyici / dinleyici statüsünde kalarak “insan haklarının korunması ve ihlallerin önlenmesi” sürecinde aktif rol alamadıkları görüşünü değerlendirmeleri istenmiş, 81 kişi % 55,5 ile bu görüşe katıldıklarını belirtmiştir.65 kişi ise % 44,5 ile bu görüşe katılmamıştır.

23 Kasım 2003 tarihli ve 2298 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan İl ve İlçe İnsan Haklarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 14. maddesinde; kurulun, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanılacağı ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar verileceği belirtilmektedir. Dolayısıyla verilecek kararlarda her kurul üyesinin eşit yetkisi vardır.

Ancak, yine aynı madde de ‘gündem, kurul başkanı tarafından üyelerin teklifleri de dikkate alınarak hazırlanır ve toplantıdan önce kurul üyelerine dağıtılır’ hükmü yer almaktadır. Bu madde de kurul üyelerinin de teklifleri dikkate alınarak bölümü, keyfi kararların alınmasına neden olabilmektedir. Şöyle ki kurul başkanı gerekli görmediği takdirde kurul üyesinin teklifini dikkate almayabilir. Bu durum kurul üyelerinin kurulda pasif bir rol almasına neden olabilmektedir.

Bir başka sorun da gündemin toplantıdan önce kurul üyelerine dağıtılmasında yaşanmaktadır. Bazı il ve ilçe kurullarında, toplantıdan önce gündem dağıtılmamışsa toplantı gündemde görüşülecek konu olmadığı gerekçesiyle toplantı sona erdirilebilmektedir. Bu durum kurulun işlevselliğini azaltmaktadır.

Ancak burada yönetmelikte yer alan maddelerin içeriğinde yer alan problemler kadar, kurul başkanının ve kurul üyelerinin etik sorumluluklarını ne derece yerine getirdikleri de sorgulanmalıdır.

Tablo - 4.32. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “Amacı insan haklarıyla ilgili olmayan sivil toplum kuruluşlarının kurula üye olmamaları gerekir.” görüşünü değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	56	38,4
Hayır	90	61,6
Toplam	146	100,0

23 Kasım 2003 tarihli ve 2298 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan İl ve İlçe İnsan Haklarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 4. maddesinde; sivil toplum kuruluşları şu şekilde tanımlanmaktadır; “Çalışmaları gönüllülük esasına dayalı, tüzüklerinde ve çalışma programlarında insan hakları konularına yer verilen dernek, vakıf gibi tüzel kişiliğe sahip kuruluşları, ifadede eder.”²⁵⁸ Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, “İl ve ilçe insan hakları kurullarına, kuruluş amaçları insan haklarını korumak olmayan sivil toplum kuruluşlarının kurullara üye olmamaları gerekir” görüşünü değerlendirmeleri istenmiş; kurul üyelerinden 90 kişi % 61,6 ile bu görüşe katılmadıklarını belirtmiş, 56 kişi % 38,4 ile bu görüşe katılmıştır.

Ancak, 81 İl ve 850 ilçe’de kurulan İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, “Toplumda ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincini geliştirmek, insan haklarını korumak, ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari nedenleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak”²⁵⁹ üzere kurulmuştur. Bu görevlerin uzmanlaşmış kişiler tarafından yerine getirilmesi gerekliliği çok açıktır.

Tablo - 4.33. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “Kurul kararlarının yaptırım gücü olmalıdır.” görüşünü değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	138	94,5
Hayır	8	5,5
Toplam	146	100,0

²⁵⁸ T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İnsan Hakları Başkanlığı, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005, s.27.

²⁵⁹ A.g.e., s.27.

Ankete katılan, Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerine, “İl ve ilçe İnsan Hakları Kurul kararlarının yaptırım gücü olmalıdır.” görüşünü değerlendirmeleri istenmiş; kurul üyelerinden 138 kişinin % 94,5 ile bu görüşe katıldığı belirlenmiştir.

İnsan Hakları Başkanlığı da yayımladığı 2005 Yılı Bilgi Dosyasında, bu konuya değinmiştir; ‘İnsan hakları alanında çok sayıda kurumsal yapının oluşturulmuş bulunmasına rağmen doyurucu bir sonucun elde edilemediğini belirterek, idari ve mali bağımsızlığa sahip, yetkileri ve çoğulculuğu güvence altına alınmış bir İnsan Hakları Ulusal Kurumu oluşturulması çabasının sürdürüldüğünü ve bu konuda somut adımlar atıldığını belirtmiştir.²⁶⁰

Tablo - 4.34. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul yönetmeliğinde yer alan maddelerin insan haklarının korunmasında yetersiz kalmaktadır.” görüşünü değerlendirmeleri

	Sayı	%
Evet	99	67,8
Hayır	47	32,2
Toplam	146	100,0

Ankete katılan, Antalya il ve ilçe insan hakları kurulu üyelerine, “İl ve ilçe insan hakları kurul yönetmeliğinde yer alan maddelerin insan haklarının korunmasında yetersiz kalmaktadır.” görüşünü değerlendirmeleri istenmiş; kurul üyelerinden 99 kişinin % 67,8 ile bu görüşe katıldığı belirlenmiştir. 47 kişi % 32,2 ile bu görüşe katılmamıştır.

Tablo - 4.35. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarında 23 Kasım 2003 tarihli yönetmelik değişikliğiyle kamu görevlilerinin katılımıyla oluşmuş bulunan yapıya son verilerek sivil toplum temsilcilerinin ağırlıkta olduğu yeni bir yapının oluşmuş olması uygulamasını destekliyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	123	84,2
Hayır	23	15,8
Toplam	146	100,0

²⁶⁰ A.g.e., s.1..

21.11.2000 tarihli ve 24218 sayılı yönetmelikte İl Emniyet Müdürü, İl Jandarma Komutanı, İl Sağlık Müdürü, İl Milli Eğitim Müdürü, Sosyal Hizmetler İl Müdürü, İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarında kurul üyesi olarak yer alırken, 23.1.2003 tarih ve 25298 sayılı yönetmelik değişikliğiyle bu kurumların temsilcileri kuruldan çıkartılmış ve sivil toplum temsilcilerinin ağırlıkta olduğu yeni bir yapı oluşturulmuştur.

Ankete katılan Antalya il ve ilçe insan hakları kurulu üyelerine “İl ve ilçe insan hakları kurullarında 23 Kasım 2003 tarihli yönetmelik değişikliğiyle kamu görevlilerinin katılımıyla oluşmuş bulunan yapıya son verilerek sivil toplum temsilcilerinin ağırlıkta olduğu yeni bir yapının oluşmuş olması uygulamasını destekliyor musunuz?” sorusu yöneltilmiş, kurul üyelerinden 123 kişi % 84,2 ile bu uygulamayı desteklediklerini belirtmiş, 23 kişi % 15,8 ile bu uygulamayı desteklememiştir.

Antalya İl Kurulunda görevli personelle yapılan görüşmelerde, yeni yönetmelikle kuruldan çıkarılan kurumların temsilcilerinin toplantılara gelmediği bu açıdan bu yeni yapılanmanın çok daha iyi olduğu belirtilmiştir. Antalya İnsan Hakları İl Kurulu toplantı tutanaklarında da 2001 ve 2002 yıllarında sık sık ilgili kurul üyelerinin toplantılara gelmediği ya da farklı temsilciler gönderdikleri hususunda şikayetlerin dile getirildiği, tespit edilmiştir.

4.1.4 Kurul Üyelerinin Antalya’da İnsan Hakları Sorununa Bakışı

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları, bölgede görülen insan hakları sorunları karşısında yani insan hakları ihlalleri ile ilgili uygulamaların mahallinde iyileştirilmesi ve ihlallere yol açan nedenlere yerinde çözüm bulunması amacıyla oluşturulmuş kurullardır.

Kurul üyelerinin Antalya’da İnsan Hakları Sorununa bakışı, bu bölüm altında inceleme konusu yapılırken aynı zamanda Antalya il ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının işlevselliğinin ölçümüne de çalışılmıştır.

Tablo - 4.36. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, buldukları bölgede en çok karşılaşılan insan hakları ihlallerinin değerlendirilmesi ve derecelendirilmesi

Alan	Sayı	%	Alan	Sayı	%
Adil Yargılanma Hakkı	16	3,7	Örgütlenme Hürriyeti	9	2,1
Ailenin Korunması Hakkı	24	5,5	Özel Hayatın Gizliliği	14	3,2
Çevre Hakkı	62	14,2	Sağlık ve Hasta Hakkı	61	14,0
Dilekçe Hakkı	8	1,8	Seçme, Seçilme ve Siyasi Faaliyet	14	3,2
Din ve Vicdan Hürriyeti	15	3,4	Sosyal Güvenlik Hakkı	28	1,8
Eğitim ve Öğretim Hakkı	26	6,0	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı	6	0,9
Engelli Hakları	34	7,8	Vatandaşlık Hakkı	14	1,1
Haberleşme Hürriyeti	2	0,5	Yaşam Hakkı	8	7,1
İfade Hürriyeti	19	4,4	Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü	4	0,9
İşkence ve Kötü Muamele Yasağı	7	1,6	Zorla Çalışma Yasağı	5	1,1
Kişi Hürriyeti ve Güvenliği	19	4,4	Bilgi Edinme Hakkı	31	7,1
Konut Dokunulmazlığı	4	0,9	Diğer	4	0,9
Mülkiyet Hakkı	10	2,3			
			Toplam		100,0

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul üyelerine, (İnsan Hakları Bireysel Başvuru Form’unda yer alan hak listeleri örnek alınarak) buldukları bölgede karşılaştıkları insan hakları ihlallerini belirtmeleri istenmiştir. Kurul üyelerine göre Antalya ilinde ve ilçelerinde karşılaşılan insan hakları ihlallerinin değerlendirilmesinde, birinci sırada **çevre hakkı**’nın geldiği anlaşılmıştır.62 kişi % 14,2 ile çevre hakkını belirtmiştir.

Bölgede en çok ihlal edilen hak sıralamasında ikinci sırada ise **Sağlık ve Hasta Hakkı** yer almıştır. Kurul üyelerinden 61 kişi % 14,0 ile Sağlık ve Hasta Hakkını belirtmiştir. Kurul

üyelerinden 34'ü ise % 7,8 ile **Engelli Haklarını** bölgede üçüncü en çok ihlal edilen hak olarak tespit etmiştir.

Tablo - 4.37. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu’nun Antalya ilinde ve ilçelerinde yeterince tanındığını düşünüyor musunuz?” sorusuna verdiği yanıtlar

	Sayı	%
Evet	18	12,3
Hayır	128	87,7
Toplam	146	100,0

Ankete katılan, Antalya il ve ilçe insan hakları kurulu üyelerine, “İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu’nun Antalya ilinde ve ilçelerinde yeterince tanındığını düşünüyor musunuz?” sorusu yöneltmiş kurul üyelerinden 128 kişi % 87,7 ile kurulun Antalya ilinde tanınmadığını belirtmiştir. Kurul üyelerinin yapmakla yükümlü olduğu görevler arasında ‘kurulların çalışmalarıyla ilgili olarak halkı bilinçlendirmek’ maddesi yer almasına karşın yukarıdaki tablo kurul üyelerinin sorumluluklarını yerine getirmediklerinin göstergesidir.

Ayrıca, kurul üleriyle yüz yüze yapılan görüşmelerde bazı kurul üyelerinin ilgili anket sorularının aslında kurulu tanımak açısından önemli yararları olduğunu belirtmeleri düşündürücüdür.

Tablo - 4.38. Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, görevleri arasında yer alan bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim çalışmalarını çerçevesinde katılımının tespiti

	Sayı	%
Evet	38	26,0
Hayır	108	74,0
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinden 108 kişi % 74,0 ile buldukları bölgede hiç bir bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim çalışmalarına katılmadıklarını belirtmiştir. 38 kişi % 26,0 ile bu görevleri yerine getirdiklerini belirtmiştir.

23 Kasım 2003 tarihli ve 2298 sayılı Resmi Gazete de yayımlanan İl ve İlçe İnsan Haklarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmeliğin 11. maddesinde yer

alan Bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim, kurul üyelerinin görevleri arasında yer almaktadır.

Tablo - 4.39. Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, görevleri arasında yer alan araştırma ve izleme faaliyetlerinden hangilerine katıldığının tespiti

	Sayı	%
Sokak çocuklarının çözümüne, çocuk işçiliğinin ve çocuk dilenciliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar	16	7,7
İnsan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler	45	21,5
İlköğretim çağına geldiği halde çeşitli sebeplerle okula gidemeyen çocuklarla ilgili araştırmalar	18	8,6
Kadın, çocuk hasta ve özürli hakları ile ilgili araştırmalar yapmak ve çözümler üretilmesini teşvik etmek	37	17,7
İnsan hakları ihlaline neden olan çevre ve trafik sorunları ile ilgili araştırmalara katılmak	26	12,4
İnsan hakları uygulamalarının teşvik edilmesi amacıyla örnek kurum ve kuruluşlar ile kamu görevlilerinin tespit edilerek ödüllendirilmesini sağlamak	9	4,3
Karakol ve Nezarethane denetleme formlarını inceleyerek varsa aksaklıkların giderilmesi hususunda tavsiyelerde bulunmak	29	13,9
Nezarethane koşullarının iyileştirilmesi ve ilgili mevzuata uygun hale getirilmesi hususunda tavsiyelerde bulunmak	21	10,0
Sanık haklarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamaya yönelik araştırma ve inceleme yapmak	8	3,8
Toplam		100,0

Ankete katılan Antalya il ve ilçe insan hakları kurulu üyelerinin %35,6 ile 52 kişi araştırma izleme faaliyetlerine katılmadığını belirtmiştir. %64,4 ile 94 kişi yukarıdaki tabloda yer alan faaliyetlere katılmıştır. Kurulun araştırma konularının çok kapsamlı olmasına rağmen kurul üyelerinin yeterli araştırma çalışmalarına katılmadığı aylık raporlardan da anlaşılmaktadır. Bunun dışında üye olup da hiç araştırma ve izleme faaliyetine katılmayanların sayısı azımsanmayacak orandadır.

Tablo - 4.40. Ankete katılan Antalya İl Ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinin, “Antalya ve ilçelerinde kurulun, insan hakları ihlallerini engellemedeki etkinliği” hakkındaki görüşleri

	Sayı	%
Evet	85	58,2
Hayır	61	41,8
Toplam	146	100,0

Ankete katılan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyelerinden 85 kişi % 58,2 ile kurulun insan hakları ihlallerini engellemede etkin olduğunu belirtmiş, 61 kişi % 41,8 ile kurulun bölgede insan haklarını engellemede etkin olamadığını belirtmiştir. Antalya il ve İlçe İnsan Hakları Kurulların işlevselliğinin ölçümünde, kurul üyelerinin çalıştıkları kurulun etkin olmadığını belirtmeleri önemli gösterge niteliğindedir.

Yukarıda tablolaştırılmış ve kısaca analiz edilen anket soruları toplu olarak değerlendirilecek ve yorumlanacak olursa;

Anketin birinci bölümünde, kurul üyelerinin demografik özellikleri dikkate alındığında yukarıda da kısaca belirtildiği gibi yaklaşık olarak % 50 oranında üyenin lise ve altı eğitim düzeyine sahip olduğu, kadın üye sayısının çok az olması (%14), üyelerin gelir düzeyinin düşüklüğü, üyelerin yaklaşık olarak yarısına yakın kısmının kurulun kurulmasından bu yana görev aldığı tespit edilmiştir.

Anketin ikinci bölümünde kurul üyelerinin Türkiye’de insan hakları sorununa bakışları sorgulanmış ve genel olarak şu saptamalar yapılmıştır. Kurul üyeleri, insan hakları alanında yapılan düzenlemelerin hayata geçirilemediğini ve geçirilemeyeceğini düşünmektedirler. Kamuoyunun insan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirilmesine yönelik çalışmaları hakkında bilgisinin olmadığı (%87) büyük bir çoğunlukla kabul edilmektedir. Bu anlamda kurul üyeleri de aslında tanıtım ve bilgilendirme görevlerini de yerine getirme noktasında başarısız olduklarını kabul etmektedirler. Yine kamuoyunun insan hakları ihlallerine duyarlı olup olmadığı sorulduğunda olumsuz fikir belirtmişlerdir. Oysa bu bilincin yerleştirilmesi de kurulun görevleri arasındadır ve aslında bu soruya verdikleri cevap yine görevlerini yerine getirmediklerinin üstü kapalı açık ifadesidir. En önemli bulgulardan biri ise tablo 4.9. dur. Kurul üyeleri insan hakları ihlallerinin olduğu kurumları yoğunluk sırasına göre belirtmiş ve en yüksek ihlal oluşan kurumlarda hiçbir denetleme yapmadığı anlaşılmıştır. Bu çok çarpıcı bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kurul üyeleri insan hakları ile ilgili İnsan Hakları Başkanlığı ile koordineli çalışan kurulları tanımamaktadırlar. İnsan haklarını konu alan kurul ve kurumların oluşumunda AB sürecinin etkili olduğu kurul üyelerinin neredeyse tamamı tarafından onaylanmaktadır. Bu kurulun görevlerini yerine getirmediği sonucu ile ele alınacak olursa kurulların oluşum amacının aslında AB'ye şirin görünme amacı taşıdığı ve fiili olarak işlevselliğinin önemli olmadığı düşünülüyor söylenebilir.

Kurul üyelerinin tablo 4.25'e bakılacak olursa insan hakları ile ilgili bireysel başvuruların kurulda sağlıklı bir değerlendirmeye tutulup tutulmadığı sorusuna verdikleri yanıtın %43'ünün hayır cevabı vermesi ve neden? sorusu yöneltildiğinde yeterli takibin olmadığını belirtmeleri düşündürücüdür. Oysa takibi yapması gereken görevliler kendileridir. Kurul üyelerinin Başbakanlığa gönderilen aylık raporlarının titizlikle hazırlanıp hazırlanmadığına verdikleri yanıt büyük çoğunlukla evet olmuştur. Ancak üçüncü bölümde tasnif edilmiş ve düzenlenmiş raporlara bakıldığında raporların birbirini takip eden aylara rutin olarak hiçbir ekleme yapılmadan kopyalanmış şekilde gönderildiği tespit edilmiştir.

Kurul üyelerinin çoğunun kurulların yaptırım gücünün olması gerekliliği üzerinde birleştiği anlaşılmaktadır. Bu durum kurul üyelerinin kurulun işlevselliğinin ancak yaptırım gücü oluştuğunda sağlanabileceğini düşündürmektedir. Ancak burada unutulmaması gereken en önemli nokta yaptırım gücü olsun veya olmasın kurulun en önemli görevlerinden birisinin kamuoyunun insan hakları konusunda bilgilendirilmesi olduğudur.

Bu genel değerlendirme de Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyeleri, aslında kurulun işlevsiz olduğunu ve daha önce de belirtildiği gibi AB için bir etiket olduğunu düşünmektedirler. Ayrıca kurul üyeleri hiçbir ücret almadan asli görevlerinin yanında bu görevi de yürütmektedir. Üyeler için bu görev bu anlamda bir yük olarak görülmektedir.

Örnek alınan Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul'unun kuruluş amaçları, teşkilat yapısı, görev ve işleyişi aylık çalışmalarını özetleyen raporlar ve kurul üyelerinin insan hakları sorununu değerlendirishi dikkate alındığında, istem olarak insan haklarının kurumsallaştırılmasına yönelik kararlarla uygulamada görünen tablonun birbirinden çok farklı olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

İnsan hakları ile ilgili kurumsal yapının güçlendirmesi girişimlerinde, istem olarak insan haklarını korumak ve insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla yönelik olarak yapılan çalışmaların ve kararların uygulamaya geçirilmediği takdirde, insanın değerini yok eden tutumların engellenemeyeceğini açıklar.

Türkiye’de, insan hakları alanında gerçekleştirilen mücadelelerin en büyük başarısı, insan haklarını koruma gerekliliğinin farkına varılması ve kabul edilmesi olmuştur. 1990 yılında önemli bir ivme kazanan insan haklarını kurumsal bir temele oturtma girişimleri içerisinde Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı bünyesinde kurulan İnsan Hakları İl ve İlçe Kurulları da insan haklarının korunması ve ihlallerin önlenmesi sürecinde önemli görevlerle bu sürece dâhil edilmiştir.

Ancak Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Örneği’nde görüldüğü gibi, insanın kendini gerçekleştirmeye elverişli ortamların bir türlü istenen düzeye getirilememesi ve günümüzde görülen insan hakları ihlalleri, insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerinin yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Çalışmada Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu Örneği’nden yola çıkılarak aşağıdaki bulgular tespit edilmiştir:

İnsan hakları ile ilgili Türkiye’deki yapılanma tam anlamıyla uygulanamamaktadır. Bu kurullar daha çok AB’ne giriş sürecinde “Türkiye’nin insan haklarına saygılı bir ülke” olduğu imajını gösterme eğilimindedir. Ancak kurulun işleyişinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılmaktadır. Burada dikkat edilmesi gereken bir diğer hususta Türk insanının insan hakları konusunda bilgisinin artırılmasının gerekliliğidir. Ancak kurul bu koşullarda sağlıklı işleyişini gerçekleştirebilecektir.

Kurulun örgütsel yapısı temel anlamda yeterlidir denebilir. Ancak Türkiye’deki İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları kurumsal açıdan yeterince tanınmamaktadır ve işleyişinin sağlıklı hale getirilmesi için yeterli ödeneye sahip değildir.

Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulu üyeleri konu üzerinde yeterli bilgiye sahip uzman kişilerden oluşmamaktadır. Daha çok üyeliklerin boş kalmaması için atamalar söz konusudur. Bu üyeler hem insan hakları ile ilgili hem de kurulun otonom işleyişi üzerine hiçbir eğitime tabi tutulmamıştır. Üstelik kurulun görevleri arasında toplumu bilinçlendirme ve bilgilendirme maddesi yer alırken, insan hakları konusunda hiçbir eğitim almamış kurul üyelerinin bu görevleri üstlenmesi çok dikkat çekicidir. Sonuçta kurul üyelerinin de

bilgilendirme ve bilinçlendirme görevini yerine getirmedikleri görülmektedir. Oysa bu kurulda yer alan üyelerin görevlerini yerine getirmeleri etik sorumlulukları gereğidir. Bu anlayış üyelerde kesinlikle oluşmalıdır.

Kurul başkanı (vali,/kaymakam) gerekli görmediği takdirde kurul üyelerinin tekliflerini dikkate almama yetkisine sahiptir. Bu, kurulun kurumsal yapısının özgürlüklerinin en üst düzeyde olması gerekliliğine gölge düşürmektedir. Oysa olması gereken koşulsuz eşitlik olmalıdır.

Kurulun üyeleri bu çalışmalarını sonucunda herhangi bir ücret almamaktadırlar. Bu durum, üyelerin görevlerini isteksizce yapmalarını belki de yapmamaları sonucunu doğurmaktadır.

Kurul üyeleri yine görev sınırları içerisinde olmasına rağmen başvuru olmadığı takdirde hiçbir araştırma ve izleme faaliyetlerine katılmamaktadırlar. Oysa kurul başvuru olmasa bile yetki alanları içerisinde bu tür ihlallerin olup olmadığını sürekli araştırmalı ve izlemelidir.

Kurulun üyeleri insan hakları ihlallerini tespit etmiş olsalar bile bir yaptırım gücünün ellerinde olmadığı konusunda şikâyetçilerdir. Daha da ötesi kurul üyeleri, üyesi oldukları kurulun, insan hakları ihlallerini engellemede etkili olamayacağını da düşünmektedir. Ayrıca kurul üyeleri insan hakları alanında yapılan hukuksal ve siyasal reformların da yeterli olmadığını düşünmekle birlikte, Türkiye’de Demokrasi ve Hukuk Devleti kavramların gereklerinin de yerine getirilmediğini düşünmektedir.

Kurul üyeleri neyin insan hakları ihlali olup olmadığı konusunda bilgi sahibi değildir. Özellikle bu durum aylık raporların sonuçlarında görülmektedir.

Kurulun hazırladığı aylık raporlar incelendiğinde, bir önceki ay raporunun sürekli yinelenen bir biçimde gönderildiği tespit edilmiştir. Bu durum genel olarak bu şekilde işletilmektedir.

Kurul üyeleri bölgede yaşanan insan hakları sorunlarına karşı ilgisiz davranmaktadırlar. Örneğin, sokak çocukları ile ilgili sorunlar belirtildiğinde bu konuda çalışma yapıldığı söylenmiş, ancak bu çalışmanın sonuçlarına yönelik çözüm arayışları içerisine girilmemiştir. Sadece sorunlar raporlarda rutin olarak belirlenmiştir. Oysa kurul, bu sorunu tespit ettiğinde çözümünü de sağlamak için çalışmalar başlatmalıdır. Bu durum yine ilgili üyelerin görevlerini isteksizce yerine getirdiklerinin bulgusu olarak ifade edilebilir.

Kurul üyeleri insan hakları ihlallerini önlemek amacıyla kurulan uluslararası koruma mekanizmalara karşı güvensizdir. Örneğin, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarını adil ve tarafsız bulmamaktadır.

Kurul üyeleri insan haklarını korumak ve ihlalleri önlemek amacıyla kurulan diğer kuruluşlar hakkında bilgi sahibi değildir. Örneğin İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi bilinmeyen kurullar arasında ilk sırada gelmektedir.

Tüm bu bulgular ışığında mevcut durumda il ve ilçe insan hakları kurulları 4 yıllık süreç içerisinde sağlıklı çalışmamakta ve görevlerini yerine getirememektedir. Bu anlamda görevlerin sağlıklı ifa edilebilmesi için aşağıdaki önerilerin dikkate alınması gerekmektedir:

Kurul öncelikle işleyişini topluma tanıtmalı, yaygınlaştırmalı ve bilgi toplantılarına öncelik vermelidir. Ancak bunun sonucunda insan hakları ihlalinin ne olduğu tam olarak toplum tarafından kavranabilecek ve ihlallerin önlenmesi işlevi ihlal oluşmadan engellenebilecektir. Bu durum, ihlalin ortadan kaldırılmasından çok daha önemlidir.

Kurullarda üyelik görevi alacak kişiler arasında akademisyenlerin ve insan hakları konusunda uzman sivil toplum kuruluşları temsilcilerinin sayısının artırılması da kurulun işlevselliğini ve niteliğini arttıracaktır.

Aynı zamanda gelecekte bu tür çalışmalar yapacak akademisyenlere kurulun işlevselliğini arttırıcı modellerin ortaya konmasında bu çalışmanın önemli bir rehber niteliği oluşturabileceği düşünülebilir.

Üyelerin de belirttiği gibi kurul; yaptırım gücüne kavuşturulmalıdır. 2005 tarihi itibarıyla Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı tarafından, “Paris Prensipleri”nin öngördüğü şekilde idari ve mali bağımsızlığa sahip, yetkileri ve çoğulculuğu güvence altına alınmış bir insan hakları kurumu oluşturma yönünde çalışmalar sürdürülse bile henüz tamamlanmamıştır. Bu kurulların yeterli araştırma ve inceleme yapacak düzeyde bir ödenğe kavuşturulması ve denetimi acilen sağlanmalıdır. Aksi takdirde bu kurulun işleyişi de kağıt üzerinde kacaktır.

Kurul üyeleri görevleri gereği performans ve motivasyon açısından ücretlendirilmeli böylece verimlilik tesis edilmelidir.

Türkiye’de insan hakları, insan değerinin hukuksal, siyasal ve etik bir bağ içerisinde güvence altına alınmasıyla sağlanır. Türkiye’de insan hakları ile ilgili kurumsal yapının oluşturulması girişimlerinde yasama ve yürütme erkeleriyle akademisyenler ve sivil toplum kuruluşlarına ayrı ayrı görevler düştüğü anlaşılmaktadır. Bu farklılık bir tek nokta da birleşmektedir; günlük yaşamda bu haklara saygı gösteren, ya da çiğneyen, korunması için kamu görevlisi olarak sorumluluk verilen, gerekli yasaları çıkartmakla görevli olan “kişi”lerdir. Dolayısı ile insan haklarının korunması tüm aydınlanmış yurttaşların eylemlerinde birleşmelidir.

KAYNAKÇA

AKARSU. Bedia, “İnsan Açısından Teknolojik Gelişmeler ve Evrensel Kültür”, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

AKILLIOĞLU. Tekin, “*Adalet Kavramı ve İnsan Hakları*”, **Adalet Kavramı**, (Der: Adnan Güriz), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

ALİEFENDİOĞLU. Yılmaz, “*İnsan Hakları ve Sivil Toplum Örgütleri*”, **Türkiye İnsan Hakları Kurumu Kuruluş Bildirgesi**, TİHAK Yayınları, Ankara, 2000.

ANAYURT. Ömer, “*Hakların Bütünlüğü İlkesi Açısından İnsan Haklarına İlişkin Sınıflandırmaların Değerlendirmesi*”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 2000.

ATREYA. J.P, “Temel İnsan Hakları ve Barış“, **Dünya Poblemleri Karşısında Felsefe**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

BERKES. Niyazi, “*Türkiye’de Çağdaşlaşma Olgusu*”, **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

BIÇAK. Vahit, <http://www.geocities.com/vbicak/anyargisi.htm>

BOVEN. Theo C.Van & RAMCHARAN. B.G., “*İnsan Haklarının Korunmasında Karşılaşılan Uluslararası Düzeydeki Sorunlar*” **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara,1996, s.90.

ÇAHA. Ömer (a), **Sivil Toplum, Aydınlar ve Demokrasi**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999.

ÇAM. Esat, **Siyaset Bilimine Giriş**, Der Yayınları, İstanbul, 2002.

ÇEVİK. Hasan Hüseyin, “*Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Arasındaki Bağlantı Üzerine Bir Bakış*“, **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, (Der: Davut Dursun), Şehir Yayınları, İstanbul, 2001.

ÇİNE. Özcan, “*Bağımsız ve Yansız Yargılanma Hakkı*”, **Türkiye’de İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 2000.

ÇUKURÇAYIR. M. Akif, “*Demokrasi ve İnsan Hakları*“, **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.

DAMNJANOVIC. Milan, “*Yaratma Hakkı*”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

- DEDEOĞLU. Necati, “Sağlık Açısından Kentlere Uyum veya Kentlere Uyumsuzluğun Sonuçları”, **Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet**, Sosyal Hizmet Sempozyumu 98, Antalya, 2002.
- DIEMER. Alwin, “İnsan Haklarını Araştırmanın Amacı”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara,1996.
- DOĞRAMACI. Emel, “Açılış Konuşması”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara,1996.
- ELKATMIŞ. Mehmet, “Türkiye ve İnsan Hakları “, **Demokrasi Konferansları**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2003.
- EREN. Veysel, “Demokrasi ve Özgürlükler“, **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, (Der: Davut Dursun), Şehir Yayınları, Ankara, 2001.
- ERDOĞAN. Mustafa, **Anayasal Demokrasi**, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2003.
- GEMALMAZ. Mehmet Semih, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1997.
- GENÇKAYA Ö.F., “Türk Siyasi Tarihi, Siyasi Partiler, Liderler ve Seçim Sistemleri”, **Demokrasi ve Türk Siyaseti “Bilinçli Birey” Eğitim Programı**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2004.
- GÖZE. Ayferi, **Sosyal Devlet Sistemi**, İstanbul Üniversitesi Yayını, İstanbul, 1976.
- GÜRİZ. Adnan, “Adalet Kavramının Belirsizliği”, **Adalet Kavramı**, (Der: Adnan Güriz), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.
- GÖZÜBÜYÜK. A. Şeref, **Yönetim Hukuku**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1983.
- İRTEMÇELİK. Mehmet Ali, “Açılış Konuşması”, **Hukukun Üstünlüğü Demokrasi İnsan Hakları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 1999.
- İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi 2000 Yılı Çalışmaları**, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Başbakanlık Basımevi, Ankara, 2001.
- KABOĞLU. Ö. İbrahim (a), **Dayanışma Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara,1996.
- KABOĞLU. Ö. İbrahim (b), **Anayasa ve Toplum**, İmge Kitabevi, Ankara, 2000.
- KALAYCIOĞLU Ersin & SARIBAY Ali Yaşar, ”Tanzimat: Modernleşme Arayışı ve Siyasal Değişme”, **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, (Der: Ersin Kalaycıoğlu & Ali Yaşar Sarıbay), Beta Yayınevi, İstanbul, 1986.
- KAPANİ. Münci, **İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları**, Bilgi Yayınevi, Ankara,1987.
- KARAHAN. Özcan, “Demokrasi, İnsan Hakları ve Hukuk Devleti“, **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.

KAYA. Ahmet, “*İnsan Hakları ve Demokrasi*“, **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.

KAYGI. Abdullah, **Türk Düşüncesinde Çağdaşlaşma**, Gündoğan Yayınları, Ankara, 1992.

KEANE. John, **Sivil Toplum ve Devlet**, Yedi Kıta Yayınları, Ankara, 2004.

KİLİ. Suna, “*1876 Anayasasının Çağdaşlaşma Sorunları Açısından Değerlendirilmesi*“, **Türk Siyasal Hayatının Gelişimi**, Beta Yayınevi, İstanbul, 1996.

KUÇURADİ. İoanna (a), ”Felsefe ve İnsan Hakları”, **İnsan Haklarının Felsefi Temelleri Uluslararası Semineri (9-13 Haziran 1980)**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1996.

KUÇURADİ. İoanna (b), **İnsan ve Değerleri**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1998.

KUÇURADİ.İoanna (c), **Çağın Olayları Arasında**, Şiir Tiyatro Yayınları, Ankara,1981.

KUÇURADİ. İoanna (d), “*Adalet Kavramı*”, **Adalet Kavramı**, (Der: Adnan Güriz), Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.

KUÇURADİ. İoanna (e), <http://www.inhak-bb.adalet.gov.tr/diger/etikilkeler.zip>

KUÇURADİ. İoanna (f), “İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Komitesi Başkanı”, **Hukukun Üstünlüğü Demokrasi İnsan Hakları**, Başbakanlık Basımevi, Ankara,1999.

KUÇURADİ. İoanna (g),“*İnsan Hakları ve Eğitim*“, **İnsan Hakları Semineri (20-21 Mayıs 2002)**, T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara, 2002.

KUÇURADİ. İoanna (h), **Etik**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara 1996.

KUÇURADİ. İoanna (i), “*Türkiye Felsefe Kurumu Başkanı İoanna Kuçuradi'nin Konuşması*”, **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe Uluslararası Semineri (7 – 10 Temmuz 1986)** , Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

KUÇURADİ. İoanna (j), “*Sivil Toplum Kuruluşları: Kavramlar*”, **Üç Sempozyum Sivil Toplum Kuruluşları** , Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1988.

KUÇURADİ. İoanna (k), “Felsefi Etik ve “Meslek Etikleri”, **Etik ve Meslek Etikleri**, (Der: Harun Tepe), Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara, 2000.

KUÇURADİ. İoanna (l), “Açılış Konuşması”, **Düşünen Sivil Toplum Felsefi Yaklaşımlar-Açılımlar**, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 2003.

MERCIER. ANDRE, “*Barışın Hüküm Sürmesinin Fesefi Koşulları*“, **Dünya Poblemleri Karşısında Felsefe**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

METİNER. Mehmet, **İdeolojik Devletten Demokratik Devlete**, Beyan Yayınları, İstanbul, 1999.

ORUKA. H. Odera, "Günümüzde Felsefe ve İnsanlık", **Dünya Poblemleri Karşısında Felsefe**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

ÖZSAĞIR. Arif, " *İnsan Hakları ve Demokrasi* ", **Demokrasi Dosyası**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZSOY. Osman, **Türkiye'nin Demokrasi Arayışı**, Yedirenk Kitapları Yayını, İstanbul, 2000.

ÖZTEKİN. Ali, **Siyaset Bilimine Giriş**, YeniMalatya Gazetesi Ofset Tesisleri Yayını, Malatya, 1993.

PARLA. Taha, **Türkiye'de Anayasalar**, İletişim Yayınları, İstanbul, 1991.

REİSOĞLU. Safa, " *Avrupa Birliğine Giriş Aşamasında Kopenhag Kriterleri ve Türkiye* ", **İnsan Hakları Semineri (20-21 Mayıs 2002)**, T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara, 2002.

ŞENGÜL. Murat, " *Türkiye ve İnsan Hakları* ", **Demokrasi Konferansları**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara, 2003.

SOYSAL. Mümtaz (a), " *Bugünkü Dünyada Bağımsızlık Sorunu* ", **Dünya Problemleri Karşısında Felsefe**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları, Ankara, 1988.

SOYSAL. Mümtaz (b), **100 Soruda Anayasanın Anlamı**, Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1986.

TANÖR. Bülent, **Osmanlı Türk Anayasal Gelişmeleri (1789 – 1980)**, Alfa Yayıncılık, İstanbul, 1996.

T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2004, Ankara, 2004.

T.C. Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığı Bilgi Dosyası 2005, İngiltere Büyükelçiliği Basımevi, Ankara, 2005.

TEPE. Harun (a), "Bir Felsefe Disiplini Olarak Etik ve "Etikler" ", **Etik ve Meslek Etikleri**, (Der: Harun Tepe), Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara, 2000.

TEPE. Harun (b), "Bir Felsefe Dalı Olarak Etik", **Doğu Batı**, s.4, Ağustos – Eylül- Ekim 1998.

TEPE. Harun (c), **Etik ve Metaetik**, Türkiye Felsefe Kurumu Yayını, Ankara, 1992.

TOSUN ERDOĞAN. Gülgün, **Demokratikleşme Perspektifinden Devlet – Sivil Toplum İlişkisi**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2001.

TUZCUOĞLU. Ferruh, " *Anayasal Demokrasi* ", **Demokrasi Sorunu ve Türk Demokrasisi**, (Der: Davut Dursun), Şehir Yayınları, Ankara, 2001.

TÜRK. Hikmet Sami, **Türkiye'de ve Dünyada İnsan Hakları**, İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu Yayınları No:5, Ankara, 1998.

Türkiye’de İnsan Hakları 2004, **İnsan Hakları Danışma Kurulu Raporu** (Ön Rapor Taslağı), Ankara, 2004.

UYGUN. Oktay(a), “İnsan Hakları Kuramı”, **İnsan Hakları**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 2000.

UYGUN. Oktay (b), **Türkiye’de Demokrasi ve İnsan Hakları**, TODAİE Yayınları, Ankara, 1996.

ÜNAL. Şeref, ”*İnsan Hakları Alanındaki Uluslararası Belgeler ve Türkiye’nin Yükümlülükleri*”, **İnsan Hakları Semineri (20-21 Mayıs 2002)**, T.C. İçişleri Bakanlığı Jandarma Genel Komutanlığı Yayını, Ankara, 2002.

ÜSTEL. Füsun, **Yurttaşlık ve Demokrasi**, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 1999.

ÜSTÜNER. Işık Ş. & GÜZELLER. Oktay Cem & CİĞER. Ayşegül, “*Antalya’da Eğitim Öğretim İhtiyacı*”, **Kentleşme Sürecinde Sosyal Hizmet**, Sosyal Hizmet Sempozyumu 98, Antalya, 2002.

YÜCELEN. Rüştü Kazım, **İnsan Hakları El Kitabı**, T.C. Devlet Bakanlığı Yayını, Ankara, 2000.

www.basbakanlik.gov.tr/BASBAKANLIKWEB/teskilat/insanhaklari/dkurulu.htm

www.deltur.cec.eu.int/!publishdocs/tr/1998%20ilerleme%20raporu.rtf

www.deltur.cec.eu.int/!publishdocs/tr/duzenlirapor2000tr.rtf

www.deltur.cec.eu.int/!publishdocs/tr/RRTurkey2001.pdf

www.deltur.cec.eu.int/!publishdocs/tr/2002ILERLEMERAPORU-DPTtercume.doc

www.disis.meb.gov.tr/BELGE/IR_2004_tr.pdf

www.die.gov.tr/nufus_sayimi/2000Nufus_Kesin1.htm

E K L E R

EK-.1. T.C. Antalya Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu Başkanlığı'nın Anket Çalışması ile ilgili Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına Gönderdiği Faks Örneği

EK-.2. 24218 Sayılı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

EK-.3. 25298 Sayılı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

EK-.4. 24494 Sayılı İnsan Hakları Üst Kurulunun Kuruluş, Görev ve işleyişi ile ilgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

EK-.5. 25026 Sayılı İnsan Hakları Danışma Kurulunun Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile ilgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Yapılmasına Dair Yönetmelik

EK-.6. 23362 Sayılı İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi Yönetmeliği

EK-.7. 24496 Sayılı İnsan Hakları İhlâli İddialarını İnceleme Heyetlerinin Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

EK-.1. T.C. Antalya Valiliği İl İnsan Hakları Kurulu Başkanlığı'nın Anket Çalışması ile ilgili Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarına Gönderdiği Faks Örneği

FAKS TEYIDI

T.C.
ANTALYA VALİLİĞİ
İl İnsan Hakları Kurulu Başkanlığı

SAYI : B054VLK4070300/22.18/238
KONU: Tez çalışması

16.12.2004

MANAVGAT KAYMAKAMLIĞINA

İLGİ: Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğünün 14.12.2004 tarih ve 14941 sayılı yazısı

Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğünün ilgi yazısında, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Kamu Yönetimi Anabilim Dalı yüksek lisans programı öğrencilerinden Aslı İŞİK'in "Türkiye'de İnsan Hakları İle İlgili Kurumsal Yapının Güçlendirilmesi Girişimlerini Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurulları Örneği" adlı tez çalışması kapsamında Antalya İl ve İlçe İnsan Hakları Kurul Üyelerine yönelik çalışmasını yapabilmesi için gerekli iznin verilmesi istenmiştir.

Adı geçen söz konusu tez çalışması hususunun değerlendirilmesinde sakınca bulunmamaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Erkan IŞILGAN
Vali a.
Vali Yardımcısı

DAĞITIM:
İl İnsan Hakları Kurulu Üyelerine
Kaymakamlıklara

Adres: Hükümet Konağı 07280 ANTALYA Telefon: 0 242 243 10 80 -243 97 91-93-94 Faks : 0 242 248 93 95
Web : www.antalya.gov.tr E-mail: insanhaklari@antalya.gov.tr
Valilik, "TS-EN-ISO 9001: 2000 Kalite Yönetim Sistemi" belgesine sahip olup bu standardı uygulamaktadır.

EK-.2. 24218 Sayılı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

RESMÎ GAZETE	02 Kasım 2000	Sayı : 24218
---------------------	----------------------	---------------------

Devlet Bakanlığından :

İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; insan haklarının korunmasını sağlamak ve ihlallerini önlemek için gerekli inceleme ve araştırmaları yapmak ve bunların sonuçlarını yetkili mercilere bildirmek, toplumu ve uygulayıcıları eğitmek, bu konuda Başbakan tarafından görevlendirilen Devlet Bakanının verdiği görevleri yerine getirmek için illerde, “İnsan Hakları İl Kurulları”, ilçelerde de “İnsan Hakları İlçe Kurulları”nın görev, kuruluş ve çalışma esaslarını belirlemektir.

Dayanak

Madde 2 — Bu Yönetmelik 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanunun Geçici 7 nci maddesine dayanılarak çıkarılmıştır.

Tanımlar

Madde 3 —Bu Yönetmelikte;

- Bakanlık : Başbakanın görevlendireceği insan haklarından sorumlu Devlet Bakanını,
 - İl Kurulu : İnsan Hakları İl Kurulunu,
 - İl Masası : İnsan Hakları İl Danışma Masasını,
 - İlçe Kurulu : İnsan Hakları İlçe Kurulunu,
 - İlçe Masası : İnsan Hakları İlçe Danışma Masasını,
- ifade eder.

İl ve İlçe Kurullarının Görevleri

Madde 4 — İl ve ilçe kurulları;

- İnsan hakları konusunda her türlü çalışmayı yaparak, gerek Kurul üyeleri, gerek uygulayıcılar ve gerekse vatandaşların bilinçlendirilmesini sağlamak ve bu amaçla çeşitli etkinlikler düzenlemek,
- İllerde Bakanlık, valilik, il masası ve ilçe kurulları tarafından İl Kuruluna iletilen, ilçelerde de valilik, kaymakamlık, ilçe masası ve muhtarlardan İlçe Kuruluna getirilen konuları değerlendirmek,
- Gerekli inceleme ve araştırma yapması için Valilik ve Kaymakamlık makamına öneride bulunmak,

- d) İdarenin uygulamalarında vatandaşlara hoşgörü ve nezaketle yaklaşılması ve işkencenin önlenmesi için her türlü çalışmayı yapmak,
- e) İnsan hakları konusunda personelin eğitilmesini sağlamak için kurs, konferans, seminer vb. etkinlikler düzenlemek,
- f) İllerde üç ayda bir tüm çalışmaları özet olarak Bakanlığa, ilçelerde de üç ayda bir tüm çalışmaları valiliğe bildirmek, ile görevlidirler.

Kuruluş

Madde 5 — Bu Yönetmelikteki görevleri yerine getirmek üzere İl Kurulu, Vali veya görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında;

- a) Belediye Başkanı, (İl Belediye Başkanı veya Büyükşehir Belediye Başkanı)
- b) Varsa üniversite rektörleri veya bu konuda görevlendirecekleri öğretim üyesi veya elemanı,
- c) İl Emniyet Müdürü,
- d) İl Jandarma Komutanı,
- e) İl Sağlık Müdürü,
- f) İl Milli Eğitim Müdürü,
- g) Sosyal Hizmetler İl Müdürü,
- h) Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukukçu,
- ı) Baro Temsilcisi,
- i) Tabip Odaları Temsilcisi,
- j) Ticaret ve Sanayi Odası Temsilcisi,
- k) Esnaf ve Sanatkarlar Birlik Başkanlığı Temsilcisi,
- l) Sivil toplum kuruluşlarından Vali tarafından çağrılacak üyeler,
- m) Basın kuruluşlarının kendi aralarından seçtiği bir temsilciden oluşur.

Bu Yönetmelikteki görevleri yerine getirmek üzere İlçe Kurulu Kaymakamın başkanlığında;

- a) İlçe Belediye Başkanı,
- b) İlçe Emniyet Müdürü,
- c) İlçe Jandarma Komutanı,
- d) Varsa fakülte veya yüksekokulun bu konuda görevlendirecekleri öğretim üyesi veya elemanı,
- e) İlçe Sağlık Grup Başkanı,
- f) İlçe Milli Eğitim Müdürü,
- g) İlgili köy veya mahalle muhtarları,
- h) Meslek odaları temsilcileri, (Şoför, Ticaret, Esnaf odası gibi)
- ı) Sivil toplum kuruluşlarından Kaymakam tarafından çağrılacak üyeler,
- i) Basın kuruluşlarının kendi aralarında seçtiği bir temsilciden oluşur.

Vali veya kaymakam gerekli gördüğü durumlarda ilgili kamu veya özel kuruluş temsilcilerini de toplantıya çağırabilir.

Çalışma Esasları

Madde 6 — İl ve ilçe kurulları ayda bir defa çağrısız olarak toplanır. Bu toplantılar nedeniyle kendilerine herhangi bir ücret ödenmez. Kurulun sekreteryaya hizmetleri illerde valilik, ilçelerde de kaymakamlık tarafından yürütülür. Zorunlu masraflar valilik ve kaymakamlık tarafından karşılanır.

Masaların Kuruluşu ve Çalışma Esasları

Madde 7 — Masa illerde valilik binasında, ilçelerde de kaymakamlık binasında vatandaşın kolayca ulaşabileceği bir müracaat bürosu şeklinde düzenlenir. İllerde ve ilçelerde valinin veya kaymakamın görevlendirdiği kamu görevlilerinden bir üye masanın başkanlığını yapar. Masaya gelen tüm başvurular mümkün olan en kısa zamanda ilgili kurul üyesine iletilerek sonuçlandırılır ve masanın çalışmaları aylık periyotlar halinde kurula getirilir.

Yürürlük

Madde 8 — Bu Yönetmelik 1/12/2000 tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 9 — Bu Yönetmelik hükümlerini İnsan haklarından sorumlu Devlet Bakanı yürütür.

EK-3. 25298 Sayılı İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

RESMÎ GAZETE	23 Kasım 2003	Sayı : 25298
---------------------	----------------------	---------------------

Başbakanlıktan:

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluş, Görev ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Kapsam, Hukuki Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 - Bu Yönetmeliğin amacı; toplumda ve kamu görevlilerinde insan hakları bilincini geliştirmek, insan haklarını korumak, ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak, insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari nedenleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin önerilerde bulunmak üzere, illerde "İl İnsan Hakları Kurulu" ile ilçelerde "İlçe İnsan Hakları Kurulu" nun kuruluş, görev ve çalışma esaslarını belirlemektir.

Kapsam

Madde 2 - Bu Yönetmelik il ve ilçe İnsan Hakları Kurullarının kuruluş, görev ve çalışma esaslarına ilişkin iş ve işlemleri kapsar.

Hukuki dayanak

Madde 3 - Bu Yönetmelik 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilâtı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun ek 6 ncı maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 4 - Bu Yönetmelikte;

- .. Bakanlık .. : Başbakanın görevlendireceği insan haklarından sorumlu Başbakan Yardımcılığını veya Devlet Bakanlığını,
- Bakan : Başbakan tarafından görevlendirilen insan haklarından sorumlu Başbakan Yardımcısını veya Devlet Bakanını,
- Başkanlık : Başbakanlık İnsan Hakları Başkanlığını,
- İl Kurulu : İl İnsan Hakları Kurulunu,
- İl Masası : İl İnsan Hakları Danışma ve Başvuru Masasını,
- İlçe Kurulu : İlçe İnsan Hakları Kurulunu,
- İlçe Masası : İlçe İnsan Hakları Danışma ve Başvuru Masasını,

h) Sivil Toplum Kuruluşu : Çalışmaları gönüllülük esasına dayalı, tüzüklerinde ve çalışma programlarında insan hakları konularına yer verilen dernek, vakıf gibi tüzel kişiliğe sahip kuruluşları, ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Kuruluşu

İl Kurulu

Madde 5 - Bu Yönetmelikte belirtilen görevleri yerine getirmek üzere İl Kurulu, vali veya valinin görevlendireceği bir vali yardımcısının başkanlığında;

- a) Büyükşehir statüsü bulunan illerde büyükşehir belediye başkanı veya başkan yardımcısı, diğer illerde il belediye başkanı veya başkan yardımcısı,
 - b) İl Genel Meclisinin kendi üyeleri arasından seçeceği bir temsilci,
 - c) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin il başkanları veya görevlendirecekleri bir temsilci,
 - d) Üniversite rektörleri veya bu konuda görevlendirecekleri bir öğretim üyesi ya da elemanı,
 - e) Valilik tarafından belirlenecek kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukuk fakültesi mezunu bir kamu görevlisi,
 - f) Baro temsilcisi,
 - g) Tabip odasından bir temsilci,
 - h) Ticaret veya sanayi odasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci,
 - i) Valilik tarafından belirlenecek diğer meslek odaları veya sendikalardan bir temsilci,
 - j) Mahalli televizyon, gazete, radyo gibi kuruluşlardan başvuranlar arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci,
 - k) Muhtarlar derneği başkanı, yoksa mahalle muhtarlarından başvuranlar arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci,
 - l) Okul-aile birliklerinden başvuranlar arasından valilik tarafından belirlenecek bir temsilci,
 - m) Sivil Toplum Kuruluşlarından başvuranlar arasından valilik tarafından belirlenecek en az üç temsilciden,
- oluşur.

Kurul başkanı gerekli gördüğü durumlarda ilgili kamu veya özel kuruluş temsilcilerini veya kişileri de toplantıya çağırabilir.

İlçe Kurulu

Madde 6 - Bu Yönetmelikteki görevleri yerine getirmek üzere İlçe Kurulu, kaymakamın başkanlığında;

- a) İlçe belediye başkanı veya başkan yardımcısı,
- b) İl Genel Meclisinin ilçeden seçilen üyeleri arasından seçeceği bir temsilci,
- c) Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin ilçe başkanları veya görevlendirecekleri bir temsilci,
- d) Fakülte veya yüksekokulun bu konuda görevlendirecekleri bir öğretim üyesi veya elemanı,
- e) Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan bir avukat veya hukuk fakültesi mezunu bir kamu görevlisi,
- f) İlçede görev yapan avukatlardan başvuranlar arasından kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,

- g) İlçede görev yapan doktorlardan başvurular arasında kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,
- h) Kaymakamlık tarafından belirlenecek meslek odalarından veya sendikalardan bir temsilci,
- i) Mahalli televizyon, gazete, radyo gibi kuruluşlardan başvurular arasında kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,
- j) Muhtarlar derneği başkanı, yoksa mahalle muhtarlarından başvurular arasında kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,
- k) Okul-aile birliklerinden başvurular arasında kaymakamlık tarafından belirlenecek bir temsilci,
- l) Sivil Toplum Kuruluşlarından başvurular arasında kaymakamlık tarafından belirlenecek en az iki temsilciden, oluşur.

Kurul Başkanı gerekli gördüğü durumlarda ilgili kamu veya özel kuruluş temsilcilerini veya kişileri de toplantıya çağırabilir.

Danışma ve başvuru masaları

Madde 7 - İllerde valilik yazı işleri müdürlüğünde, ilçelerde kaymakamlık yazı işleri müdürlüğünde herkesin kolayca ulaşabileceği bir danışma ve başvuru masası oluşturulur. Masaya gelen başvurularla ilgilenmek üzere illerde vali, ilçelerde kaymakam tarafından sürekli bir memur görevlendirilir. Masa görevlisinin hukuk formasyonuna sahip olması veya halkla ilişkiler konusunda uzman olması göz önünde bulundurulur.

Komisyonlar

Madde 8 - En az üç üyeden oluşmak üzere, İl ve İlçe Kurulları bünyesinde;

- a) Halkla ilişkiler ve iletişim faaliyetleri,
- b) İnsan hakları eğitimi ve insan hakları bilincini geliştirme,
- c) İnsan hakları ihlallerini araştırma, inceleme ve değerlendirme,
- konularında birer komisyon oluşturulur.

Gerekli görülen hallerde diğer konularda da komisyonlar oluşturulabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Görevleri

Genel görevler

Madde 9 - İl ve İlçe Kurulları;

- a) İllerde Bakanlık, Başkanlık, Valilik, İl Masası, İl Kurulu üyeleri ve İlçe Kurulları tarafından İl Kurulunun gündemine getirilen; ilçelerde de Bakanlık, Başkanlık, Valilik, İl Kurulu, Kaymakamlık, İlçe Masası ve İlçe Kurulu üyeleri tarafından İlçe Kurulu gündemine getirilen konuları değerlendirmek,
- b) İnsan hakları ihlal iddialarını incelemek ve araştırmak,
- c) İnsan haklarının korunması ve insan hak ve özgürlüklerinin kullanılmasının önündeki engeller ile hak ihlallerine yol açan sosyal, siyasi, hukuki ve idari sebepleri incelemek, araştırmak ve bunların çözümüne ilişkin valilik veya kaymakamlık makamına önerilerde bulunmak,

- d) Her türlü ayrımcılığın önlenmesi için gerekli çalışmaları yapmak,
- e) İdarenin uygulamalarında vatandaşlara hoşgörü ve nezaketle yaklaşılmasını sağlamak amacıyla gerekli çalışmaları yapmak,
- f) Ayda bir tüm çalışmaları özet olarak, ilçelerde İl Kuruluna, illerde Başkanlığa bildirmek, ile görevlidir.

Halkla ilişkiler ve iletişim

Madde 10 - İl ve İlçe Kurulları;

- a) İl ve İlçe Masaları kurmak,
- b) İnsan haklarına ilişkin ihbar, dilek, talep ve şikayeti olan kişilerin, insan hakları kurullarına başvurularını kolaylaştırmak için, bütün kamu kurum ve kuruluşları ile şehrin önemli noktalarına "İnsan Hakları Başvuru Kutuları" koymak ve bu kutuların valilik ve kaymakamlık tarafından görevlendirilen personel marifetiyle mümkün olan en kısa sürede açılmasını ve içindekilerin bir tutanakla masa başkanlığına teslim edilmesini sağlamak,
- c) Telefon ve elektronik postayla ihbar imkanını sağlayacak tedbirleri almak, bu amaçla herkesin danışma ve başvuru masalarına ulaşılacağı telefon ve elektronik mektup adreslerini yazılı ve görsel basın aracılığıyla halka duyurmak,
- d) Kurulların çalışmalarıyla ilgili olarak halkı bilgilendirmek, bu amaçla yazılı ve görsel basın kuruluşlarıyla işbirliği yapmak ve internet imkanından yararlanmak,
- e) Kurulların görev ve çalışmalarında sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliğini geliştirmek,
- f) Sivil toplum kuruluşlarının insan hakları konularında çalışmalar yapmalarını teşvik etmek ve desteklemek, ile görevlidir.

Bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitim

Madde 11 - İl ve İlçe Kurulları;

- a) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yer alan insan hakları konularında her türlü çalışmayı yaparak, kurul üyeleri, uygulayıcılar ve vatandaşların bilinçlendirilmesini sağlamak amacıyla etkinlikler düzenlemek,
- b) Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyanname metni ve insan hakları konusunda taraf olduğumuz uluslararası sözleşmeleri kurul üyelerine, kamu kurum ve kuruluşlarına ve vatandaşlara dağıtmak,
- c) İnsan hakları ile ilgili kitap, broşür ve mevzuat metinlerini temin ederek kurul üyelerine, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına ve vatandaşlara dağıtmak,
- d) İnsan hakları konusunda, levha, afiş, broşür ve panolar hazırlanarak veya temin edilerek halkın görebileceği yerlere asmak,
- e) İnsan hakları bilincinin yaygınlaştırılması amacıyla, köy ve mahalle muhtarlıklarıyla diyalogu geliştirmek,
- f) İnsan hakları konusunda panel, konferans, seminer, konser, tiyatro, slayt ve film gösterisi gibi etkinlikler düzenlemek,
- g) Yerel radyo ve televizyon kanallarında uzmanların katılımıyla insan hakları konusunda programlar düzenleyerek aydınlatıcı bilgiler verilmesini sağlamak,
- h) İlk ve orta dereceli okullarda insan hakları öğrenci kolu kurulmasını ve insan haklarına saygı bilincini yerleştirmek için etkinlikler düzenlenmesini teşvik etmek,
- i) Fakültelerin ve yüksekokulların insan hakları alanındaki faaliyetlerini desteklemek,

j) Çevre bilincini yaygınlaştırmak amacıyla bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak,

k) Kütüphanelere insan hakları konulu kitap, dergi ve broşür gibi kaynakları temin ederek halkın kullanımına sunulmasını sağlamak,

ile görevlidir.

Araştırma ve izleme

Madde 12 - İl ve İlçe Kurulları;

a) İnsan haklarıyla ilgili konularda üniversiteler, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve diğer kurumlarla işbirliği yaparak araştırma yapılması, yaptırılması ve rapor hazırlanmasını sağlamak,

b) Kadın, çocuk, hasta ve özürlü hakları ile ilgili araştırmalar yapılması ve çözümler üretilmesini teşvik etmek,

c) İnsan hakları ihlaline neden olan çevre ve trafik sorunları ile ilgili araştırmalar yapılması ve çözümler üretilmesini teşvik etmek,

d) İlköğretim çağına geldiği halde çeşitli sebeplerle okula gidemeyen çocuklarla ilgili araştırmalar yapılmasını sağlamak,

e) Sokak çocuklarının sorunlarının çözümüne, çocuk işçiliğinin ve çocuk dilenciliğinin önlenmesine yönelik çalışmalar yapılmasını sağlamak,

f) İnsan hakları uygulamalarını yerinde görmek amacıyla ilgili kurum ve kuruluşlara ziyaretler gerçekleştirmek,

g) İnsan hakları uygulamalarının teşvik edilmesi amacıyla örnek kurum ve kuruluşlar ile kamu görevlilerinin tespit edilerek ödüllendirilmesini sağlamak,

h) Karakol ve nezarethane denetleme formlarını inceleyerek varsa aksaklıkların giderilmesi hususunda ilgililere tavsiyelerde bulunmak,

i) Nezarethane koşullarının iyileştirilmesi ve ilgili mevzuata uygun hale getirilmesi hususunda tavsiyelerde bulunmak,

j) Sanık haklarının etkin bir şekilde uygulanmasını sağlamaya yönelik araştırma ve inceleme yapmak,

ile görevlidir.

İhlal iddialarını inceleme ve karara bağlama

Madde 13 - İl ve İlçe Kurulları; insan hakları ihlali iddiaları ile ilgili başvuruları incelemek ve araştırmak, inceleme ve araştırma sonuçlarını değerlendirmek, ulaşılan sonuçları konusuna göre Cumhuriyet savcılıklarına ya da ilgili idari makamlara iletme ve sonucunu takip etmekle görevlidir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

İl ve İlçe İnsan Hakları Kurullarının Çalışma Usul ve Esasları

Kurul toplantı esasları

Madde 14 - Kurullar aşağıdaki usul ve esaslara göre çalışır;

a) Kurullar ayda bir defa toplanır. Ancak gerekli görülen durumlarda, başkanın çağrısı üzerine ayda birden fazla da toplanabilir.

b) Kurul toplantılarına illerde vali veya valinin görevlendireceği bir vali yardımcısı, ilçelerde kaymakam başkanlık eder.

- c) Kurul, üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır ve toplantıya katılan üyelerin salt çoğunluğu ile karar verir.
- d) Kararlara itirazı olan üyelerin karşı oy gerekçeleri, karar altında özet olarak kaydedilir.
- e) Kurul Başkanı ve üyeleri; kendileri, alt ve üst soylarından biri ve eşleri ile ilgili olan konuların görüşüldüğü toplantılara katılamazlar.
- f) Toplantıya katılmayan üyelerin mazeretleri toplantı tutanağında belirtilir. Kurul toplantılarına katılmakta özen göstermeyen üyelerin kurum ve kuruluşları uyarılır ve üç defa üst üste kurul toplantılarına katılmayanların üyeliği düşmüş sayılır.
- g) Gündem, kurul başkanı tarafından üyelerin teklifleri de dikkate alınarak hazırlanır ve toplantıdan önce kurul üyelerine dağıtılır.
- h) Toplantılar nedeniyle üyelere herhangi bir ücret ödenmez.

Sekretarya hizmeti

Madde 15 - Kurulun sekretarya hizmetleri, illerde ve ilçelerde yazı işleri müdürlükleri tarafından yürütülür. Zorunlu masraflar valilik ve kaymakamlık tarafından karşılanır.

Komisyonların çalışma usul ve esasları

Madde 16 - Komisyonlar toplantılarını çalışma şartlarına göre belirleyecekleri aralıklarla gerçekleştirir. Komisyonlar çalışmalarını yaparken diğer kurul üyelerinin bilgi ve görüşüne de başvurabilir. Komisyonlar yapacakları çalışmaları araştırma, inceleme ve değerlendirme raporlarını kurul gündemine getirmek üzere kurul başkanına sunar.

Başvuruların alınması

Madde 17 - Masalar başvuruların alınmasında aşağıdaki usul ve esaslara uyar;

- a) Başvuruların mümkün olduğunca kolaylaştırılması esas olup, başvurular dilekçeyle, telefonla, elektronik posta veya şehrin değişik yerlerine konulan İnsan Hakları Başvuru Kutuları aracılığıyla veya sözlü olarak yapılabilir.
- b) Elektronik posta mesajları ve İnsan Hakları Başvuru Kutuları mümkün olan en kısa sürede açılır.
- c) Başvuru sahibinden başvuruyla ilgili bilgi ve belgeler alınır.
- d) Dilekçeyle yapılan başvurularda, başvuru sahibine başvurunun tarih ve sayısını gösteren bir alındı belgesi verilir.
- e) Masaya gelen tüm başvurular, takibinin yapılması amacıyla dosyalanır, takip defterine kaydedilir; her başvuruya bir kayıt numarası verildikten sonra en kısa sürede kurul başkanına iletilir.

Başvuruların değerlendirilmesi ve sonuçlandırılması

Madde 18 - Başvuruların değerlendirilmesi ve sonuçlandırılmasında aşağıdaki usul ve esaslara uyulur;

- a) İl ve İlçe Kurullarına yapılan başvurular, İl ve İlçe Masaları aracılığıyla kurul gündemine getirilir.
- b) İl ve İlçe Masalarına gelen her başvuru kurulda görüşülür ve başvurularla ilgili ne tür işlemler yapılacağına karar verilir.
- c) Başvurular, konularına göre ilgili kanunlarda belirtilen zamanaşımı süreleri göz önünde tutularak değerlendirilir.

- d) Kurulda alınan kararlar ve yapılan işlemler yazılı olarak başvuru sahibine en geç otuz gün içerisinde bildirilir ve gerekli hallerde ara bilgi de verilir.
- e) Kurul, gerekli gördüğü hallerde re`sen veya başvuru sahibinin isteği üzerine, başvuru sahibini veya temsilcisini dinleyebilir.
- f) Başvuru hakkında karar verilmesine imkan vermeyen eksiklikler söz konusu ise, eksikliklerin tamamlanması için ara karar alınır.
- g) Bakanlık ve Başkanlık tarafından iletilen konular ilgili kurulda öncelikle görüşülerek sonuçlandırılır ve sonucundan Bakanlığa veya Başkanlığa bilgi verilir.
- h) Başvuru sahibine verilecek yanıtta, hakları konusunda kendisine başvurabileceği yasal yollar hakkında bilgi verilir.
- i) Kurul kararları, ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından geciktirilmeksizin öncelikle ele alınıp sonuçlandırılır.

Raporlama

Madde 19 - Kurullar tarafından faaliyetleri ile ilgili aylık rapor hazırlanır. Hazırlanan raporlar dönemi izleyen ayın ilk 10 günü içerisinde valilik kanalıyla Başkanlığa gönderilir.

Ayrıca kurullar, Dünya İnsan Hakları Günü ve Haftası programı çerçevesinde yapılan faaliyetleri içerir bir raporu bir ay içerisinde valilik kanalıyla Başkanlığa gönderir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Yürürlükten kaldırılan hükümler

Madde 20 - 2/11/2000 tarihli ve 24218 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan "İnsan Hakları Kurullarının Görev, Kuruluş ve Çalışma Esasları Hakkında Yönetmelik" yürürlükten kaldırılmıştır.

Yürürlük

Madde 21 - Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 22 - Bu Yönetmelik hükümlerini insan haklarından sorumlu Bakan yürütür.

EK-.4. 24494 Sayılı İnsan Hakları Üst Kurulunun Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik

RESMÎ GAZETE	15 Ağustos 2001	Sayı : 24494
---------------------	------------------------	---------------------

Başbakanlıktan:

İNSAN HAKLARI ÜST KURULUNUN KURULUŞ, GÖREV VE İŞLEYİŞİ İLE İLGİLİ USUL VE ESASLAR HAKKINDA YÖNETMELİK

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Hukuki Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; Başbakanlık bünyesinde kurulan İnsan Hakları Üst Kurulunun kuruluş, görev ve işleyişi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.

Hukuki Dayanak

Madde 2 — Bu Yönetmelik; 10/10/1984 tarihli ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda değişiklik yapan 12/4/2001 tarihli ve 4643 sayılı Kanunun Geçici 2 nci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 3 — Bu Yönetmelikte geçen;

Devlet Bakanlığı : İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığını,
Başkanlık : İnsan Hakları Başkanlığını,
Üst Kurul : İnsan Hakları Üst Kurulunu,

ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM
İnsan Hakları Üst Kurulunun

Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Esaslar

Kuruluşu

Madde 4 — Üst Kurul; Başbakanın görevlendireceği bir Devlet Bakanının başkanlığında; Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı müsteşarlarından teşekkül eder.

Üst Kurul gerekli gördüğü takdirde ilgili kamu kuruluşları ile özel kuruluşların temsilcilerini toplantılarına katılmaya davet edebilir.

Görevleri

Madde 5 — Üst Kurulun görevleri şunlardır:

- a) İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesine ilişkin konularda idari ve kanuni düzenlemelere ilişkin çalışmaları yapmak ve gerekli önerilerde bulunmak.
- b) Yürürlükteki mevzuatın ve kanun tasarılarının insan hakları temel ilkeleri, uluslararası belgeler ve mekanizmalarla uyumlu hale getirilmeleri için uygun gördüğü tavsiyeleri yapmak.
- c) Başbakanlık ve bakanlıklar ile diğer kamu kurum ve kuruluşları için insan hakları konusunda tavsiye kararları vermek.
- d) İnsan haklarının korunması ve geliştirilmesini, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinde ve Türkiye'nin taraf olduğu insan hakları ile ilgili uluslararası sözleşmelerde öngörüldüğü şekilde, çağdaş ve evrensel ölçülere uygun olarak gerçekleştirmek amacıyla yapılacak çalışmaları koordine etmek.
- e) İnsan hakları alanında kaydedilen gelişmeler hakkında kamuoyunun aydınlatılması amacıyla yapılacak çalışmaları koordine etmek.
- f) Kamu kurum ve kuruluşlarınca gerçekleştirilen insan haklarıyla ilgili hizmetiçi eğitim programlarının uygulanmasını izlemek, kitle iletişim araçlarına ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik insan hakları eğitimi çalışmalarına katkıda bulunmak.
- g) İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesinde görev alacak öğretim üyesi ve temsilci gönderecek gönüllü kuruluşları seçmek, Komite çalışmalarını izlemek, değerlendirmek ve yönlendirmek.
- h) İnsan Hakları Danışma Kurulunda görev alacak kurum ve kuruluş temsilcileri dışındaki üyeleri seçmek, çalışmalarını izlemek ve değerlendirmek.
- ı) İnsan hakları ihlali iddiaları ile ilgili olarak Başkanlık ve İnceleme Heyetleri tarafından yapılan incelemeleri değerlendirmek ve alınabilecek önlemlere ilişkin tavsiyelerde bulunmak.
- i) Belirleyeceği konularda komisyonlar ve çalışma grupları oluşturmak.

Çalışma Esasları

Madde 6 —

- a) Üst Kurul Devlet Bakanının çağrısı ile her ay düzenli olarak ve gerektiğinde daha kısa aralıklarla toplanır.
- b) Üst Kurula Devlet Bakanı başkanlık eder.
- c) Üst Kurula Devlet Bakanının bulunmadığı hal ve zamanlarda Başbakanlık Müsteşarı başkanlık eder.
- d) Üst Kurulun sekretarya hizmetleri Başkanlık tarafından yerine getirilir.

Yürürlük

Madde 7 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 8 — Bu Yönetmelik hükümlerini Üst Kurulun bağlı olduğu Devlet Bakanı yürütür.

EK-.5. 25026 Sayılı İnsan Hakları Danışma Kurulunun Kuruluş, Görev Ve İşleyişi İle İlgili Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik Yapılmasına Dair Yönetmelik

RESMÎ GAZETE	20 Şubat 2003	Sayı: 25026
---------------------	----------------------	--------------------

Başbakanlıktan:

İnsan Hakları Danışma Kurulunun Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik

MADDE 1 —15/8/2001 tarihli ve 24494 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan İnsan Hakları Danışma Kurulunun Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 3 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

"Madde 3 —Bu Yönetmelikte geçen;

Devlet Bakanı	: İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanını,
Üst Kurul	: İnsan Hakları Üst Kurulunu,
Başkanlık	: İnsan Hakları Başkanlığını,
Kurul	: İnsan Hakları Danışma Kurulunu,
İfade eder."	

MADDE 2 —Aynı Yönetmeliğin 4 üncü maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

"Madde 4 —Kurul aşağıda sayılan kuruluş temsilcileri ve kişilerden oluşur:

- Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Kültür Bakanlığı ve Çevre Bakanlığı ile Jandarma Genel Komutanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Emniyet Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ve Özürlüler İdaresi Başkanlığından asgari genel müdür yardımcısı veya müstakil daire başkanı düzeyinde birer temsilci,
- Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü İnsan Hakları Merkezinden bir temsilci,
- Adli Tıp Kurumundan bir temsilci,

- d) Üye sayısı yüzbinin üstünde olan memur ve işçi sendikaları konfederasyonlarından birer temsilci,
- e) Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu (TESK), Türkiye Sakatlar Konfederasyonu ve Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonundan (TİSK) birer temsilci,
- f) Türkiye Barolar Birliğinden bir, bünyelerinde insan hakları inceleme komisyonu bulunan illerin Barolarından, Türkiye Barolar Birliği tarafından belirlenecek beş temsilci,"
- g) Türkiye Odalar ve Borsalar Birliğinden (TOBB) ve Türkiye Ziraat Odaları Birliğinden (TZOB) birer temsilci,
- h) Türk Tabipler Birliğinden bir temsilci,
- i) Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinden bir temsilci,
- j) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve Basın Konseyinden birer temsilci,
- k) Yurtdışında Yaşayan Vatandaşlar Danışma Kurulundan iki temsilci,
- l) İnsan Hakları alanında faaliyet gösteren ve Üst Kurul tarafından belirlenen sivil toplum kuruluşlarından birer temsilci,
- m) Çalışmalarında insan haklarını ilgilendiren konulara da yer veren 6 öğretim üyesi ile uluslararası mahkemelerde daha önce görev yapmış Türk uzmanlardan iki kişi.
- (a-l) bentlerindeki temsilciler kuruluşlarınca, (m) bendindeki üyeler Üst Kurul tarafından belirlenir.

MADDE 3 —Aynı Yönetmeliğin 5 inci maddesinin (a), (f) ve (g) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

- "a) İnsan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına ilişkin konularda görüş bildirmek, tavsiyelerde bulunmak, öneriler ve raporlar sunmak,"
- "f) İnsan hakları ihlallerinin ulusal düzeydeki genel durumu ve işkence yasağı, ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü ve diğer temel insan hakları konuları hakkında Devlet Bakanına ve Üst Kurula raporlar sunmak,"
- "g) Irkçılık, her türlü ayrımcılık ve yabancı düşmanlığı dahil insan haklarına ilişkin uluslararası konularda Devlet Bakanına ve Üst Kurula görüş bildirmek."

MADDE 4 —Aynı Yönetmeliğin 6 ncı maddesinin (f) ve (j) bentleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir:

- "f) Toplantı üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile yapılır. Kararlar toplantıya katılanların yarısının bir fazlası ile alınır. Eşitlik halinde Kurul Başkanının oyu iki oy sayılır."
- "j) Toplantı sonuçları Kurul Başkanı tarafından bir rapor halinde Devlet Bakanına ve Üst Kurula iletilir."

Yürürlük

MADDE 5 —Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

MADDE 6 —Bu Yönetmelik hükümlerini Kurulun bağlı olduğu Devlet Bakanı yürütür.

EK-.6. 23362 Sayılı İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi Yönetmeliği

RESMÎ GAZETE	4 Haziran 1998	Sayı : 23362
---------------------	-----------------------	---------------------

Devlet Bakanlığından:

İNSAN HAKLARI EĞİTİMİ ON YILI ULUSAL KOMİTESİ YÖNETMELİĞİ

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; danışma organı olarak çalışacak ve Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Eylem Planı amaçları doğrultusunda çalışmalar yapacak İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi'nin kuruluş, işleyiş ve görevleriyle ilgili esasları düzenlemektir.

Kapsam

Madde 2 — Bu Yönetmelik, İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesinin kuruluş, işleyiş ve görevleri ile ilgili esasları kapsar.

Dayanak

Madde 3 — Bu Yönetmelik, 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanununun 2 ve 33 üncü maddelerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Kuruluş

Madde 4 — İnsan Hakları Üst Kuruluna bağlı olarak İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi kurulmuştur.

Ulusal Komite; Başbakanlıktan bir, Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğünün bağlı olduğu bakanlıklardan birer, Adalet, İçişleri, Dışişleri, Milli Eğitim, Sağlık ve Kültür bakanlıklarından birer temsilci ve insan hakları alanında faaliyet gösteren gönüllü kuruluşlardan altı temsilci ile bu alanda çalışmalarıyla tanınmış beş öğretim üyesi olmak üzere yirmi üyeden oluşur.

Bakanlık temsilcileri kurumlarınca, öğretim üyeleri ve temsilci gönderecek gönüllü kuruluşlar İnsan Hakları Üst Kurulunca belirlenir.

Öğretim üyeleri ile gönüllü kuruluşların görev süresi iki yıldır. Bu süre sonunda yeniden görevlendirilebilirler. Mazeretsiz olarak üç toplantıya katılmayanlar Komiteden çekilmiş sayılır.

Ulusal Komite, ilk toplantısında kendi içinden iki yıl için bir başkan ve bir başkan vekili seçer. Görevi sona erenler, yeniden seçilebilirler.

Görev

Madde 5 — İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Ulusal Komitesi, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Eğitimi On Yılı Eylem Planının Türkiye’de uygulanabilmesi için bir ulusal program önerisi hazırlar; Eylem Planı ve Ulusal Program çerçevesinde yürütülen eğitim çalışmalarını izler, değerlendirmelerini İnsan Hakları Üst Kuruluna bildirir. Ayrıca bu konularda Üst Kurulca verilen diğer görevleri yerine getirir.

İşleyiş

Madde 6 — Ulusal Komite her ay düzenli olarak, gerektiğinde daha kısa aralıklarla toplanır.

Ulusal Komite, toplantı ve çalışmaları ile ilgili işlerde İnsan Hakları Başkanlığından yararlanır.

Ulusal Komite, Üst Kurulun onayını almak koşuluyla alt çalışma birimleri oluşturabilir.

Yürürlük

Madde 7 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 8 — Bu Yönetmelik hükümlerini insan hakları ile ilgili konularda görevli Devlet Bakanı yürütür.

**EK-7. 24496 Sayılı İnsan Hakları İhlali İddialarını İnceleme Heyetlerinin Kuruluş,
Görev ve İşleyişi ile İlgili Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**

RESMÎ GAZETE	15 Ağustos 2001	Sayı : 24494
---------------------	------------------------	---------------------

Başbakanlıktan:

**İnsan Hakları İhlali İddialarını İnceleme Heyetlerinin
Kuruluş, Görev Ve İşleyişi İle İlgili Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik**

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç, Hukuki Dayanak ve Tanımlar

Amaç

Madde 1 — Bu Yönetmeliğin amacı; Başbakanlık bünyesinde kurulan İnsan Hakları İhlali İddialarını İnceleme Heyetlerinin kuruluş, görev ve işleyişi ile ilgili usul ve esasları düzenlemektir.

Hukuki Dayanak

Madde 2 — Bu Yönetmelik; 10/10/1984 tarihli ve 3056 sayılı Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda değişiklik yapan 12/4/2001 tarihli ve 4643 sayılı Kanunun Geçici 2 nci maddesine dayanılarak hazırlanmıştır.

Tanımlar

Madde 3 — Bu Yönetmelikte geçen;

Devlet Bakanlığı: : İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanlığını,
Üst Kurul : İnsan Hakları Üst Kurulunu,
Başkanlık : İnsan Hakları Başkanlığını,
Heyet : İnsan Hakları İhlali İddialarını İnceleme Heyetlerini,
ifade eder.

İKİNCİ BÖLÜM

**İnsan Hakları İhlali İddialarını İnceleme Heyetlerinin
Kuruluş, Görev ve İşleyişi ile İlgili Esaslar**

Kuruluşu

Madde 4 — Heyet; Başbakanlık, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı temsilcileri ile insan hakları alanında çalışmalar yapan kişiler ve meslek kuruluşları temsilcileri arasından inceleme ve araştırma yeri ve konusuna göre Devlet Bakanınca oluşturulur. Heyetin inceleme ve araştırma konusuna göre, İçişleri Bakanlığı temsilcisi; Bakanlık Merkez Teşkilatı, Jandarma Genel Komutanlığı veya Emniyet Genel Müdürlüğünden belirlenir.

Heyette görev alacak bakanlık temsilcileri kurumlarınca belirlenir.

Görevleri

Madde 5 — Heyet insan hakları ihlali iddialarını yerinde incelemek ve araştırmakla görevlidir.

İhlâl İddiasının Kabulü

Madde 6 —

- a) İhlal iddiaları ile ilgili başvuru, kanıtlarıyla birlikte Başkanlığa yapılır.
- b) Başvuruya bağlı olmaksızın, Başbakan tarafından re'sen inceleme heyeti oluşturulması istenebilir.
- c) Başkanlığın ön incelemeyi yapıp, ilgili kurumdan iddia hakkında bilgi aldıktan sonra iddiayı kabul edilebilir nitelikte bulması halinde, söz konusu iddia İnsan Hakları Üst Kurulunun gündemine alınarak görüşülür.
- d) Devlet Bakanının onayı ile Heyet çalışmalarına başlar.

Çalışma Esasları

Madde 7 —

- a) Heyet, Devlet Bakanı tarafından beş kişiden az olmamak üzere oluşturulur.
- b) Heyete Başbakanlık temsilcisi başkanlık eder.
- c) Heyetin sekreteryaya hizmetleri Başkanlık tarafından yerine getirilir.
- d) İnceleme ve araştırma sonuçları, rapor halinde Devlet Bakanlığına sunulur.
- e) Heyetin giderleri Başbakanlık bütçesinden karşılanır.
- f) İhtiyaç duyulduğunda Devlet Bakanı birden fazla heyet oluşturabilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Son Hükümler

Yürürlük

Madde 8 — Bu Yönetmelik yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 9 — Bu Yönetmelik hükümlerini Heyetin bağlı olduğu Devlet Bakanı yürütür.

